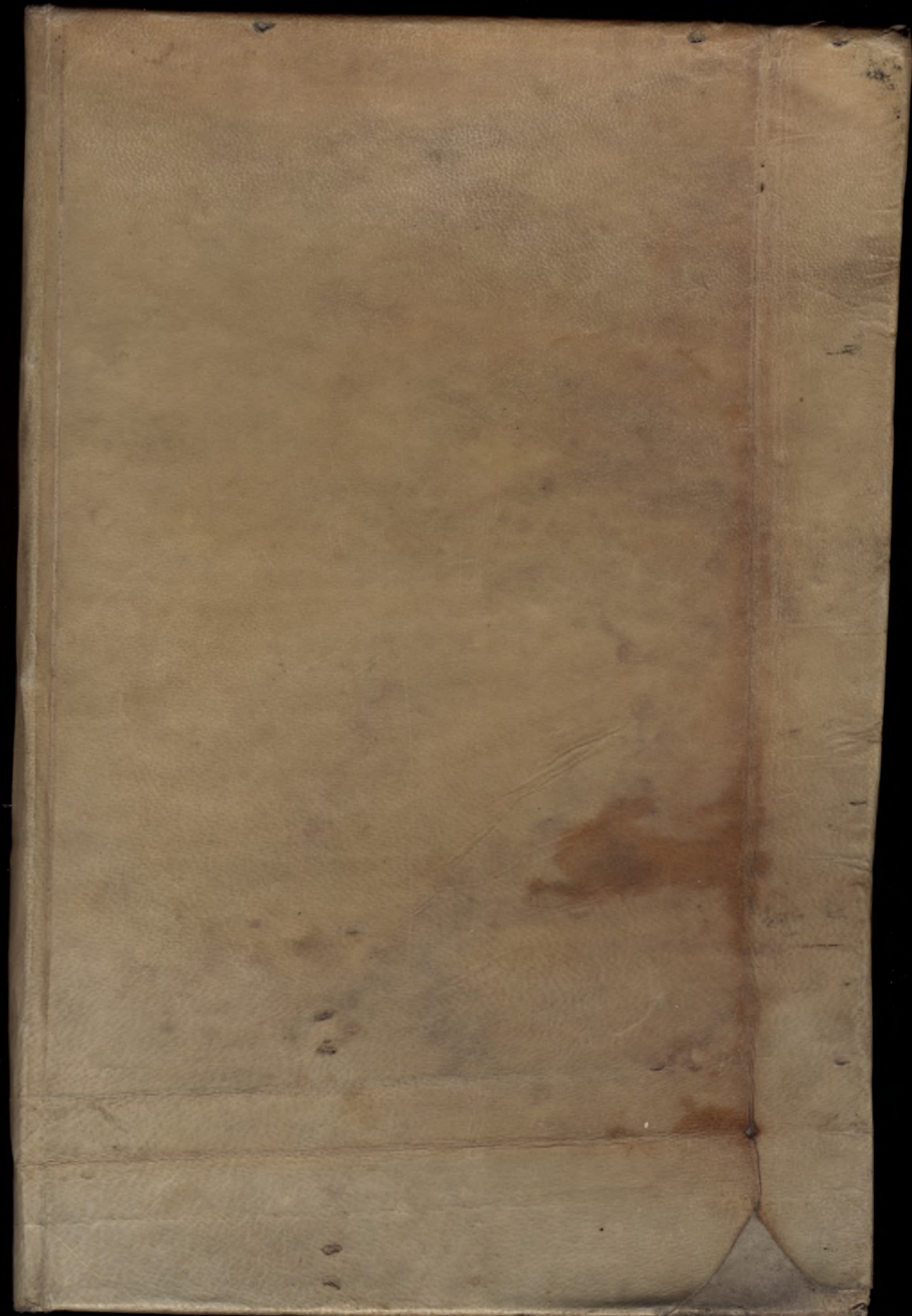

WILKBP
Opole

II

985 st.

a

b

K-229/41

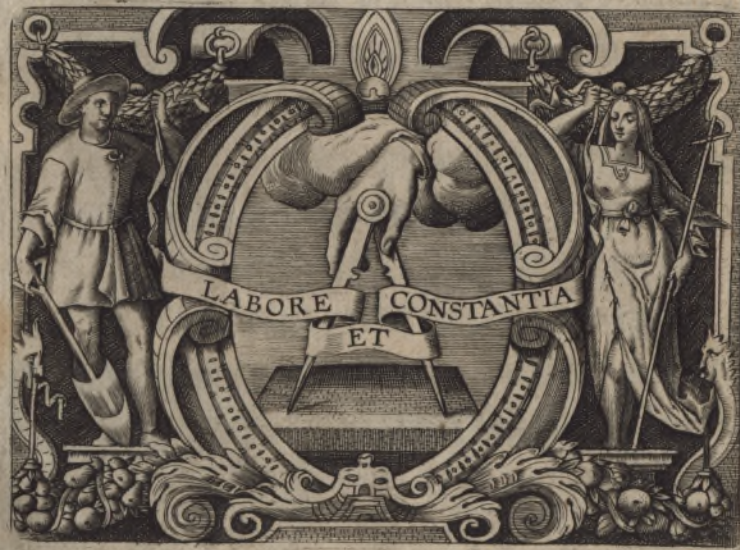
396 ~~1797~~
402 Ca

40
PHILIPPI RVBENI
ELECTORVM
LIBRI II.

In quibus antiqui Ritus, Emenda-
tiones , Censuræ.

EIVSDEM
ad IVSTVM LIPSIVM Poëmatia.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cId. Idc. viii.

NOBILISS. ET AMPLISS.

DOMINO
IOANNI RICHARDOTO
SENATVS BELGICI

PRINCIPI.

Ximia profectò dignitas est eorum qui sedent in puppi, clauumque Reipub. tenent ac gubernant. Sunt enim arbitri rerum humanarum, imò velut mens & anima ciuitatis, ac supremi rectoris vmbra quædam & imago. Verùm hanc fortunam vt multi cupiunt, ita pauci numero capiunt. Ad scientiam principem & dominam (ita ciuilem hanc Peripateticorum ille coryphæus indigitat) magnis opus est præfidiis & adiumentis. Habet amplissimus iste honos suum onus, cui sustinendo prudentiâ ac virtute, quali ^{ad id magis præcipuum est} gemino tibicine, fulciri debet. *Plura* enim, vt benè animaduertit historicorum prudentissimus, *in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geruntur.* Idcirco dux ille Græciæ, quod præclarè notat eloquentiæ Romanæ antistes,

numquam optat, A iacis vti similes decem
habeat, sed vt Nestoris: id si contigerit,
non dubitat, quin Troiam, cum facili nego-
tio, tum breuissimo tempore, sit expugna-
turus. Et his te gradibus, PRAESES AMPLIS-
SIME, qui nostrae aetatis Nestor, & vt ille,

*-hominū
longe opti-
mus unus
Consilio &
sermone.

Βεργάων ὅχ' αἰεὶ ἀπάντων

Βελῆ καὶ μύθοισιν,

in id euectum videmus, super quod ascendi
non potest. Hinc singularis illa SERENISS.
erga te PRINCIPVM caritas: sed & om-
nium, quotquot ipsis triginta vel amplius ab-
hinc annis hisce regionibus cum imperio pre-
fuerunt. Mira certe res, & pænè supra fidem,
diuersis ex aequo placere, & apud plures v-
num eundemque gratiae & auctoritatis lo-
cum obtinere. Sed nimirum magnae virtutis
ea vis est, vt sine lenociniis, sine conciliatri-
culis ipsa se commendet; & quamuis nihil
ad gratiam faciat, omnia tamen sint grata quae
facit. Quinetiam vel inuitam vltro ipse ve-
stigat & ambit Honor: vtque prouidus ac
diligens nauarchus nauigandi peritissimos,
architectus aedificandi, legit & assumit; ita
boni prudentesque Principes eos asciscunt
sibi consiliarios & adiutores, quos aptissimos
ad Rempub. & idoneos maximè iudicant.
Cuius quidem ordinis atque loci non minùs
meri-

meritis quàm dignatione sine controuersia
longè tu princeps, qui congestis omnibus à
Deo bonis, ita imples omnia, quemadmo-
dum alij singulas; praterque excellens inge-
nium, raram doctrinam, multarumque no-
titiam linguarum (quas quidem singulas sic
tenes, nullam vt aliam scire videaris) eam
prudentiam eumque rerum vsum possides,
vt viri πολιτικώτατοι germana quaedam effigies
& simulacrum existas. Quicquid grauitè ac
prudenter in legationibus obeundis, foederi-
bus sancendis, omniq; administratione
Reipub. ex quo Dei benignitate guberna-
culis admotus es, in terrâ Belgicâ gestum est,
id est eâ quâ nulla nostro saeculo vel fortunae
ludo magis exercita, vel plures & maiores
rerum conuersiones & vidit & sensit, tuâ
potissimum opè, tuo consilio gestum est.
Quod pro tempestate & procellâ belli Gal-
lici, quae tam atrociter in nos detonuit, pri-
stina serenitas, velut postliminio, restituta:
quod ab Angliâ tranquillitas, & Alcedonia
in illo mari, quod decumanis antea flucti-
bus agebatur: quod libera denique cum vtro-
que regno commercia, & quibus vnaquaeque
prae ceteris abundat regio, cum vicinis ea li-
beraliter participat, teterrimaeque belli cla-
des in bona pacis conuersae sunt: id optimis
quidem

Proverb. Cap. 25. *Plus l'ind de jumeu briefs 3*
dis sunt jubeat.
Longanimitate persuadet princeps, & lingua
mollis frangit ossa. vide Proverb. C. 15.

à Simili.

quidem PRINCIPIBVS, quorum auspiciis, sed
& tibi, cuius maximè ductu res gesta, acce-
ptum ferri debet. Et, Deo faciente, iam ac-
cedet palma tertia: iam aliquando Christia-
num *pax missa per orbem*

Ferreæ belligeri compescet limina Iani.

Ita spondent tui industria ac prudentia tua,
tum illud dulce loquendi pondus, quo in
quamvis cumque partem animos inclinas, &
Gallicani instar Alcide, leni quadam & blan-
dâ vi rapis: sed & nescio quis Genius, qui
conatus tuos secundat, & quicquid suscipis,
quicquid aggredieris, ad felicem exitum per-
ducit. ut meritò de te dici possit; quemad-
modum in fabulis Anij regis filia quidlibet
tactu sui vertebant

In segetem laticemq; meri baccamq; Minerva,
sic ubique facundiâ, prudentiâ, felicitate tuâ,
discordiam concordia, tumultum otio, bel-
lum pace commutari. O laudem insignem
& omni omnino præconio maiorem! Quid
habuit Græcia, quid Italia præstantius? Eat,
eat ostentatrix sui vetustas, triplicique Pom-
peij curru laureâque gloriatur; multò certè
laudabilius fuerit, terna (terna, inquam, ani-
mo bonæ spei pleno) gravissimorum incen-
diâ bellorum exstinxisse, quibus non tantum
Europa, sed etiam sola terrarum vltimarum,

& alio

& alio calentes sole populi conflagrarint.
Iactet illa licet inclyta nomina titulósque
deuictarum cruore gentium oblitos, Nicato-
ras, Poliorcetas, Callinicos, Asiaticos, Mace-
donicos, Africanos; omnibus illustrior &
tum Deo tum hominibus, qui mite genus
sumus, multò gratior & acceptior titulus PA-
CATORIS. Quòd si lumen illud & orna-
mentum Athenarum Pericles omnibus suis
& victoriis & præclaris in repub. factis ante-
posuit, quòd eius operâ pullam nemo vestem
induisset; quantâ dignum prædicatione,
quòd operâ tuâ pro pullâ candidam omnes
sumunt, omnes quasi nouum adepti fatum,
gaudio gestiunt & exsultant? quam ego lau-
dationem, quæ eulogia cum vocibus illis pu-
blici sensus indicibus conferam, quibus com-
munis quasi parens, & à POTENTISSIMO
REGE & SERENISSIMIS PRINCIPIBVS
proximus publicæ felicitatis auctor, publicè
passim & priuatim audis? Nam ita profectò
res est: cessit, cessit liuida illa Dea, quæ
plerumq; eminentis fortunæ comes. Emer-
sit è tenebris Veritas, lucemque suam latè
distulit ac diffudit. Nemo non videt, quâ
caritate publico te impendas; utque siderum
modo, quæ irrequieta semper cursus suos
explicant, quasi in perpetuâ quadam vigiliâ,

num-

numquam oculos a republica dimoveas; & in tanto rerum vndique accurrentium congestu vix otiosum spiritum ducas, vt cunctis negotio tuo otium, cura ac sollicitudine securitatem præstes. Sed hæc vnius angustis epistolæ velle concludere, id vero sit

** magnam
vate per-
transire
profundū.*

ἔστιν περὶ τῆς μεγάλης καὶ τῆς ὀλίγης διαφοράς.
Ibunt in Fastos & Annales: & vt quisque scriptorum veritatis erit studiosissimus, ita plurimum in laudem tuarum commemoratione versabitur. Nos aliqua libanda dumtaxat existimauimus, omnibus vt perspicuum foret, vel magnitudinis tuæ contemplatione, deligendum vnum ante alios te fuisse, cuius amplissimum huic paginæ nomen inscriberem: vt eo velut umbone aduersus maledicentiæ tela tutus tectusque essem, eiusque solo vel splendore, non aliter quàm Achillis aspectu Phryges ac Barbari, Calumnia, quæ semper in procinctu, perculsa pedem referret. Nec enim metuo, ne quis hæc ipsa tenuiora censeat, quàm vt offerri decorè tibi possint. Notum nimis ac testatum, quarum olim artium exististi cultor, earum nunc esse patronum; atque etiam in loco, quando cum influentibus negotiis paria fecisti, laxando paullulum animo, respicere eas & recolere. Neque verò minùs apud omnes peruulgata
facili-

facilitas & humanitas tua singularis, & illa difficillima comitatis cum grauitate societas. Postremò scitur (& quo sciatur, nihil ego reliquum mihi facio) quibus & quantis tibi beneficiis sim vadatus. Constat me profluxisse è fonte domus ac disciplinæ tuæ, quàmque præcipuam duco felicitatis meæ partem, ære & librâ tuum esse, meosque adeò labores ex asse tibi deberi. Quod igitur non modò consuetudinis muta lex, verum etiam officij sanctissima religio iubet, hoc Amplitudini tuæ scriptum, maximam partem Romæ concinnatum, velut ἀνάθημα tutelari Numini, do, dico. Vt optimi consulas, per ego tuum te Genium obsecro & obtestor; Deum autem OPT. MAX. votis conceptis veneror, vt publicis te commodis, NOBILISSIME & AMPLISSIME DOMINE, diu commodare, & in hac statione mortali diurnare velit.

AD

AD LECTOREM.

VA cuique saeculo nota, suum insigne. Nostrum hoc loquax atque streperum, & scriptis potius quam factis secundum. Declarant illic copiosi librorum indices, qui in omni genere litterarum semestri quoque spatio vulgantur, quibusque vel solis pervolvendis tantum non aetas hominis occupetur. Quid facias? hi mores,

* tales nunc
homines
sunt.
* tempore
seruare.

* — Γοι νυν βροτὶ εἰσι.

Nos etiam, Lector, * *καρπὸν λατρεύοντες* incipimus, & aliquam ratione providere, ne tacite & absque sonitu vitæ cursum conficiamus, ac perinde quasi scenica satellitia, silentes hiantesque prateruehamur. Ergo chartis aliquid illenimus, & operam Criticæ dedimus, quam hant parum multi superuacaneam, neque minus hodie fugiendam, quam in sano corpore Chelrurgiam volunt. Quod utinam ita res haberet, ac nihil usquam nobis erratorum mendorumque reliquum elegantium & eruditorum hominum acumen & industria fecissent! Melius certe cum libris, melius cum litteris ageretur, neque toties inter legendum velut in rupes & scopulos impingeremus. Verumtamen si quis tam laevis aut cecus animi, nihilo minus ut nigrum apponendum mihi calculum censeat, prouocabimus, ut olim quidam à Philippo Mace-

Macedone oscitante & dormitabundo ad vigilem & attentum, à indice parum a quo vel negligenti (nolo dicere, imperito) ad eum qui diligenter animum aduertet, iustisque nostra ponderibus examinabit. Is enim reapse deprehendet, non temere alicubi ferrum & ignem usurpatum. Nisi forte quisquam reperiatur tam ambitiosè tristis, ut in crimen etiam vocet, quæ animi & amœnitatis gratiâ, velut acroamata quadam, in medium adduxi. Quæ sanè defensione opus non habent, cum nota ampliationis, hoc adiecta consilio, sententiam nostram satis superque declaret. Sed nec, ut opinor, de genere scriptiois desultorio, deque Ritualibus adiunctis & admixtis. Ut enim

— contextæ viridantes floribus herbæ suauissimos miscent odores: ut sensum oculorum maxime permulcent

— & suaue rubens narcissus,

Et crocus alternâ coniungens lilia calthâ: sic ad delectationem & voluptatem Lectoris nihil hac varietate & commutatione aptius. Præiit etiam * *παύσατο ἵνα πείσῃ* IUSTVS LIPSIVS, qui anno superiore proximo reipub. litteraria, cui dono quodam Providentiæ genitus erat, mihi meo grauissimo tum damno tum dolore est ereptus. Quod ad membranas & scriptos, quos cito, codices attinet, eorum usura partim Louanij, partim Romæ mihi fuit, cum in Bibliothecâ Vaticanâ, tum eâ quam impenso

* omni sapientia ac virtute præditus.

pretio comparatam, & omni genere librorum bene instructam, nobilitatis Romana planè princeps & inter lumina purpuratorum Patrum ASCANIVS COLUMNA fidei curag, mea liberaliter commiserat; quâque diutius magnâ cum iucunditate, sed & aliquo fortè bono litterarum, uti frui potuissem, nisi parentis imperium, amicorum hortatus ac preces, ipsius denique patriæ reuocantis quasi vox alia nos omnia missa facere & abrumpere coëgisset. Vale beniuole Lector, & his faue, quæ fauorem merebuntur; quæ minùs, condona.

IN-

INDEX CAPITVM LIBRI I.

CAPVT I.

Mos antiquus in opidis eondendis. Depalare quid apud Tertullianum. Vrbs vnde dicta. pag. 1.

CAP. I. De communi loco quid præter Plautum Artemidorus. pag. 4.

CAP. III. Ciceronis Oratio pro Sullâ mendis aliquot expurgata. 4.

CAP. IV. Ciceronis lectio defensa. Vehens pro eo qui vehitur. 5.

CAP. V. De die lustrico plura veterum scriptorum loca. Diuersus is pro sexu. Aristoteles & Plautus explicati. 6.

CAP. VI. Quis Antiochus rex apud Plautum. 8.

CAP. VII. Restitutio loci Ciceroniani. Velia pro villâ. 9.

CAP. VIII. In Cæsare complusculæ correctiones. 10.

CAP. IX. Oratio Ciceronis pro Sullâ duobus locis emendata. 12.

CAP. X. In Hirtio non paruz rei coniectura, Iubam à Petreio cæsum; non, vt vulgò legitur, hunc ab illo. Florus & Orosius obiter correcti. 12.

CAP. XI. Quibus victimis factum in Suouetaurilibus. Dionysius Halicarnass. emendatus. 14.

CAP. XII. Ciceroni labes duæ deterfæ. 15.

CAP. XIII. De duplici Plauti loco coniectura. 16.

CAP. XIV. De verbo Populares quædam non protrita: vox populi latè patens. In Glossario vetere diuinatio. 17.

CAP. XV. Lux Hirtio. 18.

CAP. XVI. Quinctiliani locus in Declamat. purgatus. 19.

CAP. XVII. Quid sinus togæ. Quinctilianus illustratus. 20.

CAP. XVIII. Medicina Liuij duobus vulneribus. 22.

CAP. XIX. Valerio Maximo vox fugitiua restituta. 23.

CAP. XX. Antilogiam in Cæsare videri. 23.

CAP. XXI. In Liuiio vera scriptura reposita. 24.

CAP. XXII. Quæsitum super loco Cæsaris. Curicta insula. Appianus correctus. 24.

CAP. XXIII. Liuius de opinione emendatus. 26.

CAP. XXIV. Vocula Cæsari redita. Ærarium sanctius ab eo apertum. 26.

CAP. XXV. Liuij & Silij ablatiua. 28.

CAP. XXVI. Curtij numeralis error de exercitu Darij. 29.

CAP. XXVII. Antilogiæ suspicio ab Hirtio & Suetonio segregata. 30.

CAP.

CAP. XXVIII. Liuij locus corrigitur & declaratur. 31.

CAP. XXIX. Vitium in Curtio animaduersum. Roxanē Oaxthris, nō Cohortani filiam fuisse. 31.

CAP. XXX. De Circo & map-pæ missione. 32.

CAP. XXXI. Desperatus & de-positus Liuij locus sanatus. 33.

CAP. XXXII. Conatus in duo-bus Hirtij locis emaculandis. 34.

CAP. XXXIII. Q. Curtius ali-quoties castigatus. 35.

CAP. XXXIV. Quid Abacus & Delphica. Quando Romam & vnde aduecti. Quā materiā:

quomodo vasa in iis disposita. In Plinio coniectura. 36.

CAP. XXXV. Cæsaris quædam loca tentata. 38.

CAP. XXXVI. In Liuiio diuina-tiones. 39.

CAP. XXXVII. Curtij duo loci pristino nitore restituti. 39.

CAP. XXXVIII. De Armillis collectanea. Glossæ & Isidorus emendati. Tertullianus illustra-tus. 40.

CAP. XXXIX. Coniectura tri-plex in Liuiio. Vna in Annia-no. 42.

CAP. XL. In Polybio loci nomen de opinione repositum. 43.

LIBRI II.

CAP. I. Vestibus olim versus & tituli inscripti. sed & imagines intextæ. 45.

CAP. II. Mendum è Propertio extritum. Sententia melior & argutior reposita. 47.

CAP. III. Liuij locus de conie-ctura correctus. 48.

CAP. IV. In Hirtio coniectura. Verba in ordinem reposita. 49.

CAP. V. Lucani incogitantia & directione sua. 50.

CAP. VI. Liuius lux & sanitas. 50.

CAP. VII. Taxatus Cæsaris locus & tentatus. 51.

CAP. VIII. De simpulo siue sim-puio. Scholiastes Iuuenalis & Varro correcti. 52.

CAP. IX. Duum Liuij locorum correctio. 53.

CAP. X. Petronius correctus &

illustratus. 54.

CAP. XI. Liuij locus emacula-tus. 54.

CAP. XII. De veste militari. Pu-blicitus ea data. Sagum, Lacer-na, Pænula, Armilauisa. De co-lore vestium militarium disce-ptatum. 55.

CAP. XIII. Occultior significa-tio vocis Commeatus, & exem-pla. 58.

CAP. XIV. Soleis feminarum in-ferti clauis, geminæ. Calcei par-purei, interpuncti auratis præ-lati. Crepidæ æratæ. Calcei pe-dum quasi vincla. 59.

CAP. XV. De numero copia-rum Rom. ad Cannas. Liuius ex Silio emendatus. 61.

CAP. XVI. Veteres haut semper ad legem Grammaticorū scri-pisse,

plisse, eique rei exempla. 62.

CAP. XVII. Agellij duo fœdis-sima stigmata sublata. 63.

CAP. XVIII. Vlpianus explica-tus de Sparsionibus equorum. Quid Spartor? 64.

CAP. XIX. Percutiendi verbum rariore significatu. 65.

CAP. XX. De tunica interiore disceptatum. Ouidius, Plutar-chus, Agellius explicati. 65.

CAP. XXI. Περύπλοια & curiosi-tas Pauli Iouij. 67.

CAP. XXII. In Agellio glosse-mata quædam expuncta. 68.

CAP. XXIII. Dissensus scripto-rū in annis imperij Titiani. 69.

CAP. XXIV. Suius numerus Sue-tonio restitutus. 70.

CAP. XXV. De sacris Apicibus, eorumq; materiā & formā. Ga-lerus, Albogalerus, Apiculum. Varronis lectio defensa. 71.

CAP. XXVI. Iuuenalis emenda-tus & secus quàm vulgò enarra-tus. 74.

CAP. XXVII. Suetonius & Dio, siue potius Xiphilinus, leui cor-rectione in gratiam reconcilia-ti. 75.

CAP. XXVIII. In Scholiaste

Iuuenalis vetus scriptura inte-grata. 76.

CAP. XXIX. Iulij Frontini de Strategematis pluscula loca sa-nata. 77.

CAP. XXX. Adoratio sacra pur-puræ. Non omnes ad eam pro-miscuè admissi. A Constantio cœpit, & hodie etiam in vsu. 79.

CAP. XXXI. Qui Diui fratres in Lampridio. Vopiscus corre-ctus. 80.

CAP. XXXII. E Iulio Frontino plura vitia sublata. 81.

CAP. XXXIII. De versibus ali-quot Claudiani cōiectura. Nu-meri militares. 82.

CAP. XXXIV. De cultu sacra-rum arborum. Longè lateque diffusam hanc superstitionem fuisse, & in Conciliis sæpè dam-natam. 83.

CAP. XXXV. Frontinus de A-quæductib. duobus locis corre-ctus. 85.

CAP. XXXVI. De pueris ac puel-lis alimentariis. 86.

CAP. XXXVII. In Claudiano diuinationes. Dissensus à viro docto. 88.

PHILIPPI RVBENI
ELECTORVM
LIBER I.

C A P V T I.

*Mos antiquus in opidis condendis . Depalare quid
apud Tertullianum . Vrbis unde dicta .*

IVERSA sunt hominum studia,

* Καὶ ἄλλος ἄλλῳ καρδίᾳ ἰαίνεται.

Me quidem, vt verum proloquar, antiqua
delectant. Quippini? inter vetera tot mo-
nimenta, quæ passim in oculos incurrunt,

———— * σέβας δ' ἔχει εἰσπρόωντα.

Itaque paulatim è Scriptoribus collectum
imus, quæ maximè eò facere videntur, vt

varijs inter se locis comparatis & quasi collisus abstrusum veritatis lumen effulgeat. Specimen aliquod in his libellis vnà cum Criticis dabimus, & initium quidem ab opidis condendis, omnis causâ, sumemus. Primum igitur obseruo, palis siue terminis, qui opidum condituri essent, spatium ei destinatum signasse & finisse. Liuius lib. I. Pomerium dicit esse *circa murum locum, quem in condendis vrbibus quondam Etrusci, quâ murum ducturi erant, certis circa terminis inauguratò consecrabant.* Ex quibus verbis, non tam muri locum, quàm largiùs quicquid pomerij esset, terminabant. Ita & Varro IV. De L. L. *Cippi pomerij sunt circa Romam.* Tacitus de Româ vetere, lib. XII. *Inde certis spatijs lapides per im-*
montis Palatini. Tertullianus hoc dixit meo animo, *Depalare.* vt in Apologet. cap. X. *Mons, quem incoluerat, Saturnius dictus; ciuitas, quam depalauerat, Saturnia usque nunc est.* Et Metaphorâ scitâ, aduersus Hermog. cap. XXIX. *Omnia opera sua Deus ordine con-*
summavit,

* Et alia
res alijs ve-
luptatibus
creas.

* - habet
stupor affi-
cientem.

THE OGNI S.

Τὲς ἀγαθὲς ἄλλ' μάλα μέμφεται, ἄλλ' ἐπαμνεί·

Τῶν δὲ κακῶν μνήμη γίνεσθαι ἔδεμία.

Ille bonos culpat grauitè, hic laudibus ornat;

Praurorum verò mentio nulla hominum.

THEO.

2
summauit, incultis primò elementis depalans quodammodò mundum, dehinc exornatis velut dedicans. Nec aliter aduersus Marcionem lib. v. cap. vi. de Paulo Apostolo: Nam quòd architectum se prudentem affirmat, hoc inuenimus significari depalatorem disciplina diuinæ. Vbi quod interpretes explicant, Propalatorem, & quasi à palàm deducunt, haud placet, & priores sanè loci refutant. Sed architectum ille explicat quasi conditorem, & qui fines posuerit disciplina diuinæ. Ergo primùm termini. quid deinde? Aratrum terræ impressum formâ & modo, quem Cato apud Isidorum promit, lib. xv. *Qui urbem nouam condit, tauro & vaccâ aret: vbi arauerit, murum faciat: vbi portam esse vult, aratrum sustollat & portet, vt portam vocet.* Similia aut plura Io. Zonaras in Romulo: Ρωμύλος θάλας τὸν ἀδελφὸν ὥκισε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν ἄρρενα συζεύξας δι-
λεία, καὶ ἀρότρῳ ὕψω χαλκῷ ἐμβαλὼν, αὐτὸς μὲν αὐλακὰ βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιέγραψεν. οἱ δὲ ἐπόμενοι τὰς βώλας, αἱ ἀνίστη τὸ ἀεγρον, εἴσω πάσας τῆς αὐλακὸς περιέσρεπον. καὶ ὅπου μὲν ἐμέλλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καὶ θῶς εἴρηται, ἢ αὐλαξ ἐτέτμητο. ἐνθα δὲ πύλας σῆσαι διανοῶντο, δὲ λείμματα ἐποίησαν τῆς αὐ-
λακὸς, τὸ ἀεγρον ἀνέχοντες ὑπερθεῖν. Πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν ἱερὸν. τὰς δὲ πύλας εἰπερ ἦγντο ἱερὰς, οὐκ ἔστι τὰ μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν, τὰ δὲ διαπέμπειν τῶν ἀναγκάων καὶ μὴ κατὰ τῶν. Romulus cum fratrem sepelisset, urbem con-
didit, & bouem marem vaccâ adiungens, areumque vomerem aratro inferens, ipse sulcum profundum in orbem circumduxit. qui sequeban-
tur glebas, quas aratrum excitasset, omnes intra sulcum reiciebant. Atque vbi murus extruendus erat, vt dictum est, sulcus ducebatur: vbi verò portas statuere volebant, interruptio sulci atque interuallum fiebat, aratro sublato. Nam omnem murum sanctum arbitrantur. Quòd si idem in portis, tum nec inferre nec efferre per eas necessaria liceret & quæ non pura. Similia Plutarchus in eâ re, imò ab ipso Zonaras, qui sæpè eum transcribit. nisi quòd vbi hîc αὐλακὰ βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιγράφει, sulcum profundum in orbem circumducit, ille αὐ-
λακὰ βαθεῖαν περιάγει τοῖς τέμασι, sulcum profundum circumducit ter-
minis. vbi benè hoc de terminis tangit, & non facit priscam Ro-
mam circularem: vt certè nec fuit. Dionysius quidem disertè, vbi hæc narrat, περιγράφει τετράγωνον ἤμια τῶ λόφῳ, colli quadrangu-
lam figuram circumscribit: & Festus indicat in voce Quadrata. Addit Dionysius: Ἐξ ἑ Ρωμαίοις τὸ τῆς περιάρσεως τῶ χωρίου ἐν δι-
κισμοῖς πόλεωι ὠδμήναι. Ex quo Romanis istud de circumaratione in
condendis

3
condendis opidis hodieque manet. Varro hoc quoque totum, vt ple-
raque antiquitatis (exstaret modò) monuit lib. iv. De L.L. Opi-
da condebant in Latio Etrusco ritu multa, id est, iunctis bobus tauro &
vaccâ interiore, aratro circumagebant sulcum. Terram unde exscalpse-
rant, Fossam vocabant, & introrsum factum, Murum. Postea quod
fiebat orbis, Vrbs. Sed quod est introrsum factum, putarem me-
lius, iactū. vt ex Zonarâ & Plutarcho discimus fieri solere. Cu-
mulus scilicet ille terræ, siue porca altior appellata Murus. De
hoc sulco & Festus: Primigenius sulcus, qui in nouâ vrbe condendâ
tauro & vaccâ designationis causâ imprimitur. Tangit Isidorus:
Vrbs vocata ab orbe, vel ab vrbo parte aratri, quod in vrbe condendâ
adhiberi solet. Et Pomponius tit. De verb. sign. Vrbs ab vrbo appel-
lata est. vrbare est aratro definire. & Varus ait, vrbum appellari cur-
naturam aratri, quod in vrbe condendâ adhiberi solet. Hinc est illud,
Optauitque locum regno & concludere sulco.

Urbis unde
dicta.

Sed & Manilius de toto more, lib. iv.

Vrbibus augebit terras, iunctisque iuuentis

Mœnia succinctus curuo describet aratro.

Et signum coloniae opidive conditi taurus & vacca, aut alter eo-
rum, in numis passim. Quod ipsum Romæ in veteri vrbe Tacitus agnoscit XII. Ann. Foro Boario æneum tauri simulacrum aspici-
mus, quòd id genus animalium in condendis opidis aratro subditur. Et
Xiphilinus de Commodò: Τὴν δὲ Ρώμην ἀθάνατον, ὅτι καὶ κολωνίαν,
οἰκουμένην τῆς γῆς (καὶ γὰρ ἀποικὸν αὐτὴν ἑαυτῇ δυνεῖν ἐβούλετο) ἐπωνόμασε. καὶ
ἀνδριάς τε αὐτῆς χερσὺς χαλκῶν λιτρῶν μετὰ τὴν αὐτῆς καὶ βοῆς διλείας ἐγένετο.
Romam immortalem, fortunatam coloniam, orbem terrarum appella-
uit. volebat enim omnino urbem suam esse coloniam videri: & ideò
statua ei aurea mille librarum cum tauro & vacca posita est. Nec verò
in condendis solùm opidis, sed & euertendis, adhibitum ara-
trum. Seneca de Clement. lib. i. cap. vlt. Injicere tectis ignem, ara-
trum vetustis vrbibus inducere, potentiam putat. Horatius:

— imprimeretque muris

Hostile aratrum exercitus insolens.

Adde IC^{um} L. XXI. Quibus mod. vsus fr. amitt. & satis erit exem-
plorum. At frustra est totaque errat viâ Cælius Rhodiginus,
cùm hæc verba Ciceronis, vt vexillum videres, & aratrum cir-
cumduces, ad excidium referenda censet, quæ nemo non videt

ad deductionem coloniae pertinere. Sed non est lege agendum cum eo, cui nihil pensius fuit, quam multa conceturiare, numerumque librorum & grandes titulos ac lemmata venditare. Extremum erit quod Festus scribit in *Quadrata*: locum ante templum Apollinis in Palatio sic dici, *ubi reposita sunt, quae solent boni ominis gratia in vrbe condenda adhiberi.*

CAP. II.

*De communi loco quid prater Plantum
Artemidorus.*

Prologus Plautinus, sed non Plauti, sic ait:

Ea tempestate flos poetarum fuit,

Qui nunc abierunt hinc ad communem locum.

Clara res est, omnesque scimus eum significari locum, quod imus omnes. Tamen quia sumpta ea dictio est communi vulgi sermone, pro bono facturus mihi videor, si fido teste firmem. Is est Artemidorus lib. i. cap. LXXX. Narrat quendam per somnium sibi visum in lupanar ingredi, nec posse inde retroire. Is, inquit, post aliquot dies mortuus est. meritò. Κοινὸς γὰρ ὁ τόπος οὗτος καλεῖται, ὡς καὶ ὁ τοῖς νεκροῖς δεχόμενος. *Communis enim locus ille appellatur, ut & is qui mortuos suscipit.*

CAP. III.

Ciceronis oratio pro Sullâ mendis aliquot expurgata.

Post tot eruditos homines, qui in Cicerone emendando multum & laboris & operæ consumpserunt, superesse videntur quæ notemus. Oratione pro Sullâ Cicero in Torquatum inuehitur, quod ab eo peregrini esset nomine affectus. Sic enim inter alia:

Ac si, Iudices, ceteris patricijs me & vos peregrinos videri oporteret; à Torquato tamen hoc vitium sileretur. Est enim ipse à materno genere municipalis.

Vitij vox hîc vitiosa, & substituam libens, *conuitium*. Peregrinitatem enim vitium, nisi valdè ἀνέρος haud dixeris. Quod inferius, pollutum videtur:

Permitto

Permitto aliquid iracundiae tuae, do adolescentiae, cedo amicitiae, tribuo parenti. Sed nisi aliquem modum vitae constitueris, coges oblitum me nostrae amicitiae habere rationem meae dignitatis.

Cur enim modum vitae hîc postulet? imò linguæ. Sed vera lectio scripti libri: *aliquem modum tute constitueris.*

Nemo vnquam me ne tenuissimâ quidem suspitione perstrinxit, quem non peruerterim.

In membranarum reperio, quem non pertulerim ac perfrugerim. Verè, si perculerim legas.

Ac si considerare cœperis, vtrum magis mihi hoc necesse fuerit facere, an tibi: intelliges honestius te inimiciarum modum statuere potuisse, quam me humanitatis.

Est inibi, an istud tibi. quod verbum sententiæ planè est opus: quia defendere sibi Cicero sumplerat; Torquatus accusare.

CAP. IV.

Ciceronis lectio defensa. Vehens pro eo qui vehitur.

Multa quidem Dionysius Lambinus in Cicerone correxit; quædam verò deprauauit. velut in hoc loco è Bruto, siue De claris Oratoribus:

Sed in te intuens, Brute, doleo, cuius in adolescentiam per medias laudes quasi quadrigis volentem transuersa incurrit misera fortuna reipub.

Sic ipse edidit, cum antè libri *vehentem* haberent: quod negat ferri posse, ceu ineptum loquendi genus. Nam equus, currus, quadrigæ *vehunt*; non autem res vlla *vehit* equo, currui, quadrigis. Tene hoc dicere, ijs litteris, eâ eruditione virum? Ineptè igitur locutus est Quadrigarius Annal. vi. *Ei Consuli pater Proconsul obuiam in equo vehens venit, neque descendere voluit.* Liuius apud Carisium lib. ii. *Ibi manens sedeto, domicum videbis me carpento vehentem domum venisse.* Apul. i. Miles. *Equo per albo vehens.* Lamprius Elagabalo: *Quæ earum carpento, quæ equo veheret.*

* Ἀλλ' ἔγερ' ἄνθρωπος ἐς τὴν αὐτῆς πνεύσεως ἐμμεναι αἰετ

Ἀνδρώπιδες. —

Humanum est labi, errare, nescire, decipi.

* At nō est homini vigilanti perpetuo esse.

CAP. V.

De die Lustrico plura veterum scriptorum loca. Diuersus is pro sexu. Aristoteles & Plautus explicati.

DE Lustrico die quod variè scriptum est, & αἰσιμονημιόνος ἡμέραν videtur, hoc capite exequi, & vno velut fasce complecti mens est. Et, vt exordiar à Festo, *Lustrici dies*, ait, *infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus, quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur.* Ergo purgatur tunc lustranturque, & ipse bonâ iam vitæ, nomina imponuntur. Discrimen hoc in vtroque sexu de die lustrico etiâ Plutarchus obseruauit in *Quæst. Rom. CII.* Διὰ τὴν ἡμέραν τῶν παίδων τοῖς ἀρρεσιν ἐνναταῖοις, τοῖς δὲ θήλεσιν ὀγδοαῖοις τὰ ὀνόματα τίθενται; *Quare pueris maribus nono die, puellis octauo nomina imponunt?* & causas deinde suas addit. Idem Macrobius *i. Saturn. cap. xvi.* *Est etiam Nundina Romanorum Dea, à nono die nascantium nuncupata, qui lustricus dicitur. Est autem lustricus dies, quo lustrantur, & nomen accipiunt: sed is in maribus nonus, octauus est feminis.* M. Antoninus Imperator mutasse videtur, ac tricesimum diem præfinisse. Ita enim Capitolinus de eo: *Iussit apud Præfectos ararj Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tricesimam diem nomine imposito.* Vbi tamen alij legunt, *intra tertium diem.* Nomina autem hæc dare proximi sæpè solent, qui ritus hodieque valet. Suetonius Neronis cap. vi. *Futura felicitatis signum euidentis lustrico die exstitit. Nam C. Cesar, rogante sorore, vt infanti ei, quod vellet, nomen daret, intuens Claudium, eius dare se dixit.* Vbi nomen pro prænomine capiendum, quia ipsa gentilia nomina certa semper eademque erant, at Prænomina modò mutabant. Hoc ipsum de propinquis Polyænus indicat, *Stratag. lib. vi. exemplo vi. de Iasone, qui nato sibi puero, primores Thessalorum ad conuiuium vocauit, vt nomen puero imponeretur, atque in ijs fratrem Merionem, vt is primas in eo actu teneret.* Imò totum hoc Romani à Græcis sumpsere, etsi in die leuiter dissidentes. Nam Græcis decimus erat qui istis nonus. Præter alios Suidas: Δεκάτῳ ἐστὶ τῆς ἡμέρας τῆς παίδων συγγενωμένων τοῖς Ἀθηναίοις αἰσὶ τῇ δεκάτῃ τῆς νυκτὸς ἀπὸ τῆς γένεως συγκαλεῖσθαι τοὺς πα-

ἔδος & μηδὲς οἰκίαις καὶ τοῖς ἐγγύτατα φίλοις, καὶ παρόντων ἐκείνων τὰ τ' ὀνόματα τοῖς παισὶ τίθεσθαι, καὶ καλερεῖσθαι τοῖς πατρὶς. ἔπειτα τοὺς συγγενήδους δωχέσθαι: *Decimam conuiuari.* Mos erat cum pueri nati essent Atticis ciuibus, decimâ noctium à natali conuocari paternos maternosque cognatos & amicorum proximos, atque ijs præsentibus nomina pueris dare, & Dijs sacrificare; denique qui conuenissent conuiuari. Aristophanes in *Auibus* de hoc ritu:

Οὐκ ἄρτι θύω τὴν δεκάτην αὐτῆς ἐγώ;

Καὶ τ' ἐνομιᾶ ὡς περ παιδὶ ὡς νῦν δὴ θέμεν.

Non ergo decimam nunc sacrifico ob hanc ego?

Et nomen illi iam velut puero dedi.

Vbi Scholiastes: Σαφὲς ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν παίδων ἐτίθενται τῇ δεκάτῃ. Notum quòd nomina infantibus imposuerunt decimâ. Sed & Euripides in *Electrâ*:

Ἦ καὶ σὰς, οἶμαι, τῶν ἐμῶν λοχόματόν.

Τέττον ὑπὲρ μου θύσον· ἐγὰρ οἶδ' ἐγώ.

Δεκάτῃ σελήνῃ παιδὸς, ὡς νομίζεται.

Et partionem audisti, opinor, tu meam.

Pro me sacrificia (ego ipsa ritum nescio)

Decimâ puelli luce, sicut mos habet.

Ita isti. At Aristoteles de septimo die scribit, quod miremur. In *Historiâ Animalium lib. vii. cap. ultimo*: Τὰ πλείστα δὲ (παιδιά) ἀναίρεται πρὸς τῆς ἐξέδομης· διὸ καὶ τὰ ὀνόματα τότε τίθενται, ὡς περ δόντες ἤδη πολλοὶ τῆς σωτηρίας. Plerique puerorum moriuntur ante diem septimum: ideoque & nomina tunc imponunt, tanquam iam de salute magis fidentes. Sed licet accipere tunc non ita strictè, nempe circa & post septimum diem. Plautus non mouebit, qui in *Truculento*, quasi ex more Græciæ:

Quin Dijs sacrificare hodie pro puero volo.

Quinto die quod fieri oportet. DIN. Censeo.

Nam illa sunt Amphidromia Græcorum, quinto die vfitata. de quibus Suidas, Hesychius & Athenæus. At nostra hæc sunt Nominalia ab illis diuersa. Dico Nominalia: nam & sic ille dies appellatus. In *Glossis*: *Nominalia, ὀνομαθεσία.* Tertullianus de *Idololatriâ cap. xvii.* inter officia priuatarum sollennitatum recenset *Nuptialia, Nominalia*, quibus, vt mox significat, *nomen solet imponi.* Atque hæc de Lustrico dic.

CAP. VI.

Quis Antiochus rex apud Plantum.

L Epidè & facètè à Plauto scriptum in Pœnulo:

— ubi ego curer mollius,

Quàm regi Antiocho oculi curari solent.

Sed enim quæ causâ huius dicti? Lambinus & alij negant quicquam super hac re legisse. Ego videor aliquid, parum plenè, & ab Historico in rebus grauib, *ὡς ἐν παρόδῳ* scriptum, tamen quod satis sit ad rei fidem. Antiochus Syriæ rex, Seleuci Callinici filius solitus ex oculis laborare, & uti medico Apollophane in his alijsque rebus magis arduis curandis. Colligimus ex Polybij v. ubi narrat Hermæ cædem, concinnante hoc medico & annuente rege patrata: Συμπεγνήσαντες, inquit, *μὲν ταῦτα καὶ παρὰ τὸν βασιλέα, ὡς σκοπεύματων τινῶν ἐπιπεπρωκότων τῆς βασιλείας, τὴν μὲν θεωρεῖαν ἀπέλυσαν ἐπὶ πᾶσι ἡμέραις*, & plura quæ addit. Sed ex his vides σκοτώμασι, id est, caligini oculorum obnoxium regem fuisse; & haud dubiè pro more Syriaco, sed & regio, mollissimè curatum. Nam, ut vel obtentus hic morbus insidijs (id enim aliquis fortasse dixerit) neque re, sed verbo malè Regi fuerit; vero tamen omnino simile est, iam antè eodem illo tentatum, fideique conciliandæ genus morbi simulasse & notum & familiare. Et quamquam τὸ σκοτόμα pro δίνῳ quoque, id est, vertigine sumitur; hîc tamen, & propriè quidem, hebetudinem visus atque caliginem significat. Idque post paullò modus curationis confirmat per motum & inambulationem matutinam, quæ ad oculariam ægritudinem proficiant; ad vertiginem non item: quemadmodum pro affectu, & eo quod inter nos est

Alternum sanctæ fœdus amicitiae,

docuit me Lud. Nonnius, qui supra liberalem omnem doctrinam καὶ τὴν ἰατρικὴν à patre & auo maiorum gentium medicis velut iure hereditario possidet.

CAP.

CAP. VII.

Restitutio loci Ciceroniani. Velia pro Villâ.

IN Oratione de Aruspicum responsis:

P. Valerio pro maximis in rempub. beneficijs data domus est in Villâ publicâ; at mihi in Palatio restituta: illi locus; at mihi etiam parietes atque tectum.

Sunt hæc à ratione & veritate longè auersa. Nam quomodo domus in domo sit data? cùm ipsa Villa publica ædificium fuerit, quemadmodum in nummis videre est: atque adeò in campo Martio, procul sanè à loco, ubi Valerius, consensu omnium, habitauit. Corrigebat Pantagathus, *in Vico publico*: Antonius Augustinus in *Via sacrâ*. Vtrumque, ἀέρος πληγή. Nec enim de vico illo potest verum esse, qui non in regione eâ Palatij, sed *altæ Semitæ*, ut descriptores Urbis memoriæ prodiderūt; & imposuit illi viro, cui tamen pleraque veterum litterarum quæsitâ meditataque erant, corrupta Liuij lectio. Non item de *Via sacrâ*, quia cū auctore nullo nititur, tum à libris nimium quantum abhorret. Ego meo remigio rem geram:

* Ὡς δὲ μοι πεγνέοντι δοῦσατο κέρδιον ἐστίν,

data domus est in Velia publica. Profectò ita res fuit. Cùm in summâ Velia ædificare Valerius cœpisset, idque suspectum populo, tanquam arcem moliretur, *confestim* (ait Liuius) *delata materia omnis infra Veliam, & ubi nunc Vica Pota est, domus in infimo cliuo ædificata.* Et Asconius, an potius Varro, firmamentum addit. Nam Asconius in Pisonianam scribit, Varronem tradere, *P. Valerio Volestilio Poplicolæ ædes publicas sub Velia, ubi nunc ædes Victoriæ est, populum ex lege, quam ipse tulerat, concessisse.* Vica Pota enim & Victoria eadem vna Dea. Docet hoc incomparabilis vir & nullo non præconio maior I. Lipsius lib. II. Quæstionum Epist. & Notis in Ludum Senecæ: atque etiam Isidorus, disertè scribens, *Viciam* antiquis dictam, quæ nunc Victoria est: in quo si *Vicam* rescribamus, habemus hanc Diuam. & in veteri codice legi, *Vitam* pro *Vicam*, quod est à *Vico*. Sic enim veteres dixere *finis*: ut *Tago*, *Frago*, *Pugo*.

* Sic inquiri mihi visum re-
ctius esse.

Epist. II.

B

CAP.

CAP. VIII.

In Cæsare compluscula correctiones.

Commentarios Cæsarianos multi studio doctrinæque præstantes homines illustrarunt; & nuperrimè quidem Ioannes Brantius vir clarissimus, & à iure civili, ab historiâ ac litteris politioribus benè instructus, Notis non modò suis illis perelegantibus & examussim bonis, sed etiam Petri Ciacconij, quas è schedis eius & liturarijs ingenti labore & industriâ collegit, in ordinem redegit, & vnâ vulgari curauit. Quo facto cum studij propensæque in rem litterariam voluntatis illustre specimen dedit, tum magnam ab eruditis omnibus gratiam iniuit. Huius itaque, id est hominis πολὺ φίλτατος, ceterorûmque quibus obtigit ea Sparta, pace bonæque cum veniâ, carptim ego quædam & vellicatim è Cæsare libabo.

Hac re perspectâ Crassus, cum suâ cunctatione atque opinione timidiores hostes, nostros milites alacriores ad pugnandum effecisset, atque omnium voces audirentur, expectari diutius non oportere, cohortatus suos, ad hostium castra contendit.

Qui rem & filum narrationis videt, fatebitur contra mentem Cæsaris hæc scribi. Nam quomodo suâ cunctatione Crassus timorem hostibus, alacritatem suis daret? imò contrà prorsus; & detrectantes metum pati solent. Addo, quòd hostes hîc, non Crassus, cunctentur: atque adeò ipse eos vltro in castris sedentes inuasit. Fuluij liber, *sua cunctatio atque opinio*: nihil pro re. ego sic emendabam: *cum suâ cunctorumque opinione timidiores hostes*: & statim, numero plurimum, *effecissent*. Sententia nimis est clara. De bello civili lib. i.

Eadem ferè atque eisdem de rebus Prætor Roscius agit cum Cæsare, sibi que Pompeium commemorasse demonstrat.

Vir doctus haud iniuriâ resistit, & hæc verba culpæ. Quid enim aliud *eadem dicere*, quàm, *eisdem de rebus*? Hoc est verè * δὴ τὸ αὐτὸ εἰπεῖν, quod meritò Comicus inscitiam appellat. Tentabam mæderi: *Eadem ferè, atque eisdem diebus*. vt hoc velit, non eadem solum mandata Roscium pertulisse, sed eodem quoque tempore.

Quod

Quod verum esse, ex Dione lib. xli. & ipso hîc Cæsare discimus. Eodem libro:

Decuriones Auximi ad Actium Varum frequentes conueniunt, docent iudicij sui rem non esse: neque se, neque reliquos municipes pati posse, C. Cæsarem, tantis rebus gestis, opido mœnibusque prohiberi. Proinde habeat rationem posteritatis & periculi sui.

Nego hîc aptum esse *posteritatis* verbum: quia præsens istuc omne periculum imminebat, non in posterum expectabatur. Verius, *potestatis*. Callidè rogant scilicet, nec sine occultis minis: videat cogitèturque, non quid velit solum, sed quid etiam possit. sese vel inuito eo Cæsarem admissuros, nec esse ipsum resistendo. quid autem futurum sic deserto? Paullum infra:

Gladiatores, quos ibi (Capuæ) Cæsar habebat, in forum produxit. Lentulus libertati confirmat, atque ijs equos attribuit. quos postea monitus à suis, quòd ea res omnium iudicio reprehendebatur, circum familiares conuentus Campaniæ, custodia causâ, distribuit.*

* Lip. libertate.

Implexè & morosè dictum videtur, *familiares conuentus Campaniæ*. Qui enim isti sunt? Cicero qui in locis vicinis, & tantum non in re præsentis fuit, liquidò ita narrat, vt gladiatores distributi modò sint in vrbe ipsâ. Verba eius lib. vii. ad Atticû Epist. xiv. *Gladiatores Cæsaris, qui Capuæ sunt, sanè commodè Pompeius distribuit, binos singulis patribus familiarum*. Non ergo temerè credimus per alios conuentus Campaniæ distributos. Mihi stat legere: *circum familias conuentus Campani*. Conuentum Campanum accipio ipsos incolas & corpus Capuæ vrbis. Sic *conuentum Vticensem* infra nominat; sic *conuentum Cordubensem*: sic de hac ipsâ vrbe lib. iii. *Periculum veritus, quòd conuentus arma ceperat*. Vide Festum de hac significatione in voce *Conuentus*: & Asconium, atque alios. Iam *Campanus* à Capuâ formatur, non *Capuanus*, quod Varro indicauit lib. ix. de L.L. Virgilius etiam:

Et Capys, hinc nomen Campaniæ ducitur vrbi.

* Bis idem dicere.

CAP. IX.

Oratio Ciceronis pro Sullâ duobus locis emendata.

GVitemus iterum aliquid è Tullianâ suadâ, Oratione pro Sullâ.

Ego verò quibus ornamentis aduersor tuis? aut cui dignitati vestrae repugno? quid est quod iam ab hoc expetas? Honor ad patrem, insignia honoris ad te delata sunt. Tu ornatus ærumnis venis ad eum lacerandum, quem interemisti; ego iacentem & spoliatum defendo.

Haud paullo pulcrior meliorque lectio è m. f. eruitur, in quo est: *Tu ornatus eximys*. Liquet scribendum: *exuuijs*. Imago ab ijs est, qui in bello hostem peremptum armis & ornamentis spoliant, eaque sibi circumponunt. Tale pænè hoc Taciti: *Cum ex funere Reip. raptis Consularibus spolijs, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas feminas eadem ruinâ prosterneret.*

Et pro vulgatâ lectione;

Ecquod est huius factum aut commissum, non dicam audacius, sed quod cuiquam paullo minus consideratum videretur, quero. Verbum ecquod vnquam ex huius ore excidit, vnde quisquam posset offendi?

longè concinnior pleniôrque libri eiusdem:

Ecquod est huius factum aut commissum, non dicam audacius, sed quod cuiquam paullo minus consideratum videretur? Factum quero? Ecquod vnquam verbum ex huius ore excidit, vnde quisquam posset offendi?

CAP. X.

In Hirtio non parua rei coniectura, Iubam à Petreio casum; non, ut nunc vulgò legitur, hunc ab illo. Florus & Orosius obiter correcti.

IN Commentario de bello Africo locus est asper & confragosus, quem ὁμαλὸν & planum reddo.

Rex

Rex interim Iuba ab omnibus ciuitatibus exclusus, desperatâ salute, cum iam conatus esset cum Petreio, vt per virtutem interfecti esse viderentur, ferro inter se depugnant, atque firmior imbecilliorum Iuba Petreium faciliè ferro consumpsit. Deinde ipse sibi cum conaretur gladio traicere pectus, nec posset, precibus à seruo suo impetrauit, vt se interficeret.

In phrasi scrupulus, & in ipsâ historiâ, ob dissensum. De phrasi illâ, cum iam conatus esset, scio M. Antonium Muretum * τοσούτων * Tam alta doctrina virum. βέβαιον παύειν * rescribere, cum omnia conatus. Haud malè; verumtamen, pace tanti viri, verius arbitror, cum iam cœnatus esset. * In Notis ad Sen. De Prouid. Nam ista post epulas euenisse Florus dicit: *Iuba cum se recepisset in regiam, magnificè epulatus cum Petreio.* Sed & Appianus hoc factum prodit ἐν τῇ δαίτῃ, in cœnaculo. Quod autem ad dissensum, noster hic à Iubâ vult Petreium interfectum, cum Florus & Liuius contrâ. Ego verò nec opinor aliter ab Hirtio scriptum, & planè emendem, *imbecilliorum Iubam Petreius*. Arguunt sequentia sic fuisse, cum addit superstitem à seruo suo impetrasse. De homine Romano hoc benè, cui serui & liberti; vix de Rege, cui comites aut satellites potius tribuisset. Denique nemo Iubam à seruo cæsum tradidit; quidam mutuis eos ictibus perijsse. Seneca ab hac parte, De Prouidentia: *Jam Petreius & Iuba concurrerunt, iacentque alter alterius manu cæsi.* Item Appianus: *Ιόβας δὲ καὶ Πετρηίου τῶν πολεμίων πτωχάνοι, ἐν τῇ δαίτῃ ἐξέεισι διεχόμενοι ἀλλήλοις; Iuba & Petreius eorum quæ eueniant gnari, in cœnaculo mutuo se interfecerunt.* Apertè pro Senecâ, vt mirum sit Muretum scribere quod ab Hirtio sentiat. Sed & Dio in hac sententiâ: *Ἐπειδὴ μὲν οἱ αὐτὸν ἐδέξατο, ἀπέγνω τε τὴν συνουσίαν, καὶ τὸν Πετρηίου μὲν δέμειον μὴδ' αὐτὸς ἐλπίδα ἀδείας ἔχοντι, ἐμονομάχησε καὶ συνάπτεσθαι:* Deinde cum nemo eum (Iubam) susciperet, & desperaret de salute, cum Petreio, qui nec ipse vsquam spem securitatis videret, singulari certamine concurrat, & vnâ cum illo mortuus est. Hæc ita isti; sed Hirtius aliter: ac Florus; Iuba cum se recepisset in regiam, magnificè epulatus cum Petreio fugæ comite, super mensas & pocula interficiendum se ei præbuit. Ille & regi suffecit & sibi. Obiter moneo, cum se recepisset in regnum. nam regiam certè non fuit ingressus; neque in hac ea gesta, sed in villâ. Florus autem ait, Petreium sibi ipsi manus attulisse, cæso Iubâ, quod Hirtius negat: & credibile est, melius

hunc scisse. Hauferat hoc ipsum è Floro, de more suo, Orosius: *Iuba percussori iugulum, pretio dato, præbuit. Petreius eodem se gladio perfodit.* Sed planum & certum est, emendandum, iugulum Petreio præbuit; & Glossematium vel imperitia contaminauit. Altera salebra:

Quibus rebus Scipio, quiq; cum eo essent comites, mirari & requirere.

Superfit enim dictio, quam exturbat codex scriptus, hoc modo: *quiq; cum eo essent, commirari & querere.* Compositum hoc v-furpat, vt alia multa, Cornicorum in morem.

CAP. XI.

Quibus victimis factum in Suouetaurilibus. Dionysius Halicarnass. emendatus.

Diuersæ olim victimæ pro genere sacrificij, proque Deo Deæve, cui fieret, adhibitæ fuerunt. Suouetaurilibus quidem, vt arbitror, ex ipsæ quas vox notat & designat, Sus, Ovis, Taurus. Ne tamen hoc inter res iudicatas habeatur, facit dissensus Dionysij Halicarnassensis, qui sacrum hoc instruit *ταύρω καὶ κειῶ καὶ τριτῷ, tauro, ariete, hirco.* Hircum videlicet pro sue supponit. Quid ergo? magis illi fides vni, quàm multis erit, bonis & priscis? Varro, cui talia satis exquisita sine dubio fuere, II. De re Rust. scribit: *Populus Romanus cum lustratur Suouetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus.* Enimuerò & ille suem agnoscit, sed marem, quem verrem appellat. Quid Fabius? *Souetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, tauro.* Festus: *Solitaaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris.* Glossæ veteres: *Solitaaurilia, θυσία ἐκ οὐδὲς, κειῶ, ταύρου: Sacrificium ex sue, oue, tauro.* Asconius de lustris Censorio: *Solitaaurilia sacrificium de sue, oue, tauro faciebant.* Quid quod etiam hodie Romæ in fornice Constantini plurimisq; locis sacrum hoc specie trium istarum victimarum? Omnino Dionysij scriptio labare videtur, & fortasse Græcorum ei ritus in mente, apud quos interdum in tali sacro hircus. Suidas: *Τριττὺς, ἢ ἐντελής θυσία, ἐκ οὐδὲς, κειῶ, καὶ τριτῷ: Trittys, perfectum sacrificium, ex sue, oue, hirco.* At creberri-

mè ij-

mè ijdem aliter. imò ipsum illud Romanum iam inde ab Homero, Odyss. A.

Ρέξας ἱερὰ καὶ ἀ Ποσειδάωνι ἀνακτι

Αρπειὸν, ταύρου τε, οὐδὲν τ' ἐπιθήσεται κάρπον.

Neptuno faciens sacra regi falsipotenti

Masculam ouem, & taurum, suis verremq; maritum.

Ibi tamen Eustathius varietatem ostendit. & ἰσέον, inquit, ὅτι ἡ *Τριττὺς* θυσία, *τριττὺς λέγει* παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἱ *τριττὺς* ἔλεγον τὴν ἐν *τριῶν* *ζώων* θυσίαν, οἷον δύο μίλων καὶ βοῶς, ὡς *ἐπιχάρμος*, ἡ βοῶς καὶ αἰγὸς & *ωρεβάτης*, ἡ κάρπον καὶ κειῶ καὶ ταύρου. Sciendum quòd tale sacrificium *Trittys* dicitur antiquis. qui ita vocabant ex tribus animalibus sacrum: sicut duarum ouium & vnius bouis, vt *Epicharmus*, aut bouis, capræ, ovis; aut verris, arietis, tauri. Postremus hic ternio Homeri & noster est. Sicut idem in Hesychio: *Τριττὺς, τριάδα, ἑνὶ θυσίαν κάρπον, κειῶ, ταύρου.* *Τριττὺς, triada, quidam sacrificium verris, arietis, tauri.* Et ampliùs deinde: *Τριττὺς ἢ τριττὺς, θυσία ἐνυαλῶ. θυεῖται δὲ πᾶν θεῖον ἐν οὐρανῷ: Τριττὺς, ἢ τριττὺς, sacrificium Marti. Immolantur autem omnia tria cum suis testibus.* Significat integra, neque abscessis virilibus (quod in alijs sacris solebat) immolata fuisse. Atque ideò *Solitaaurilia* priscâ voce, quòd harum hostiarum omnium (verba Festi) *inuoluti sunt tauri, quæ pars scilicet caditur in castratione.* Tauros appellat ipsas illas res viriles, vt in alijs exemplis. Sed notetur in Hesychij verbis, *Marti factum sacrum.* quod ipsum Dionysius: *Τὰ δὲ ἱερὰ ταῦτα εἰς περιεχθῆναι περὶ τὸ σκατόπεδον καλῶσας εἶνε τὰς κατέχοντι τὸ πέδιλον Ἀρεῖ.* *Eas verò victimas, ter circumductas exercitum, Marti immolauit.* Sed quid igitur in dissensu pronuntiandum? Dionysij scriptorem (hoc malo, quàm ipsum) aberrasse videri; & κάρπον pro τριτῷ, verre pro hirco, substituendum.

CAP. XII.

Ciceroni labes duæ deterfæ.

AD Ciceronem redimus, qui plurimùm nobis in mente & manu. In libris eius, quos emendatos censemus, legitur, pro M. Cælio:

Quo quidem tempore ille moriens, cum iam ceteris ex partibus oppressa

*pressa mens esset, extremum sensum ad memoriam reipub. reser-
uabat (vetus codex, reuocabat:) cum me intuens flentem, signi-
ficabat interruptis atque morientibus vocibus, quanta impende-
ret procella vrbi, quanta tempestas ciuitati; & cum parietem sæ-
pè feriens cum qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebrò Ca-
tulum, sæpè me, sæpissime remp. nominabat: ut non tam se emo-
ri, quàm spoliari suo præsidio cum patriam tum etiam me doleret.*

Quæ ille de Q. Metelli morte infidijs & fraude vxoris concilia-
tâ narrat, aptatque orationi planè ad suum casum. At quod di-
cit, *quanta impenderet procella vrbi*: haud germanum videtur, ex
ipsâ re, quoniam bis idem dixerit, *vrbi, ciuitati*; & ex librorum
dissensu. Quidam enim: *quanta impenderet procella sibi*. Fortè ciui.
Moriens duo nempe hæc ominabatur & prædicebat: cladem
ciui, id est Ciceroni, & cladem patriæ. Ita sensisse eum & dixisse
Ciceronis verba satis clarè ostendunt; sed maximè ista: *spoliari suo
præsidio cum patriam tum etiam me doleret*. Vulgatam tamen lectio-
nem non vtique reiicimus; nec ignoramus, inter urbem & ciui-
tatem discriminis aliquid esse. Pro C. Rabirio istud corrigo:

*At Diæcetes fuit regius, & quidem in custodiâ etiam fuit regiâ,
& vita eius oblata pœnæ est. multa præterea quæ libido regis,
quæ necessitas cœgit ferre, pertulit.*

Corrigo, inquam: & *vita eius ablata pœnæ est*. Cicero ipse infe-
rius: *Pertulit ipse custodiam, vidit in vinclis familiares suos, mors ob
oculos sæpè versata est*. Coniectura, fateor, hæc est; sed apud æ-
quum & cordatum lectorem satis firma. τὸ δὲ Μεγαρέων ἐδ' εἰς λόγος.
Fidentiùs vt loquar, facit assensus & approbatio R. P. Andreae
Schotti; in quo viro, præter pietatem in Deum, animi candorem,
humanitatem, & multam accuratamque doctrinam, inexpli-
bile prorsus & incredibile quoddam studium rem litterariam
omnimodis adiuuandi.

CAP. XIII.

De duplici Planti loco coniectura.

Planti Stichos:

Adeunt, perquirunt quid fiet causæ ilicò,

Alienum

Alienum æs cogat, an pararit prandium?

Vxorin' sit reddenda dos diuortio?

Curiosos ac πολλὰ πρῶτον notat, qui, si quis auctiorem insti-
tuit, statim quærunt causas. Obruiturne ære alieno? an prandiū
instituit? an ab vxore diuortit? & causæ quidem aliæ satis iustæ
& idoneæ; illa remotior & παρὰ δόξαν, de prandio. Obsecro, v-
niūsne prandij causâ faciendâ auctio? valdè ille sit inanis atque
inops, qui eo rem absumat. Certum est litteram mutatam, &
primitus scriptum fuisse, *praidium*, id valet prædium. Causæ se-
riæ sunt, non parasiticæ. Quærunt de ære alieno, de parato em-
ptōve prædio, de dote reddendâ. Huic annotationi libet alte-
ram ἐπιμεινέειν, è Truculento:

A S. *Erubui mecastor misera propter clamorem tuum.*

S T. *Itane erubui? quasi verò corpori reliqueris*

Tuo potestatem coloris vlli capiendi, mala.

Buccas rubricâ, cerâ omne corpus intinxti tibi.

Mirum de cerâ; magisque placeat, *cretâ*, quæ cum rubricâ aptè
iungatur. Nam vterque color in vsu fæminis, quæ vitia corpo-
ris, vt Plautina ponam verba, *fuco occulunt*. Idem alibi per tra-
lationem:

Creta est profectò horum hominum mihi oratio.

quæ videlicet maculam & sorditudinē omnem animo absterfit.

CAP. XIV.

*De verbo Populares quædam non protrita. Vox Po-
puli latè patens. In Glossario vetere diuinitio.*

VAgamur huc & illuc,

Floriferis vt apes in saltibus,

& erraticâ scribendi ratione varia libamus. Et nunc quidem su-
per voce *Populares* adferre quædam mihi visum. Significantur
eâ consortes & qui eiusdem cœtus factionisque sunt, ac velut
vnius populi. Sallustius: *Catilina cum ad iusiurandum populares
sceleris sui adigeret*. Seneca De vitâ beatâ: *Mea quidem hæc sententia
est (inuitis hoc nostris popularibus dicam) sancta Epicurum & recta
præcipere*. Populares vocat suos Stoicos, in quibus & ipse cense-
batur.

batur. Sic idem Sallustius: *Quod factum primò populares coniurationis concusserat. Iterumque in Iugurthâ, etsi paullo aliter: Animaduertit fugam ad se versum fieri, quæ res indicabat populares esse. id est, Romanos & suos milites. Et an non milites etiam interpretemur? In Glossis legitur: Populares, *σεπνῶται*. Quod tamen suspectum; & verius immisâ negatione, *ἡ σεπνῶται*: non milites. Nam ita passim, medio vel inferiore æuo, distincti ferè à militibus, & pro plebeiis & infimo populo vsurpati. Capitolinus in Antonino: *Pestilentia grauis multa millia & popularium & militum interemit. Spartianus in Nigrino: Qui esset odio Senatoribus, militibus, prouincialibus, popularibus. Vopiscus in Probo: Immissi deinde populares (è plebe Romanâ) rapuit quisque quod voluit. Appuleius lib. ix. Confususque miles de inertia sua quidquam ad quemquam referre popularium, quosdam commilitones nactus istas tunc clades enarrat. D. Gregorius de Paullino Nolano: Ego hunc tanti meriti virum, populare, vt conspicitur, esse non suspicor. Posset tamen & in Glossis legi, Populares, *πατριῶται*: qui sunt eiusdem gentis aut patriæ, vt sæpè. Quod autem initio dixi, pro consortibus aut vnius corporis capi, id causam habet, quia Populi vox latè olim ita sonabat, & ad omne ferè corpus aut gregem pertinebat. Sic in Manilio, lib. iv. de piscibus:**

Littoribusque suis populos exponere captos.

Idem de auibus lib. v.

*Ipse quoque aërios populos celi que ducatum,
Alituumque genus, studium censusque vocabit.*

Columella de apibus: *Duo populi coniungi debent. Appuleius de formicis: Ruunt aliæ superque aliæ sepedum populorum vndæ.*

C A P. XV.

Lux Hirtio.

IN Hirtio ita scriptum est Commentario viii. belli Gallici: *Fit deinde S. C^m vt ad bellum Parthicum legio vna à Cn. Pompeio, altera à C. Cesare, mitterentur: neq; obscurè hæ duæ legiones vni Cesari detrahuntur. Nam Cn. Pompeius legionem Primam quam ad Cesarem miserat confectam ex dilectu prouinciæ,*
Cesari

*Cesari eam tanquam ex suo numero dedit. Caesar tamen, cum de voluntate aduersariorum se exspoliari nemini dubium esset, Cn. Pompeio legionem remisit, & ex suo numero Decimam quintam, quam in Galliâ Citeriore habuerat, ex S. C^o iubet tradi. Obscurè & implicatè, nisi cum Fulvio legimus: ex dilectu prouinciæ Cesaris, eam tanquam. Sed & explicanda res est. Cn. Pompeius in tumultu necis Clodianæ, legionem vnâ à Gallis Cisalpinis conscripserat: quam postea Cæsar in Galliæ magno motu ad se mitti petijt: quod ita narratur initio lib. vi. Simul ab Cn. Pompeio Proconsule petit, quoniam ipse ad Urbem reip. causâ maneret, quos ex Cisalpina Galliâ Consul sacramento rogasset, ad signa conuenire & ad se proficisci iuberet. Vbi videtur legendum diuissim: Consul is. cum scilicet tertium Consul esset. Ergo hæc legio est, quam Pompeius suam numerat, quod fuerat à se lecta; Cæsar suam, quod in prouinciâ, cui præerat, collecta. Notamus etiam, quæ hîc Hirtio Decimaquinta est legio, manifestè Cesari Tertiam esse & scribi lib. iii. belli Ciuilis: *Erant in sinistro cornu Pompeij legiones duæ, traditæ à Cesare initio dissensionis ex S. C. quarum vna Prima, altera Tertia appellabatur. Qui hæc sine correctione composuerit, nã ille scit conciliaturas.**

C A P. XVI.

Quintiliani locus in Declamat. purgatus.

Petrus Pythæus multimodis rem litterariam benè iuuat; non minimum autem eò quod bonas & argutas illas Declamationes Quintiliani primus è tenebris eruit, & emendauit. In earum cccxl. legas in ipso Themate:

Qui voluntate domini in libertate fuerit, liber sit. Mango nouitium puerum per publica rostra iecit pretextatum. dicitur ille liber.

Istud de publicis rostris suspiciosum, & quantum cernere mihi datur, haud sincerum est. Legebam: *per publicanos traiecit.* Et sententia hæc est: Mango, vt fraudem publicanis faceret, puerum venalem nouitium in pretextâ quasi liberum & ingenuum

traduxit. Fraus successit; sed lis oritur, & puer asseritur in libertatem. Quod ad phrasim, omnino similis in Themate sequenti: *Quidam rem furtiuam transtulit per publicanos.* & prior illa ad aquas & portum spectat: còque aptum Traiciendi verbum. Geminum planè est, quod vir ingenio, virtute & eruditione nimium quanto præstabilis, meúsque summus & prorsus * ἀρίστους φίλος, Ioannes VVouerius apud Suetonium legi monuit lib. De claris Rhetoribus: *Venalicij quum Brundisij gregem Venalium è nauì educerent, formoso & pretioso puero, quòd portitores verebantur, bullam & prætextam togam imposuere: facillè fallaciam celarunt.* Romam Venitur, res cognita est: petitur puer, quòd domini voluntate fuerit liber, in libertatem.

* inestimabilis amicus.

CAP. XVII.

Quid Sinus togæ. Quintilianus illustratus.

INcredibile est, quantum ad pleniorē antiquitatis notitiam valeat obseruatio numorum, lapidum, aliorumque veterum monumentorum. Equidem affirmare ausim, haud parum multa in scriptoribus esse, quæ vix aliter, quàm ex illis cum intelligi tum explicari rectè possint. Et inter ea, meo quidem animo, quæ ex M. Fabio Quintiliano, quæ vestis modum Oratori præscribit, hîc subieci.

Est aliquid in amictu quod ipsum aliquatenus temporum conditione mutatum est. Nam veteribus nulli sinus: perquam breues post illos fuerunt. Itaque etiam gestu necesse est vsos esse alio, quorum brachium, sicut Græcorum, veste continebatur.

Et paullo post:

1. Sinus decentissimus, si aliquanto supra imam togam fuerit, nunquam certè sit inferior.
2. Ille qui sub humero dextro ad sinistrum obliquè ducitur velut balteus, nec strangulet, nec fluat.
3. Pars togæ quæ postea imponitur, sit inferior: nam ita & sedet melius & continetur.
4. Subducenda etiam pars aliqua tunica, ne ad lacertum in actu redeat.
5. Tum sinus iniiciendus humero, cuius extremam oram reiecisse non dedecet.
6. Operiri autem humerum cum toto ingulo non oportet: alioqui amictus fiet angustus,

angustus, & dignitatem, quæ est in latitudine pectoris, perdet.
 7. Sinistrum brachium eoque alleuandum est, vt quasi normalem illum angulum faciat. 8. Super quod ora ex togâ duplex equaliter sedeat.

Nam qui isti sinus? Lazarus Bañsius, quamquam ex professo de Re vestiariâ scribit, nullum de iis verbum. Et Antonius quidem Augustinus, etsi rerum veterum apprimè sciens, longius abit: Aldus verò Manutius accedit, remque ipsam tantum non attingit; sed non pariter atque alias res solet, leuiter satis atque defunctoriè. Quoniam autem hæc talia quò plenè animo & cogitatione comprehendantur, ante oculos contemplanda poni debent, ego per imagines interpretes id præstare conabor. Et, vt promissa repræsentem, ecce togæ recentioris cum sinibus exemplum; antiquioris citra sinus, & astrictæ, quoniam * alibi ponam, in præsentia prætermittam.

* Infra cap. xxx. De mappa missione.

Pro explicatione notas adieci, quæ verbis Fabij respondent, & omnino satis habeo, quasi punctis hæc signasse. Neque enim

— *multam hîc operam consumere par est,*

aut longos facere logos super eâ re, quæ melius oculis quàm auribus diiudicatur. Vnum tamen certum est indictum non amittere: quòd sinus hosce Manutius togæ, non attextos, sed appensos & assutos tradit, id nescio sanè, an ei dictarit * θυγάτηρ Ἀλάθεια * Iouis filia Veritas. Δίος, nec, vt ipsi Fidei, credendum hîc ei cenfeo. Quin affirmare ausim, sinum nihil quicquam à togâ seiunctum; sed partem eius, imò illam ipsam fuisse, in certum compositam atque replicatam modum. Dicerem, fortè etiam ita leuiter confutam, atque concinnatam, vt eandem ad faciem semper ferè esset. cuius instar hodièque in mulierum Hispaniensium & Italarum quarumdam pallis, quas Mantos appellant. Sed obstare Terullianus videtur, qui suo æuo (nescio an superiore) cottidianam curam & reformationem adhibitam fuisse scribit.

Inseratur Iconismus status togatæ.

CAP. XVIII.

Medicina Linij duobus vulneribus.

Linij variè corruptum & auxilij egenum esse facile animaduertet, quisquis in eo fuerit non indiligenter. Ego quibusdam locis * *μολακὰν χείρα δεσβαλέμαι*, & medicinam facere conabor, Apolline, quod spero, propitio. Lib. XXI. narrat legatos Romanos ad castra Annibalis venisse, iuxta Saguntum variâ ludificatione tardatos, & deniq; non admissos. Adiungit: *Apparebat non admissos protinus Carthaginem ituros. litteras igitur nunciosque ad principes factionis Barchinæ præmittit, ut prepararent suorum animos, ne quid pars altera gratificari pro Romanis posset. Itaque præterquam quod admissi auditique non sunt, ea quoque vana atque irrita legatio fuit. Hanno vnus, aduerso senatu, propter auctoritatem suam cum assensu audientium egit.*

Negat ecce admissos. Adeone feroces igitur aut barbari Carthaginienfes, ut nec legatos audirent? falsum, & statim infra scribitur: *Multò insensius arguebant locutum Hannonem, quam Valerium Flaccum legatum Romanum.* Ergo admissi, auditique, ac dimissi. Et omnino tollenda negatio, legendumque: *præterquam quod admissi auditique sunt.* Sensus est: Ea quoque legatio tam vana fuit & irrita, quam illa ad Annibalem: nisi tamen quod hîc admissi sunt & auditique. Sed cor mihi perfrigefacit quod sequitur, *cum assensu audientium egit.* Itane? cum assensu? Atqui paullò antè narrat, *aduerso senatu* dixisse. & paullò post: *Nemini omnium certare oratione cum Hannone necessum fuit, adeò propè omnis senatus Annibalis erat;* & quæ plura in hac refragatione subtexuntur. Quid agam? quomodo tragulam hanc deiecero? Audendum est. Nam, ut ille verè scribit,

Timidus in rebus dubiis, nauci non erit.

& reponendum, *propter auctoritatem suam, non assensum audientium.* Hanno, inquit, silentio caussam egit Romanam, non quod assentirentur; sed quia inueterata viri auctoritas hoc saltim iuris apud eos obtinebat.

CAP.

CAP. XIX.

Valerio Maximo vox fugitiua restituta.

Valerius Maximus lib. IX. cap. XI.

Mithridates autem multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit. Nemo quidem hoc de ipso Mithridate; sed de Pharnace eius filio, cum Dio tum Eutropius & Orosius. In libris priscis vidi, Mithridatis autem. Notulam inferre, & veritas emerget: Mithridatis F. autem. Ea valet filium, & ita signabant: quæ notula clapsa scelere Mithridatem, vitio Valerium inquinavit.

CAP. XX.

Antilogiam in Casare videri.

Offendimus in istis Cæsaris verbis Commentario III. Ciuilium:

Multi iam menses transierant, & hiems præcipitauerat: neque Brundisio naues legionisque ad Cæsarem veniebant.

Nam falsa videtur, imò *ἀόυστα* scribere. Ait transisse multos menses: ex quo scilicet copias suas Brundisio exspectat. & addit, *iam hiemem præcipitasse.* quod est, in exitu & declinatione esse. Atqui pridie Nonas Ianuarias, id est mediâ ipsâ hieme, Cæsar Brundisio soluerat (ipsemet ita scripsit) quomodo igitur vel ad vltimam hiemem multi menses? Solus sanè Februarius supererat. Res consideranti clara: sed quâ soluimus aut medemur? Putarem legendum: *Multum iam mensis transierat.* siue ad ipsum hoc Ianuarium, siue & Februarium refers. Nam brevis scilicet traiectus ille ex Italiâ in Epirum: & Cæsar animo breuiorem faciebat; cui quælibet mora longa & molesta, ob cupidinem vincendi. Hæc ita probè dicta videntur; sed ad aliud ecce saxum nos fluctus ferunt. Nónne enim damnat & euertit quod eodem libro paullò suprâ: *Hic fuit oppugnationis exitus, iamq; hiems appropinquaret,* & *tantis detrimentis acceptis Octavius, desperatâ expugnatione, Dyrrhachium sese ad Pompeium recepit.* Hæc, inquam, antè narrat:

& si

& si tunc hiems demum appropinquabat, quomodo nunc in exitu? Quomodo etiam Cæsar Ianuario soluit, cum hæc narrentur postquam oram Italiæ soluisset? Caligo hîc mihi est, & omnino putem, vel malè, nec suo loco (quod alibi in his libris factum) hæc inserta, vel mendosè legi. Io. autem Rhellicanû miror, qui cuneum aliquem huic nodo quærens, per hiemem non tempus hibernum, sed tempestatem intelligi censeret. quod sanè πομπικῶ-
tegy, & ab huius scripti simplicitate perquam alienum.

CAP. XXI.

In Livio vera scriptura reposita.

VBertim & λόγῃ quadam ἐκβολῇ Livius disputat, quid futurum, si Alexander Macedo in Italiam venisset. Atque ille pro Romanis pronuntiat, cum ob alias causas, tum ob vitia Regis.

Referre, inquit, in tanto rege piget superbam mutationem vestis, & desideratas humi iacentium adulationes, etiam victis Macedonibus graues, nedum victoribus.

Quo loco duo monenda. Primum, humi iacentium adorationes, legendum videri. Nam * προσκύνησις illa Persarum satis nota, & ritum hunc adorandi reges fuisse, non adulandi. Secundò, transposita verba esse, & præter Liuij mentem & præter verum. Anne victis Macedonibus graues eæ adorationes? illi verò victores erant, nec video quod acumen aut quæ lingua hæc excuset. Cordi meo obsequar, & scribam: *etiam victis graues, nedum [Macedonibus] victoribus.* Fædè & seruiles illæ adorationes, inquit, vrebant angebântq; etiam victas gentes: quidni hanc victricem?

CAP. XXII.

*Quæsitum super loco Cæsaris. Curicta insula.
Appianus correctus.*

Commentario I I I. Ciuilium, in mandatis quæ Cæsar dat Vibullio pro pace:

Illum

*Illum ab Italiâ expulsam, amissâ Sicilia, Sardinia, se morte Curionis & detrimento Africani exercitus tanto, militumque deditio-
ne ad Corcyram affectum.*

Quæ hæc deditio militum Iulianorum, ad Corcyram, & inter clades nobiles, haud facilè dixeris: imò nusquam in ipso Cæsare reperio, totaque ea pars deest. Itaque suspicio est, vitium esse, germanamque scriptionem, ad *Curictam*, insulam Illyrico obiacentem. Est enim clades illa ad oras Illyrici accepta, in quâ Antonius cum x v. cohortibus captus est ab Octaui-
o & Libone Pompeianis. Nemo locum certiùs clariùsque expressit quàm Lucanus:

*Quâ maris Hadriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iäder;
Illic bellaci confusus gente * Curetum,
Quos alit Hadriaco tellus circumflua ponto,
Clanditur extremâ residens Antonius orâ.*

* Fortè,
Curitum.

Et plura, quæ historicâ fide (vt solet) addit. Ergo in *Curetum*, siue potiùs *Curitum* insulâ ea clades, vbi flumen Iäder in mare exit, & iuxta Salonas. Est sanè in Ptolomæo Curicta insula eo tractu, sed longiusculè tamen à Salonis, ad occasum & interiora maris sita. Quod ipsum Lucanus videtur indicare, cum ponit ad partem, quâ in Zephyros (id est, occasum) Iäder excurrit. Certè pro hac lectione quidam Flori vetus liber, vbi *Curictico* vel *Curitico* litore scriptum. Quod non rejiculum, cum & Plinio & Ptolomæo insula hæc *Curicta* nominata. Reliquum est, vt in Appiano manifestarium hîc errorem ostendam, I I. Εμφύλιον: Καὶ τῶν αὐτῶν ἡμερῶν Ἀντωνίος τε περὶ τῆς Ἰλλυρίας ἡσάτο ὑπὸ Οὐλαβέλλα Πομπηϊῶν στρατηγούτος: *Isdem diebus Antonius apud Illyricam oram victus est ab Octaui-
o Dolabellâ, Pompeij legato.* Falsò planè: quasi idem Octavius qui Dolabella. Atqui seiungendi sunt, & Dolabella in Iulianis partibus fuit. Itaque talis aliqua lectio in Appiano substituenda: Ἀντωνίος τε καὶ Οὐλαβέλλα περὶ τῆς Ἰλλ. *Antonius & Dolabella apud Ill. voce in suum locum retractâ.* Nam Dolabella (quod in Orosio legas, libro v i. cap. x v.) ab Octaui-
o victus ad Antonium fugerat.

D

CAP.

CAP. XXIII.

Linus de opinione emendatus.

<sup>* valde ar-
tificiose &
accurate.</sup> **A**nnibalis illa concio ad milites ante pugnam ad Tici-
num, facunda est, & * *μαλα τερνικῶς ἢ ὀπισθερεῶς* facta, ac
forte pro Annibale nimis. In eâ hæc quoque leguntur:

*Non ego illud parui aestimo, milites, quod nemo vestrum est, cuius
non ante oculos ipse sæpè militare aliquod ediderim facinus, cui non
idem ego virtutis spectator ac testis notata temporibus locisque
referre sua possim decora: tum laudastis me milites, donastis.
Alumnus prius omnium vestrum quam Imperator, procedam
acie aduersus ignotos inter se ignorantésque.*

Sed fatin' aut integra, aut pura? illa certè non videntur: *tum lau-
dastis me milites, donastis.* Quid donauerint? an munera accipere
à militibus Imperator solet? imò dare. Si non aliquid deficit,
legerim in hanc mentem: *donati estis.* Duo recensuit: Et ego, in-
quit, fortiter sæpè feci vobis spectantibus, & vos me. Laudem
igitur à vobis accepi, præmium vnicum ducibus; & vos dona à
me ex militiæ more.

CAP. XXIV.

*Vocula Caesaris reddita. AErarium sanctius
ab eo apertum.*

Commentario Caesaris I. De bello ciuili locus est, nisi
glaucoma mihi ob oculos obiecta, mutilus & mendosus.
*Quibus rebus Romam nuntiatis, tantus repente terror inuasit, ut
cum Lentulus Consul ad aperiendum ærarium venisset, ad pecu-
niam Pompeio ex S. C.^{to} proferendam, protinus aperto sanctiore æ-
rario ex vrbe profugeret. Caesar enim aduentare, iam iamque ad-
esse eius equites falsò nuntiabantur.*

Agite dum, excutite mecum & euentilate. Testimonia defunt
aperti à Lentulo & Pompeianis ærarij; imò in diuersum potius
eunt. Dio Cassius lib. XL I. clausum ærarium à Consulibus
narrat, & clauces vnà ablatas: *Quasi, inquit, Caesar secures non ha-
beret*

beret ad perfringendum. Idem & Cicero tangit Ep. XII I. lib. VII I.
ad Att. *Nec Casarem rerum prolatio, nec Senatus magistratuumque
discessio, nec ærarium clausum tardabit.* Et idem Epist. XV. queritur,
pecuniam omnem, non modò priuatam, quæ in vrbe est, sed etiam pu-
blicam, quæ in ærario, Casari relictam. At enim rediit, inquires, post-
ea Lentulus, & aperuit. Hoc præter Casarem indicare Cicero
videtur, Epist. XX. eiusdem libri VII I. *Id. Febr. Capuam C. Cas-
sius Tribun. pl. venit: attulit mandata ad Consules, ut Romam veni-
rent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent.* Sed si verba, quæ se-
quuntur, consideres, videbitur contrà. Ostendit enim pericu-
lum: &, *Redeant? inquit: quo præsidio? deinde exeant? quis sinat?*
Consul ei rescripsit, ut prius ipse in Picenum. Ergo Pompeij qui-
dem hæc mens & desiderium fuit: vix est, ut arbitrer patratum.
Cicero, qui dies & gesta diligentissimè recenset, non id ostendit,
neque alius historicorum. Quid quòd palàm contradicunt?
Nam consensu narrant, Casarem in reditu à Brundisio æra-
rium, obsistente Metello, perfregisse, compilasse. Ita Dio, Plu-
tarchus, Appianus, Lucanus: & pecuniæ etiam summas Plinius
lib. XXX I I I. cap. I I I. Orosius lib. VI. cap. XV. (et si numero
impari) conceperunt. Sed iterum fortasse quispiam dixerit, San-
ctius modò ærarium, ut Cæsar hîc scribit, à Lentulo apertum; at
alterum à Casare. Sed & is factius nihilo facit. Nam in publi-
co siue exposito non adeò magna vis auri propter assiduos sum-
ptus: & constat Casarem intactas & reconditas populi opes abs-
tulisse, quæ sine dubio in ærario sanctiori. Difertè, ut Appia-
num & alios præteream, Lucanus:

*Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia sonat, magnoque reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi: quem Punica bella,
Quem dederat Perses, quem victi præda Philippi:
Quod tibi Roma fugâ Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabricius Regi non vendidit auro:
Quicquid parcorum mores seruastis auorum:
Quod dites Asiæ populi misere tributum,
Victoriq; dedit Minoia Creta Metello:*

D 2

Quod

*Quod Cato longinqua vexit super æquora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque vltima regum,
Quæ Pompeianis prælata est gaz a triumphis
Egeritur: tristi spoliatur templa rapinâ,
Pauperiorque fuit tunc primum Cæsare Roma.*

Sed & Florus lib. I v. cap. I I. *Ærarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, iussit effringi.* Paullus Manutius vidit hanc antilogiam, & tollere conatus est. Verum nihil agit, & vt Comicum hoc vsurpem, inanilogus est, isto suo de triplici ærario commento. quasi videlicet vnum triumphale fuisset, in quo pecunia manubiarum & spoliorum: alterum, in quo aurum vicesimarium, idque sanctius: tertium, in quo annua vectigalium pecunia: medium autem illud apertum à Lentulo, primum siue triumphale à Cæsare. Sed ego

Numquam istud dixim neque animum inducam meum.

Quis enim auctor de triplici ærario? Quæ etiam mens aut stultitia Lentuli, modicum aliquid auri abripere, gazas & massas intactas relinquere? Adde dissensum Flori.

* Nunc dicam, nobis quod rectius esse videtur.

* Νῦν δ' αὖ τ' ἑρπέω, ὡς μοι δοκεῖ εἶναι ἀεὶ.

in Cæsaris nempe verbis mendum aut defectum potius esse, & interpositâ negatione legendum, *protinus non aperto.* Constat quidem venisse eo fine Lentulum (ex Cæsare hîc & Cicerone:) sed ex verbis item ipsis Cæsaris & narratione, trepidè nimis au-fugisse, & re infectâ, videtur. Verumtamen hîc nisi de opinione nihil certum dico, & Academicâ lege, ἐπέχω.

C A P. XXV.

Linij & Silij ἀβλεψία.

Absolui Liuius non potest, ita scribens, lib. XXI. *Saguntum vt caperetur, quid per octo menses periculi, quid laboris exhaustum esse? Romam orbis terrarum caput petentibus, quidquam adeò asperum atque arduum videri, quod inceptum moretur?*

Verba Annibalis sunt, qui milites suos territos & detrectantes porro ire ob infames illas Alpes, incitat atque adhortatur. Saguntum,

guntum, inquit, cum præmium peteretur, octo menses eam obsedistis, oppugnastis; piget transcendere hos montes, cum Roma ipsa futura merces sit? Cetera appositè & disertè; sed quòd Romam orbis terrarum caput hîc Annibal appellat, quis id feret? A decoro valde ea laudatio abit (præsertim cum hostis) & magis à vero. An enim illo æuo Roma terris caput? imò nec totî Italiæ, Gallis Cisalpinis & Liguribus etiamnum restantibus: & extra eam vix quicquam firmiter in potestate suâ ac ditione habuit, præter Sardiniam & Siciliæ partem. En dominam orbis! Peccauit igitur Liuius, eiusque exemplo Silius, qui eundem Annibalem adhortantem suos facit sub pugnam Cannensem, lib. IX.

— Raptor per sæcula longa

Dardanus edomitum vobis spoliauerit orbem.

Minimè verò: paupertina tunc Roma, neq; dum in illud spoliarium cruentæ exuuie congestæ edomiti orbis. Vterque æuum suum pro veteri, cum hæc scriberet, mente complexus est: quæque essent vera & apta, si ab ipsis dicerentur; desinunt esse talia, cum ad priscos illos relegantur.

C A P. XXVI.

Curtij numeralis error de exercitu Darij.

ERrorum in libris magna seges & materia numerales notæ. nec ratio scruposa est, tam procliui librariorum circa eas lapsu. Manifesta res est, tum multis è locis, tum ex isto Q. Curtij, quo numerat copias Darij, quas in Ciliciam duxit contra Alexandrum, Lib. III.

Vniuersas vires in conspectum dedit, & circumdato vallo, quod decies centenum millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo numerum copiarum iniit.

Hæc ita recentiores libri, cum prisci præferant, *decem millium armatorum.* Neutri fideliter, quòd & hi minuunt valde, & illi nimium quantum augent. Enimuerò grandis ille numerus vanus & * ἀδόκιμος: quæ vel ipse Curtius refellat, vbi de copiis Darij ad Arbela: *Dimidio ferme maior exercitus erat, quàm in Ciliciâ fuerat.*

* inopinabilis.

* magna
puga.

Ergone ille vicies centenū millium? * *λίγες πολὺς*. imò *οὐκ ἴσχυοντες* *millium peditum, ducentorum millium equitum*, ex Diodori fide. Quem eundem si audimus in priore numero (quod ipsius exemplo Curtij faciamus, qui multa ab illo mutuatur) si, inquam, audimus, emendabimus in Curtianis, *sexies centenū millium*. Tot enim in Ciliciā ille numerat; at Arrianus tantū *millia quingenta*. Curtij summae, quas distinctè subiicit, hunc ipsum numerum non efficiunt; nec eae scilicet correctae.

CAP. XXVII.

Antilogia suspicio ab Hirtio & Suetonio segregata.

AD pacem inter scriptores conciliandam nihil profectò videtur efficacius, quàm diligens observatio distinctioque temporum, eoque potissimū remedio quicquid inter Hirtium & Suetonium dissensionis ac dissidij vir doctus esse censuit, omnino tolli componique posse existimo. Verba sunt & querelae Caesaris Commentario VII. Gallicorum:

Ereptum Ser. Galbae Consulatum, cum is multò plus gratia & suffragiis valuisset, quod sibi coniunctus & familiaritate & necessitudine legationis esset.

Si verè hæc & ex animo Caesar, quid ita Suetonius in Galbâ, cap. III. causam huius repulsæ in ipsum Caesarem transfert? Nam ait: *Eius Galbae nepos* (hic ipse noster) *ob repulsam Consulatus infensus Julio Caesari, cuius legatus in Galliis fuerat, conspiravit cum Cassio & Bruto*. Apparet iniuriam hanc à Caesare illatam, atq; adeò Galbam eius cæde se vindicasse. Hoc & Cicero indicat Philippicâ XIII. ubi hæc verba ex epistolâ M. Antonij: SER. GALBAM EODEM PUGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. Subiicit Cicero: *Nihil tibi de Galbâ respondeo, fortissimo & constantissimo ciue. coram aderit, praesens tibi ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit*. Nam pugionem hunc intellegit, quo Caesarem interfecit. Quis litem hanc dirimat & incêdat? Tempora distinguenda sunt. Prior enim illa repulsa euenit, cum Caesar in Galliâ: quod ex narratione Hirtianâ constat; hæc posterior, Caesare iam Dictatore, & rerum honorumque potente. Cum

Cum igitur tunc magistratus ordinaret, Galbam iterum petentem distulit aut reiecit. quod ei sic perdoluit, ut in necem Caesaris cum Cassio conspiraret: illo Cassio, qui ipse ob causam similem, ut Velleius memoriae prodidit, cum Bruto coniurationis auctor. Designat posterius hoc tempus vno verbo Suetonius, cum ait: *cuius legatus fuerat*. non ergo nunc erat, cum secundo petebat.

CAP. XXIX.

Liuij locus corrigitur & declaratur.

QUOD in Liuij XXI. legitur, *Celtiberi principes, qui regionis suae legatos obsidesque dederant Romanis, nuntio missò excitati à Scipione arma capiunt*. in tenebris aut in vitio est. Nam qui isti regionis Legati? Ioh. Saxonijs in suis ad Liuium notis explicat *Vicarios*, & quos vulgò dicimus *Locum-tenentes*. Apage, non sic Latini. Liber scriptus ex parte subuenit, qui habet traiectis vocibus: *Celtiberi, qui principes regionis suae*. ut non legati regionis, sed principes sint. Sed, ut diximus, ex parte: quia suspectum etiam & durum, *Dare legatos*. Obsides fanè damus, at illos mittimus. Velim: *qui principes regionis suae legarant, obsidesque dederant*. Duo commemorat amicitiae & foederis signa. Celtiberi, inquit, primores gentis suae legatos miserant, & obsides quoque praeterea dederant. Hæc autem legatorum missio suprâ indicata his verbis: *Reditumque in citeriora prouinciae, quod omnium populorum qui Iberum accolunt, multorum & ultimae Hispaniae legati venerunt*.

CAP. XXIX.

Vitium in Curtio animaduersum. Roxanem Oaxatris, non Cohortani filiam fuisse.

EGO iam diu mecum disputo, & Homeri verbis, *καὶ ὅπως μεμυρμένω*, quid ita Roxanem Cohortani Satrapæ filiam Q. Curtius faciat, quam

* Studiosè
in pectore
verso.

quam alij consensu Oxatris vel Oxyartis. Verba eius sunt hæc, libro VIII.

Inde peruenit in regionem, cui Cohortanus Satrapes nobilis præerat, qui se regis potestati fideique permisit. Ille imperio ei red-dito, haud amplius, quam ut duo ex tribus filij secum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipsum relinquebatur, tradit. Barbarâ opulentia conuiuium, quoniam regem accipiebat, instruxerat. Id cum multâ comitate celebraret, introduci xxx. nobiles virgines iussit: inter quas erat filia eius Roxane eximia corporis specie & decore habitus in barbaris raro.

Vides ex contextu & serie, palam appellari Roxanem. Atqui Arrianus cautus & veri diligens historicus ita scribit: καὶ τὴν Ὀξυάρτην παρθένον ἐν ᾧ περὶ γάμου, Πωξάνην ὀνόμαζεν: *Erat Oxyartis filia virgo iam viro matura, Roxane dicta. Atque adeo Alexander apud Curtium lib. x. Ergo ipse Oxatris Persæ filiam mecum in matrimonio iunxi, non dedignatus ex captiuâ liberos tollere. Iterumque Curtius indicat, lib. ix. Oxatres Prætor Bactrianorum non absolutus modo, sed etiam iure amoris, amplioris imperij donatus est finibus. Vbi Curtius sanè quàm eleganter ius amoris dicit, quia non ex merito promotus, sed ab hoc in filiam affectu. Quid igitur? illum pro Cohortano substituiamus? temerarium sit & falsum. Nam quæ hîc narrantur non congruunt Oxyarti, qui iam diu in fide regis. Puto hiatum aliquem & defectum esse, & post illa de Cohortano narrationem fuisse de Oxatris comitate & conuiuio, cuius caussa siue occasio deest. Ponamus igitur ἐκλεῖψας notam inter hæc verba: tradit * barbarâ opulentia. Nam ut aliter nunc suppetias feram, non est copia.*

C A P. XXX.

De Circo & mappa missione.

QUod à Pyrrho Ligorio, ceterisque qui Circum delinearunt & descripserunt, aut perperam expressum aut prætermisum est, in præsentia monendum existimaui: dexteram videlicet eius partem spatium occupasse latius quàm sinistram. Vidimus in eo, qui iuxta viam Appiam est vnus omnium, qui fuere,

fuere, maximè integer; & aliquantum submirati, causam anquirere cœpimus, moxque inuenisse visi sumus. Procurfionis nempe initium hinc fiebat, pluresque simul quadrigæ effundebantur. has autem, vbi longius prouherentur, disiungi necesse erat; atque ita, aliis ante alias emicantibus, angustiora facillè spacia sufficebant.

Irroborauit etiam inueterauitque paullatim opinio, Præto-rem Editorémve, ut signum committendorum Circensium daret, ingentem vtraque manu mappam misisse, eoque modo Ligo-rius depinxit. Verùm hæc sollicitat Lapis antiquus apud portam Nomentanam, vbi id ipsum fit vnâ tantum manu, linteolumque siue mappula fimbriata, muccinij instar, excutitur atque mittitur. Sed ellum, ut verba compendi faciamus, & oculis certiùs dijudicemus.

Inserendus hîc & conismus missionis mappa.

C A P. XXXI.

Desperatus & depositus Lini locus sanatus.

IN Lilio, lib. xxi.

Consules M. Atilius Regulus, Cn. Seruilius Geminus, exercitu accepto, hibernaculis maturè communitis (tum enim autumnus tempus erat) Fabij artibus cum summâ inter se concordia bellum gesserunt.

Mira & prodigiosa hîc scriptio veterum librorum: M. Atilius Fabianus, Cn. Seruilius Musicanus, aut Nustanus. Nec aliter etiam antiquitus excusi. Glareanus & Sigonius, tam multi in studiis ac celebrati nominis, non hîc par ceteris factis suis fecere; & audacter potius, quàm feliciter, hæc quæ habemus substituerunt. Non enim illa cognomina Consulium, inquiunt, ut è Fastis patet. Fateor; sed nonne tamen attentius cogitandum erat super librorum pertinace illo consensu? Ego non is homo sum qui sciam diuini-

* Arist. vii
Eudemio-
rum.

* pruden-
tium & sa-
pientium
velocē esse
diuination-
em.

diuinitus; neque me fugit quod summus ille * Sophus scripsit,
* φερίμαν κ' σοφῶν (à quibus me titulis longissimè abesse scio)
ταχέαν εἶναι τὸ μαντικόν dicam tamen quod in mentem mihi venit,
& eruditis, ut spero, viris approbantibus rescribam; *M. Atilius
Fabiano, (n. Seruilius Minuciano exercitu accepto.* Consules nem-
pe pro more veteri copias inter se diuiserunt, & Atilius quidem
Fabianum exercitum accepit, Seruilius Minucianum. Ista au-
tem diuisio paullò antè inter duos Dictatores facta: *cum prima
& quarta legio Minutio, secunda & tertia Fabio euenerunt.* Ita enim
Liuius ipse suprà. Nihil alienius ingenio meo quàm iactantia &

* magnilo-
quentia.

* Non est se
supra vires
iactare de-
corum.

* dextrè &
feliciter.

* μεγαληγορία, fatisque commemini Poëtæ monitum,
* ——— & καλὸν ὑπέρεστιν διχαλαδῆ.
non verebor tamen dicere * δειδύχας κ' δειδῶς, præ quàm aliis fuit,
hunc locum à me tentatum videri.

CAP. XXXII.

Conatus in duobus Hirtij locis emaculandis.

Hirtius de bello Alexandrino, vbi raponem illum Longi-
num describit:

*Pecunie locupletibus imperabantur, quas Longinus sibi expensas
ferri non tantum patiebatur, sed etiam cogebat. in gregem locu-
pletium simultatum caussæ tenues coniciebantur, neque vllum
genus quaestus pratermittebatur.*

Dictio *simultatum* huic sententiæ non satis apposita videtur.
Scribo: *multarum*. Cassius Longinus, inquit, tenues aliquas &
leuiculas causas diuitibus impingebat, ob quas certâ pecuniâ
eos multaret. Non item ad palatum meum est hoc eodem
libro:

*Nam neque interfectis amissam vitam, neque exfectis virilita-
tem restituere posse. quod quidem supplicium grauius morte ci-
ues Romani subiissent.*

Quæ verba Cæsaris sunt sæuitiam Pharnaci meritissimò obie-
ctantis. Nōne verò nihili & vacuum ibi verbum est, *amissam*?
mihi quidem videtur; & si quid tale addendum, aptius fore,
ereptam.

ereptam. Ut coniecturam tamen meam iterum promam, liben-
ter rescribam: *interfectis Amisi vitam.* Historiam hoc illustret
atque factum, de quo Appianus i i. Εμφυλίαν: Αμισὸν πόλιν ἐν τῇ
Πόντῳ ῥωμαίοισιν ἐξελωσπρόδισο, κ' τοὺς παῖδας αὐτῶν τομίας ἐποίησεν
πάντας. *Amisum Ponti urbem ad Romanos inclinantem diripuit, in
seruitutem ciuibz abductis: eorumque liberos omnes exsecuit.* Tamen
fluctuat mihi animus, & * ἐκ εἰδῶς, ἀλλὰ εἰκάζων, id dico.

* non probè
sciens, sed
coniecturâ
ductus.

CAP. XXXIII.

Q. Curtius aliquoties castigatus.

Philotas coniurationis reus forti sanè & facundâ oratione
apud Q. Curtium causam suam agit. In eâ hæc quoque
exstant:

*Non mehercule ista me magis ledunt, quàm quòd Amyntas Per-
dicæ filius insidiatus est regi. cum quo quòd amicitia fuerit
mihi, non recusò defendere, si fratrem regis non oportuit diligi
à nobis.*

Legendum cenfeo: *non recusò dependere.* litterulâ immutatâ, sed
longè commodiore sensu. Ego paratus sum, inquit, luere hanc
culpam, & pœnas pendere, si nefas amare eum, quem rex amat.
In Alexandri quoque oratione, quâ Philotam culpat, scriptum
vitiosè:

*Deum providentiâ & misericordiâ viuo, conspectusque vestri
venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis irascerer, quoniam
spiritus, imò vnus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris
& de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse.*

Nam τὸ *spiritus* * ὑπονοθεῖται, libenterq; verbum vicarium ei dem,
supremus. Ανεπελὸν hoc & clarum. In extremo verò libro, re-
tectâ iam & oppressâ coniuratione, quasi acclamationem & epi-
phonema auctor addit:

*Magno non salutis, sed etiam vitæ periculo liberatus erat Alexan-
der. Quippe Parmenio & Philotas principes amicorum, nisi
palàm fontes, sine indignatione totius exercitus non potuissent
damnari. Itaque anceps questio fuit. Dum insiciatus est faci-*

nus, crudeliter torqueri videbatur; post confessionem ne amicorum quidem misericordiam meruit.

Sordent squalentque hæc verba: magno non salutis, sed etiam vitæ periculo. An enim salus & vita diuersa? non priscis quidem Latinis. Quare rescribendum autumo: *non salutis, sed & inuidiæ.* Alexander, inquit, non solum salutis & capitis discrimen effugit, sed etiam inuidiæ & calumniarum flammam, per confessionem hanc Philotæ. Fortè etiam rectius legatur: *Ita cum anceps questio fuit, dum inficiatus est facinus, crudeliter.* Sed non temerè affirmo.

CAP. XXXIV.

Quid Abacus & Delphica: quando Romam & unde aduecti: quâ materiâ: quomodo vasa in iis disposita. In Plinio coniectura.

Fatendum est, ab Asiâ Græciâque cultum & elegantiam manasse; nec artes inde solum & disciplinas, sed suppellectilem quoque lautiolem ac magnificentiam choragium, Romanos accepisse. Quædam huius generis ab historicis nominantur. Livi lib. xxxix. de triumpho Manlij ex Asiâ & Gallo-Græciâ, deque eius militibus: *si primum plagulas & alia textilia, & quæ tum magnificæ suppellectilis habebantur, monopodia & abacos Romam aduexerunt.* Et Plinius libro xxxiv. cap. iiii. Triclinia ærata abacosque & monopodia (n. Manlium, Asiâ deuictâ, primum inuenisse triumpho L. Piso auctor est. Vbi legendum, *ὡς ἐν παλαιῶν τῶν λέγων*, inuexisse. Romam enim ille modò transtulit, & diu antè nota hæc Asiaticis & inuenta. Quid autem per *Abacum* hîc intelligitur? non aliud quàm mensula minor, quæ seorsim ad cenaculi latus stabat, poculis & vasis ad potum ferendis. Apertè hunc usum Cicero ostendit, in Verr. *Abaci vasa omnia, uti exposita fuerant, abstulit.* Plinius libro xxxv. cap. i. narrat, in triumpho Pompeij de Asiâ & Ponto translata vasa ex gemmis & auro abacorum nouem: id est, quæ vel abacos nouem implerent. Nominat Sidonius lib. ii. In hac (cenatiunculâ) *stibadium & nitens abacus.* Cur *nitens*? quia ex marmore, argento, auro, aliâve materiâ pretio-

pretiosiore factus. Vulgò quidè è marmore. Id Horatius voluit:

— *Lapis albus*

Pocula cum cyatho duo sustinet. —

Ibi Scholiastes vetus: *Mensa marmorea, quam Delphicam vocant.* Sed ex rariore etiam materiâ apud diuites: ut Plinius notat de Murrhinis: *Protinus ad hominum usum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis.* etsi verius fortasse ibi scribatur, *abaci etiam:* ut significet non ipsos abacos, sed eorum vasa (quod palàm est) item escaria ex murrhinis concinnata. Sed notandum in Scholiaste Horatiano, idem *Abacum & Delphicam* esse: quod ipsum Iuuenalis Scholiastes in illud,

— *Vrceoli sex*

Ornamentum abaci. —

Quod nos, inquit, *Delphicam* dicimus. Itaque recepta & vsitata vox *Delphica*. Vnde nomen? an quia Delphis eiusmodi mensulæ, in quibus exposita donaria, Apollini sacræ? Sanè quod Plutarchus in Solone & Laërtius in Thalete *ἑλμῶνα* aureum appellarunt, qui nimirum sapientissimo daretur, id Valerius in ipsâ eâ historiâ *auream mensam Delphicam* dixit. Ea vox etiam in Martiale:

Argentum atque aurum non simplex Delphica portat.

Significat, vel operosum abacum, nec è simplice soloq; marmore, vel non vnum, sed plures pro copiâ poculorum, in diuite hac domo fuisse. Sidonius indicat, strui per loculamenta in iis vasa solere:

Nec per multiplices, abaco splendente, cauernas,

Argenti nigri pondera desodiam.

Qui mos adhuc seruatur, ac ministerij hæc vasa per gradus & ordine disponuntur. Agroetius vetus Grammaticus scribit per paria solemne fuisse collocari: *In Delphicâ, inquit, comparia vasa semper sunt.* Vnde ipse Cicero dicebat: *Scyphorum paria complura.* In Glossis priscis legimus: *Abacus, Delphica, μινιστήριον.* Ab usu nempe; quemadmodum Hispani hodie *Aparador*, & Itali *Credenza*. Sic Lampridius in Alexandro: *Ducentarum librarum argenti pondus ministerium eius numquam transiit.* Ibidem: *Argentum in ministerio plus ducentis libris non habuit.* Vopiscus in Tacito: *Argentum mensale, quod priuatus habuerat, ministeriis conuiuiorum, quæ in templis fierent, dedicauit.*

CAP. XXXV.

Cæsaris quadam loca tentata.

Secundo Com. Ciuilis belli, de rebus à Curione in Africâ gestis:

Sed hoc itinere est fons, quò mare succedit, longè lateq; is locus restagnat.

Mirum satis fontem hîc esse, & mare in eum succedere. An scribendum? *pons, quòd* (ita Ciacc. è suo cod. pro *quòd*) *mare succedit, & longè lateq; is locus restagnat.* Quasi dicat: Est eâ parte viæ pons structus, non quòd flumen aliquod illic, sed quia mare longius in terram se insinuat, & æstuarium stagnumq; facit. eius pars ponte transeunda. Com. III.

At Labienus cùm ab eo impetrauisset, ut sibi captiuos tradi iuberet, omnesque deductos (Faërnus, productos) ostentationis, ut videbatur, causâ, quò maior perfugis fides haberetur, commilitones appellans, & magnâ verborum contumeliâ interrogans, solerentne veterani fugere, in omnium conspectu interfecit.

Non omnino capio, quid de *Perfugis* hîc velit. Nihil tale præiuit aut sequitur, & mihi quidem * *ἀδύνητον* est, quibus perfugis fides hoc facto concilianda sit. Reformo leuiter in aliam sententiam: *perfugio fides haberetur.* perfugio nimirum ipsius Labieni. Hoc sine crudelitas hæc suscepta, ut ostenderet se bonâ fide Pompeianum esse, & alienissimum ab illis partibus, in quas tam foedè sæuaret. Est & alterum inibi * *ἐλαττωμένον*:

* *in enarra-
bile.*

Senatores omnes ex provinciâ vocasse, ut iis testibus summa pecunie vteretur.

Quod, ut opinor, tollitur, si legimus, *summa pecunie iniretur.* Sed quid hæc minuta colligo? vix pretium curæ est, & tamen remoram sæpè faciunt Lectori.

CAP.

CAP. XXXVI.

In Liuiio diuinationes.

Occultum sed certum vitium est in his Liuij verbis libro XXI. de Annibale iter faciente:

Quartis castris ad Insulam peruenit. Ibi Arar Rhodanusque amnes diuersis ex Alpibus decurrentes, agri aliquantum amplexi confluunt in vnum.

Minimè diuersis, sed diuersi. Ex iisdem enim Alpibus Arar & Rhodanus orti, seorsim disparatiq; aliquamdiu fluunt. Seneca in Apocolocyntosi:

*Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phæbus ortu semper obuerso videt:
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,
Ararq; dubitans quò suos cursus agat.*

Eodem libro, de procuratione prodigiorum,

Signum æneum matronæ Iunoni in Auentino edificauerunt.

Bellè. Signa scilicet & æræ statuæ ædificantur, ut domus, ac templa. Ridiculum est, & tamen deprauatio ea manifestaria in omnibus adhuc libris. Quin tu lege, *dedicauerunt*, & Liuium impuri sermonis absolue.

CAP. XXXVII.

Curtij duo loci pristino nitore restituti.

Offendunt nos in honestissimâ Q. Curtij facie etiam paruæ labes. Talis est in oratione, quâ milites suos Alexander increpat, missionem importunè flagitantes, & quidem in hac eius parte, libro x.

Omnem herculè spem, quam ex vobis conceperam, damno: nec, ut cum militibus meis (iam enim esse destitistis) sed ut cum ingratis oportet, agere decreui.

Satin enim concinno sensu sunt hæc postrema: *ut cum ingratis oportet.*

* *ἐγώ*

— * ἐγὼ δ' ἐκ ὀνομαζέσθαι.

--- * ego
verò haud
arbitror
esse.

Erunt autem, si legas: *ut cum ingratissimis operis*. Non ultra vobiscum, inquit, quasi cum militibus aut ingenuis agere mihi decretum est, neque præmia dare aut munera; sed, ut vilibus mercenariis, appendere debitam modò diurnamque vestram mercedem. *Operarum* scilicet vox ignominiam habet, quadratque in eos, qui viles & lucello tantum inhiantes. * Σύστολον est huic istud Ciceronis pro Sextio: *Erat mihi contentio non cum victore exercitu; sed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem incitatis*. Spero, ut cum Pindaro dicam, hoc iaculum * ἐκ ἀγῶν ἐξω βαλεῖν, & ita caput hoc concludo.

* Cognatū.

* non extra
certamen
ieciisse.

C A P. XXXIX.

De armillis Collectanea. Glossæ & Isidorus emendati. Tertullianus illustratus.

Armillas inter dona militaria legimus. Quid fuerunt? rotundi circuli ex argento vel auro, quibus summum brachium cingebant, idque ornatus causâ. Festus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quod antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. unde arma ab his dependentia sunt vocata*. Ait, ex auro. atque ita apud Valerium lib. vii. cap. xv. *Scipionem dona militaria diudentem T. Labienus admonuit, ut forti equiti aureas armillas tribueret*. Sed fuere etiam sæpissimè ex argento. In eo ipso Valerij loco, Scipio non paruit Labieno, & *Imperator te, inquit, argenteis armillis donat*. Sic Liuius lib. x. *Equites omnes ob insignem pluribus locis operam, corniculis armillisque argenteis donat*. Capitolinus in Maximino: *Seuerus militares ludos dabat, propositis præmiis argenteis, id est armillis, torquibus, baltheolis*. In lapidibus etiam priscis testimonia huic ritui; ut Taurini: C. GAVIO. L. F. DONIS. DONATO. A. DIVO. CLAUDIO. BELLO. BRITANNICO. TORQVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS. CORONA. AVREA. Festus Galbeos siue Calbeos eiusmodi armillas ostendit olim dictas. *Calbeos, inquit, armillas dicebant, quibus triumphantes utebantur, & quibus ob virtutem milites donabantur*. Facit huc quod ille idem: *Galbeum orna-*

menti

menti genus. Atque olim sanè Armillæ istæ in vsu; sed, ut videtur, per luxum. De Sabinis Liuius lib. i. in arcis prodicione: *Quod vulgò Sabini aureas armillas magni ponderis brachio laevo habuerint*. Dionysius in eadem re: *Καὶ αὐτῶν ἑρπὺς εἰσέρχεται τῷ Φαλίῳ, ὃ πρὸς τοῖς ἀειτεροῖς βραχίονι ἐφέσθαι*. Atque ipsam (Tarpeiam) cupido subiit armillarum, quas circum brachia sinistra gerebant. & addit: *Χρυσόφρονος ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε, καὶ Τυρρηνῶν ἐκ ἧτις ἀποδείκνυται*. Auri enim gestores tunc Sabini erant, & non minùs quàm Etrusci molli vitæ addicti. Ac posteriore etiam æuo armillæ per delicias gestatæ. Petronius de suo Trimalcione: *Dextrum nudavit lacertum, armillâ aureâ cultum*. Athenæus in reliquo Samiorum luxu, lib. xi. i. *Εφόρου χλιδόνας ἐπὶ τοῖς βραχίονι*. Ferebant armillas in brachiis. Sed & Caligula manuleatus & armillatus in publicum processit: Sueton. cap. l. i. i. Etiam Nero (in eodem Suetonio cap. v. i.) *exuvias serpentis aureæ armillæ inclusas dextro brachio gestavit*. Credo hæc esse, quæ Tribunis militū dari solebant, & Brachiales appellabantur. Trebellius in Claudio, ex epistolâ Valeriani: *Anulum bigemmeum vncialem, brachialem vnum vnciarum septem*. Vopiscus ex epistolâ Aureliani: *Stipendium in baltheo, non in popinâ habeat, torquem, brachialem & anulum apponat*. Atque ut Latini Brachiales, ita Græci *Βραχισήρας* aut *Βραχισήρα* dicunt. Etiam in Glossis priscis Latinam vocem expressam inuenias: *Βραχιόλιον, Viriola*. Corrige, *Viriola*. Ut in iisdem: *Ῥέλιον, Viriola, Armilla*. Isidorus lib. xix. cap. xxxi. *Dextras communes esse virorum ac feminarum, quia vtriusque sexus dextræ sunt. Armillæ autem propriè virorum sunt, collatæ victoriæ causâ militibus ob armorum virtutem. Unde & quondam vulgò Viriliæ dicebantur*. Scribe, *Viriolæ*. Amplius, *Dextral commune est virorum*: quod res exigit & contextus. *Dextralia* nominat D. Gregorius lib. i. i. epist. c. i. *Sicut ex auro vno alij murenas, alij anulos, alij dextralia ad ornamentum faciunt. Quæ ipsa Dextrocheria dicta*. Capitolinus in Maximino: *Pollice fuit ita vasto, ut uxoris dextrocherio vteretur pro anulo*. Idem in Maximino Iuniore: *Dextrocherium cum costulâ de hyacinthis quattuor*. Trebellius Pollio in Quieto Macriani F. tyranno: *Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis & in anulis & in omni ornamentorum genere, exsculptum semper habuerunt*. Iuuenalis etiam, ut propria feminarum, ea tangit, Sat. i. x. vbi

F

munera

munera recenset pathico cuiquam mittenda, quasi mulieri:

En cui tu viridem umbellam, cui succina mittas

Grandia.

Scholias tes vetus ibi: *Gemmata dextrocheria*. Et fanè illud discrimen inter Armillas & Dextrocheria siue Dextralia indicare etiam Tertullianus videtur, De pallio, cap. iv. *Cum latrinarum antistes sericum ventilat, & immundiorè loco cervicem monilibus consolatur; & armillis, quas ex virorum fortium donis ipse quoque matrone temerè usurpassent, omnium pudendorum conscias manus inserit*. Nam armillas à matronis abdicat, etsi fatetur vilissimos homines (sed diuites) eas usurpasse. *Latrinarum antistes* est, ut opinor, qui *foricas* conducit, apud Iuuen. Sat. i i i. Nec plura de Armillis, nisi quod Festus Plautinum Spinter huc trahit: *Spinter*, inquit, vocabatur armillæ genus, quod mulieres antiquæ gerebant summo brachio sinistro. Priscianus lib. v. *Spinter* quod ἀνέσπερον aut fibulā in humeris aut armillam significat. Et subiungit loca Plauti è Menæchmis.

CAP. XXXIX.

Coniectura triplex in Livio. Una in Ammiano.

A Pud Livium in oratione P. Scipionis, suos ad pugnam in Annibalem hortantis, ita scriptum, lib. x x i.

Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt. Nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectauere, eos duabus partibus peditum equitumque amissis, qui plures panè perierint quàm supersint, plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis vlla possit. Effigies, imò vmbra hominum, fame, frigore, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupesque: adhuc perusti artus, niue rigentes nerui, membra torrida gelu.

Pluscula transcripsi propter duplicem mendam. Anterior in verbo, *panè*. quod aut ablegandum, aut mutandum in *planè*. Cum enim lineâ superiore proximâ adfirmatè Scipio dixerit, duas partes hostium amissas, cur nunc ambigat & mutet? Parum hoc decorum sit: utique in concione publicâ, cumque verè & confidenter asserere possit, plures periisse, quàm supersint.

Nam,

Nam, ut omittam de tertiâ tantum parte reliquâ, quod illum pro causâ magis quàm pro vero dixisse credo, Polybius periisse vel in Alpibus ait, *ἡ δὲ πρὸ τῆς ἡμίσεως τῆς διωδύμεως*: circiter dimidium exercitus. En priorem mendam. Altera videtur in voce, *torrida*. quæ cum gelu rectè quidem alibi iungitur, ut suprâ: *pecora iumenta que torrida frigore*, verum hoc loco nec scitè nec opportunè. Nam præiuit in hac ipsâ clausulâ, *perusti artus*; & inuenustum istud, *δις τούτῳ*. Itaque scribendum aio, *torpida gelu*; & vnâ mecum Silius, qui hæc è Livio proculdubiò sic hausit:

Hostem miles habes fractum ambustumque niuosis

Cautibus, atque agrè torpentia membra trahentem.

Lib. x x i i. de pugnantis ad Thrasymenum:

Tantusque fuit ardor animorum, adeò intentus pugnae animus, ut cum terræmotum, qui multarum urbium Italiae magnas partes prostravit, auertitque cursu rapido amnes, mare fluminibus inuexit, montes lapsu ingenti proruit, nemo pugnantium senserit.

Nil temerè muto. Vult fortasse auctor, in locum fluminibus vacuum mare se insinuasle, cum illa nouum sibi alucum & cursum quæsisent. Tamen dubitabam leuiter, an non *culminibus*: ut dicat, mare sublatum expulsūque in ipsos montes. Silius ita hîc:

—— *Lacus ater in altos*

Sublatus montes, et sede excussus auitâ.

Et Ammianus in terræmotu, qui sub Valentiniano: *Ingentes alienaues extrusæ rapidis flatibus (fortè fluctibus) culminibus insedere tectorum.*

CAP. XL.

In Polybio loci nomen de opinione repositum.

Q Vid Polybius velit, haud facilè assequare, dum scribit, libro i i i.

Κρίνων δὲ συμφέρον τὸ καὶ πάντας ἔχοντες ἀναγκάσαι μάχεσθαι τὰς πολέμους, καὶ λαμβάνει τὴν κακίαν προσαγορεύουσαν πόλεως ἀκρίαν εἰς τὸ πάντων συνέλαυνε τὸν τε σῆτον καὶ τὰς λοιπὰς χορηγίας ἀθροίζουσι τοῖς Περσικοῖς, ἐν τῇ δὲ Κανύσιον τόπον.

Quæ verba sic ab interprete versa: *Cum statuisset vsque adeò premere Romanos, vt necessario in prælum descendere cogerentur, Neapolitanam arcem occupat, frumento & omni com meatu genere munitissimam.* Quid? Neapolitanam arcem Annibal? graue vulnus Romanis infligitur; sed mihi inauditum. Legimus quidem aliquantò post Cannensem pugnam Annibalem * affectasse Neapolim, sed frustra. Numquam ille obtinuit maritimam eam urbem, aut eius arcem; quæ verò nunc posset, cum in Apuliâ maritimâ versetur, id est diuerso valde tractu? Falsa non dubiè interpretatio: sed neglectio, vt opinor, vera. A' nne τὴν Καλήλην πόλιν ἀνεγαν? Certè eam agnoscit auctor in hac regione ad Geronium paullò antè vbi de Minucio: Α'φεικόμηνος δὲ ἐπὶ τῇ ἀνεγαν, ἢ καὶ μὲν ἐπὶ Λαρινάτιδος χώρας, περὶ τὴν πόλιν δὲ Καλήλην: *Adueniens in arcem quæ in Larinatum regione sita; appellatur autem Calela.* Nam hunc locum castris occupauit, & muniit Minucius, cumque aggestio illic facta com meatuum, videtur nunc eo Annibal potitus. Nec turbet aliquem quòd πόλιν siue opidū Polybius appellet. Nam, quid si fuerit opidum arci iunctū aut subiectum? Quid etiam, si interpolata lectio sit, & illud πόλεως glossematium & aliena vocula? Huc equidem inclino, nisi secus iudicauerit litterarius ille Prætor, cuius operâ Polybium, quasi Virbium aliquem, * παλιγγυῶν breui exspectamus; & adipisci tam gratum erit, quam sperare prolixum est.

* *Lin. initio lib. XXIII.*

* *repentim*

PHI.

PHILIPPI RVBENI ELECTORVM LIBER II.

CAP. I.

*Vestibus olim versus & tituli inscripti.
sed & imagines intextæ.*

Vantum cui longinqua valet mutare vetustas?
Quis nunc ferat, præterquam in scenâ, spectaculis & rebus ludicris, inscriptas versibus ac titulis, aut variis depictas imaginibus vestes? Et tamen has olim frequenti in vsu fuisse è scriptis veterum constat. Vt omittam Homerum, qui variegatam animalium figuris tunicam Vlyssi attribuit; vt taceam de Massagetis, quos Herodotus herbarum succo pinxisse animalia in vestibus tradit, & hæc talia casca nimis & vetusta; sub ipsis Cæsaribus in imperio Romano legimus idipsum vsurpatum. Et quidem apud Spartianum in Carino, de pallio tyrianthino, cui Messallæ nomen & vxoris inscriptum: apud Aufonium etiam in Epigrammatis, de Sabinâ textrice simul & Poëtriâ:

*Licia qui texunt & carmina, carmina Musis,
Licia contribuunt casta Minerva tibi.
Ast ego rem sociam non dissociabo Sabina,
Versibus inscripsi quæ mea texta meis.*

De eadem:

*Siue probas Tyrio textam subtegmine vestem,
Seu placet inscripti commoditas tituli;*

F 3

Ipsius

Ipsius hoc domina concinnat utrumque venustas:

Has geminas artes vna Sabina colit.

De Hermiones zonâ:

Punica turgentes redimibat zona papillas

Hermiones: zona textum elegion erat:

Qui legis hunc titulum, Paphie tibi mandat, ames me,

Exemploque tuo neminem amare vetes.

In gratiarum actione, ex epistolâ Gratiani Augusti: *Palmatam tibi misi, in quâ Diuus Constantius parens noster intextus est.* Sed ut palam fiat, quod initio dictum, frequens id atque adeo promiscuum & cōmune omnibus fuisse, audiamus Asterium Amaseæ

* ineditâ.

episcopū, in Homiliâ quâdâ * ἀνεκδότῳ de diuite & Lazaro, vestes eiusmodi, dum vsum earum carpit, nimis quàm graphicè describentem: Οὐ δὲ μέχρι τῆ εἰρημνύων ἔσπον τῶ μωρεῖς ὀπνοίας τὰς δροῖς, ἀλλὰ πῶ καὶ ὑφαντικῶν ἐξορύοντες περὶ ἑρπον, ἥ τις τῇ πλοκῇ τῆ σήμον & τοῖς ἑρπῶν τῶ γαφικῆς μιμῆται τῶ δυνάμιν, καὶ πάντων ζώων τοῖς ὡπλοῖς τὰς μορφὰς ἐνσημαίνεται, τῶ ἀνδρῶν καὶ μυελοῖς εἰδωλοῖς πεποικιλμένῳ φιλοτεχνῶσιν ἐδῆκα ἑαυτοῖς τε καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν παίζοντες λοιπὸν, ἐσπεύδοντες, καὶ τῶ ἀμελείας τῆ πλάτης ὡς χαλκῶν τοῖς βίῳ, ἐχρῶντο, ἀνθρωπομοτετυῶν τῶ Παύλῳ καὶ μαχόμενοι τῶ θεοπνεύματος φωνῆς, ἐχράμασιν, ἀλλὰ ὡς ἀργασι. ἀ γὰρ ἐκεῖ & ἀπεκέρχον λόγῳ, ταῦθ' οὗτοι κρατοῦσι, καὶ κυροῦσι τοῖς ἔργοις. ὅταν οὐδ' ἐνδυσάμενοι φανῶσι, ὡς τοῖχοι γεγραμμένοι ὡς τῶ τῶ στυγχαίνοντων ὁρῶνται, καὶ περὶ καὶ τὰ παιδία αὐτοῖς ὡς εἰσαν) μειδῶντα τοῖς ἀλλήλοις καὶ δακτυλοδεικνύοντα τῶ ἐν τοῖς ἱματίοις γραφῶν. βαδίζουσι δὲ παρεπόμενα, ἐν ἀναχωρῶντα μέχρι πολλῶν. ἐκεῖ λέοντες καὶ παρδαλεῖς, ἄρκοι καὶ ταύροι καὶ κύνες, ὕλας καὶ πέτραι καὶ ἄνδρες θνητοὶ, καὶ πάντα ἢ τῶ γαφικῆς ὀπτηδόνος μιμῆται τῶ φύσιν. ἔδει γὰρ μὴ τοῖς τοῖς αὐτοῖς μόρον, ὡς ἔοικεν, καὶ τὰς οἰκίας κοσμεῖσθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς χιτῶνας καὶ τὰ ἐν ἐκείνοις ἱμάτια. ὅσοι δὲ καὶ ὅσοι τῶ πλεονέκτων δὲ λαβεῖν, ἀναλεξάμενοι τῶ Εὐαγγελικῶν ἱστορίαν τοῖς ὑφανταῖς παρέδωκαν αὐτὸν λέγων τῶ Χριστὸν ἡμῶν μὴ τῶ μαθητῶν ἀπάντων, καὶ τῶ θαυμασίων ἔκαστον, ὡς ἡ δόξα ἔχει. ὅφει τῶ γάμον τῶ Γαλιλαίας καὶ τὰς ὕδρας, τῶ ὡς αὐτοῖς τῶ κλῆρον ὅτι τῶ ὡμων φέροντα, τῶ τυφλὸν τῶ πηλῶν θεοπνεύματος, τῶ αἰμορρῶσαν τῶ κρασπέδῳ λαμβανομένην, τῶ ἀμαρτανλὸν τοῖς ποσὶν τῶ Ἰησοῦ ὡς ὡπλοῖς, τῶ Λαζάρου ἐν τῶ τάφῳ τοῖς ζῶν ὑποσφοντα. καὶ ταῦτα ποιοῦντες δὲ λαβεῖν νομίζουσιν καὶ ἱμάτια κεχαισμένα τῶ θεῷ ἀμύνεσθαι. Nec verò constituerunt hic stultæ sollertiae fines; sed vanâ quâdam & supervacuâ arte texendi in-

uentâ,

uentâ, quæ staminis atque subtegminis contextu pictoriam facultatem imitatur, & omnium formas animalium in vestimentis exprimit, floridam & infinitis imaginibus variegatam vestem tum sibi tum vxoribus & liberis studiosè comparant: ludentes etiam in reliquis puerili more, nilque sedulò vel seriò agentes, per immodicas diuitias abutentes vitâ, non vtentes, aduersantes denique Paulo, pugnantésque cum iis quæ numinis instinctu profatus est, non dictis, sed factis. Quæ enim ille verbo proscripsit, hæc isti mordicus retinent, & ipsâ re confirmant. Quandocumque igitur sic amici prodeunt, quasi depicti parietes ab obuiis aspiciuntur. sed & pueri eos circumstant, ridentes inter se, digitisque commonstrantes in vestibus picturam. Prosequuntur etiam ad multum spatij, neque temerè recedunt. Sunt ibi leones, pantheræ, vrsi, tauri, canes, siluæ, saxa ac venatores, & omnia denique, circa quæ pictorum versatur industria, ad imitationem naturæ expressa. Necesse quippe erat, ut videtur, parietes non solum atq; domos ita adornari, verum etiam ipsas tunicas & pallia eis superiecta. Qui verò, quæque ex diuitibus illis religiosiores sunt, ex historiâ Euangelicâ textoribus argumenta suppeditant: ipsum dico Christum nostrum cum discipulis omnibus, & vnumquodque miraculorum, hoc ipso quo narratur modo. Videbis nuptias Galilææ & hydrias, paralyticum humeris lectum ferentem, cæcum qui luto curatur, mulierem, quæ sanguinis profluvio laborat, fimbriam prehendentem, peccatricem ad pedes Iesu accidentem, Lazarum è sepulcro ad vitam reuertentem. Et hæc dum faciunt, piè se facere & vestimenta Deo grata induere arbitrantur. Plura quidem adduci à me possint; sed nihil clarius & illustrius.

CAP. II.

Mendum è Propertio extritum. Sententia melior & argutior reposita.

ITa res habet: ex scriptorum mendæ quæ minùs in oculos incurrunt, & à vero propiùs absunt, quasi breuia latentésq; scopuli, incautos maximè fallūt, & pertinaciùs sedibus suis hærent. Eiusmodi fortè illud è Propertij Elegiâ i x. lib. iii. de Cleopatrá: Coniu-

*Coniugis obsceni pretium Romana poposcit
Maenia, & addictos in sua iura patres.*

Quod nullus adhuc Aedilis, si probè commemini, vitiosum iudicauit. Et tamen, si benè inspicimus, haberi pro sano non potest. Nec enim coniugis, id est Antonij, pretium Romam Cleopatra poposcit. Illane Antonium emeret? imò contrà planissimè Antonius ipsam totà Romā. Florus: *Hæc mulier Aegyptia ab ebrío Imperatore pretium libidinum Romanum imperium petiit. Et promissit Antonius: quasi facilius esset Partho Romanus.* Qui profectò dicterium hoc à Propertio sumpsit, quem emendandum ita cenfeo:

Coniugij obsceni pretium.

Sui, inquam, coniugij & communicati tori pretium hoc venustissima fæmina petiit. Hoc quidem ^{* extra cō-}traditionē ^{* ἀναγνώσκοντες} est, & pluribus probare, tam sit stultum, quàm in clarissimum solem mortale lumen inferre. Legitur in Elegiā x i i. lib. i. querela de amicâ abductâ aut immutatâ:

Inuidiæ fuimus. Num te Deus obruit? an quæ

Leçta Prometheis diuidit herba iugis?

Non sum ego qui fueram. mutat via longa puellas.

Quantus in exiguo tempore fugit amor?

Quæ postrema frigent ac iacent præ ingenio & argutiis Poëtæ. Correctio iuuabit ac distinctio:

Non sum ego qui fueram? an mutat via longa puellas?

hac sententiâ: An ego subito alius factus sum? an te via longa potius immutauit? Simile ferè in Theocrito:

** Ἀέξ τις Ἰθαπίνης με θεὸς βροτῶν ἄλλον ἔταλξε;*

<sup>* Num quis
me subito
Deus aliū
hominem
fecit?</sup>

CAP. III.

Linij locus de coniecturâ correctus.

Sincerum haberi non potest quod apud Liuium est lib. x x i. sub pugnam ad Trebiam:

*Ponte perfectò traductus Romanus exercitus in agrum Insu-
brium quinque millia passuum à vico tumultis confedit.*

Sigonius & ante eum Glareanus abesse nomen loci censuerunt, & hîc

& hic quidem, tumultis considerare quomodo in plano, vt hîc omnia erāt, intelligatur, haut capere se fatetur. Ego vitium potius quàm defectum odoror, & è duabus vocibus nomen loci concinno: à *Victumuiis*. Vestigia scripturæ suadent, & Liuius, qui infrà Emporium isto nomine agnoscit; idq; in hoc ipso tractu. *Pau-
corum inde dierum quiete sumptâ ad Victumuias ire pergit* (nempe Annibal) *oppugnandas*. Nam ita membranæ, non *Vicumuias*, vt libri vulgati.

CAP. I V.

In Hirtio coniectura. Verba in ordinem reposita.

Tentare locum Hirtij placet, De bello Africo:

Dum hæc ad Ruspinam sunt, legati ex Acillâ ciuitate libera etiam vndique ad Cæsarem veniunt, seque paratos quacumque imperasset, & libenti animo facturos pollicentur.

Illud etiam vndique nimis laxè & ἀόριστως dictum videtur: nec valde subuenit Fuluius, qui diuissim, & iam, legit. Ego, quam infistam viam, nescio. Concinnabam tamen ex ductu scripturæ: & *immuni*. De solâ enim Acillâ sermo videtur, eamque dicit liberam & immunem; vt suprâ de Lepti: *Inde mouit, & peruenit ad opidum Leptin liberam ciuitatem & immunem*. Nota hæc conditio quarundam vrbiū, quibus id beneficio S. P. Q. R. concessum. Idem hic deinde,

** Ὡς πάντ' ἄγαν γ' ἀνικτὰ καὶ παρῇ λέγεται,*

in his nempe verbis:

Aquila tempestate iactatus promontorium superare non potuit: atque angulum quemdam tutum à tempestate nactus cum classe se longius à prospectu remouit. reliqua classis in salo ad Leptin, egressis remigibus, vacua à defensoribus stabat.

Nam prior narratio expungitur, damnaturque à sequenti. Si Aquila cum classe angulum nactus est, quomodo adicit, reliqua classis in salo ad Leptin? Sed auctor culpâ vacat, & editio prisca verissimè scribit & ordinat: *Aquila tempestate iactatus, cum classe propius promontorium superare non potuit: atq; angulum quemdam tutum à tempestate nactus, se longius à prospectu remouit.* Cur

G

hæc

<sup>* Obscurè
vt omnia
atque cre-
perè disse-
rit.</sup>

hæc mutata? Nam Aquila solus angulum illum cum naui sua cepit; reliqua classis ad Leptim appulit.

CAP. V.

Lucani incogitantia & ἀεικελσία.

AMo Lucanum vel ob altum & verè excelsum animum. Seruile nihil spirat in mediâ illâ temporum seruitute. Atqui dicam,

* Nihil-
que, verum
quod fiet,
non profe-
ram.

* Κ' ἐδὲν παρὶς τοῦ δ' ἀλυσίας ἔπος,

à se & à decoro nimium recedit; cum laudatum illum Magnum tam humilem subito tamque mollem facit, ut nulla mulier abiectione esse potuerit in calamitate. Versus eius principio lib. viii.

Corripedem exhaustum cursu stimulisque negantem

Magnus agens incerta fugæ vestigia turbat,

Implicitasque errore vias. pauet ille fragorem

Motorum ventis nemorum: comitumque suorum

Qui post terga venit, trepidum laterique timentem

Exanimat.

Quid ais, Annæ? hic est ille tuus, quem paullo antè in ipso nimbo * καὶ κλυδὼνι δεινῆς συμφορᾶς alterum Herculem fingis aut Catonem? Recognosce tua ipsius verba lib. vii. exitu:

* ac tempo-
state horre-
da calami-
tatis.

Non gemitus, non fletus erat, saluaque verendus

Maestate dolor: qualem te Magne decebat

Romanis præstare malis. non impare vultu

Aspicias Æmathiam. nec te videre superbum

Prospera bellorum, nec fractum aduersa videbunt.

Hic ego Lucanum agnosco suum & vigilem; cum illa verò scripsit, somno dedisse operam puto.

CAP. VI.

Liuius lux & sanitas.

DE Fabio Maximo Liuius, lib. xxi.

Ad aures quoque, militum dicta ferocia voluebantur: ac si
militaris

militaris suffragij res esset, haut dubiè ferebant, Minutium Fabio duci prælaturos. Fabius pariter in suos haut minus quam in hostes intetus, prius ab aliis inuictum animum præstans, quamquam probè scit, non in castris modò suis, sed etiam Romæ suam cunctationem infamem esse, obstinatus tamen eodem consiliorum tenore æstatis reliquum extraxit.

Supinum autem illud nimis & natans, ab aliis inuictum animum præstans. A quibus enim aliis? Itaq; Germanâ simplicitate Gla-reanus: *Vt ingenuè dicam, quid hoc, ab aliis, referat, haud equidem intellego.* Nec ego certè, & ut anus ad armillum, ad correctionem decurro ac rescribo, prius à fabulis inuictum. Sententia quidem ista: spreuisse eum rumores, & quod ipse Fabius Æmilio præcipit, aduersus famam rumorésque hominum firmum stetisse. Monemus etiam, alibi esse: *inuictum animum præstat. Quamquam enim probè scit.*

CAP. VII.

Taxatus Caesaris locus & tentatus.

Inconsiderata & supina mihi visa isthæc scriptio de expugnatione castrorum Octauij iiii. Belli ciuilis:

Ipsi (Salonenfes) manu factâ, cum iis quos nuper manumiserant, in proxima Octauij castra irruerunt. his expugnatis, eodem impetu altera sunt adorti, inde tertia & quarta, & deinceps reliqua: omnibusque eos castris expulerunt.

Ait, deinceps reliqua. Quæ, malum, reliqua? perinde quasi terna etiam aut quaterna amplius expugnata. Atqui antea scriptum: *Octavius quinque castris opidum circumdedit.* Si quina tantum, & quarta iam expugnata, quæ, sodes, hæc reliqua? Hæret hæc res nisi fortè scribimus, *Octavius quindenis castris.* id est, castellis & propugnaculis. Præter hoc nihil exsculpo: quod si non optimum est, melius tamen quam quod deterrimum.

CAP. VIII.

*De simpulo siue simpunio. Scholiastes Iuuenalis
& Varro correcti.*

ROmani cum aliarum rerum antiquarum, tum rituum sacrorum retinentissimi fuerunt, &, quod opido mirum, etiam in maximis opibus & inter spolia orbis terrarum fictilibus ad sacrificia vasis vfi sunt. Fuit inter ea *simpulum* siue *simpunium*; vt quidam appellarunt. Varro lib. i v. In sacrificiis remansit *Guttum* & *Simpulum*. Plinius xxxv. cap. xxi. In sacris quidem, etiam inter has opes, non murrhinis crystallinisve, sed fictilibus prohibatur *simpulis*. Apuleius in Apolog. Eadem paupertas populo Rom. imperium à primordio fundauit: proque eo in hodiernum Diis immortalibus *simpulo* & *catino* fictili sacrificant. Intellegit hæc ipsa Valerius lib. i v. cap. v. Per æternos Veste ignes, fictilibus etiamnum vasis contentos, iuro. Et Dionysius lib. i i. vbi Romuli instituta frugi dilaudans, ea (in sacris quidem) mansisse ad suum æuum scribit: Καὶ πρῶτον εἶδον, inquit, ἐννεακάρους καὶ ἐν ἀργυρεῖς καὶ χρυσοῖς ἀλγασθῆναι, ἀλλ' ἐν οὐρανῶν καὶ κλισίαις καὶ ποσὶ τοῖς: Et libationes vidi infusas non argenteis & aureis poculis, sed fictilibus culignis & *simpulis*. Nam ποσὶ ibi sic explicem; à profundendo scilicet, & quod vsus eorum in libando. Festus: *Simpulum* vas paruum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabatur. Cum cyatho comparat: atque ita Glossæ, *Simpulum*, κύαθος. Scholiastes Iuuenalis in Sat. v i. *Simpunium* vas sacrificiis aptum, in quo Pontifices lauare solebant. Ridiculum de lotionem: corrigo, *liuare* siue *libare*, & paulò antè, *aptum*, quo, præpositiunculâ deletâ. Quemadmodum & Varro apud Nonium corrigendus: Non vides ipsos Deos, si quando volunt gustare vinum, deripere ad hominum fana, & tamen tum illi ipsi Libero *simpunio* vinitari. Lego, *simpunio* linitari seu *libitari*, compari erroris causâ. Quod etiam præit, *deripere*, velim esse, *dirigere*: id est, ire, tendere. Festus: *Dirigere* apud Plautum inuenitur pro *discedere*. Sed enim in his postremis exemplis *simpunium*, non *simpulum* scribitur, & vtrique scripturæ assertores. huic posteriori etiam Cicero apud Nonium: Oratio exstat Lælij, quam omnes

omnes habemus in manibus, quàm *simpunio* Pontificum Diis immortalibus grata sint, Samiaque, vt is scribit, *capedines*. Et Iuuenalis Sat. vi.

Simpunium ridere Numæ. —

vbi & Versus *simpulum* respuit, nisi quis vellet *simpulum*. In Arnobio *sympinia* leges, quasi τὰ συμπινία: *Brias*, *pateras*, *sympinia*. Sed nescio, an verè; neque Hadriano Iunio, quamuis viro longè doctissimo, secundas agere possum, cum lectionem hanc annixè tuetur, & Lazaro Baifio nimis inclementer dicit, quòd hîc ei

Lib. vii.
aduersus
gentes.

— * Συμὸς ἐνὶ στήθεσιν ἀνὴρος,

--- * incredula pectore mens est.

neque id ipsum ab aliis antè dictum assentiat. *Simpulum* certè Latinam, secundum Varronem, habet originem. à sumendo nimirum, quòd vinum eo sumebant, id est bibebant, *minutatim*. Et optimis libris auctoribus tam *simpulum* quàm *simpunium* absque litterâ Græcanicâ, secus atque eruditissimus ille vir censebat, scribendum est. Plura equidem adferrem, nisi alij occupassent, scriptumque in animo meo Sophocleum illud esset,

* Τὰ μὲν περὶ πρῶτον τὸ πρὸ λόγων ἀπέε.

* Dictū superuacaneis absistito.

Ex his autem, quæ adduxi, satis constat sacrorum proprium esse *simpulum*, & Pontificibus attribui, qui creberrimè eo vfi. Quare etiam inter insignia eius sacerdotij numi prisca ponunt.

CAP. IX.

Diuini Lini locorum correctio.

Obscurus, imò vitiosus est locus in calumniosâ oratione Tribuni Bæbij apud Liuium lib. xxi i. Abhorrere igitur interregnum eos. Consulatum vnum certè plebis Romanæ esse: populum liberiùs habiturum ac daturum ei, qui magis vincere quàm diu imperare malit.

Si meo fiet modo, furcillis primùm eiicietur τὸ abhorrere, & vacuam in sedem atque suam reducetur quod in membranis est, habere: deinde ex ingenio distractis vocibus malè iunctis scribemus, *liberum ius habiturum*. Dicit Tribunus, Patres omnibus artibus rem ad interregnum duxisse, vt in eorum manu comitia essent: nullâ tamen arte efficere posse, quin alter Consul sit

è plebe. populum igitur liberum ius habiturum, & illum saltem talem facturum, qui potius publica commoda quam sua ipsius spectet. Saxonijs quidem aliter, &, *liberius habiturum*, Hellenismum esse ait: sed illud

--- * mihi
visum re-
ctius esse.

— * *ἡμῶν δὲ μὴ δόξει ἐν δέσει.*

CAP. X.

Petronius correctus & illustratus.

IN Petronij Satyrico Carmen est sublime, sonorum, quo causas refert ciuilem Cæsariani belli, atque inter eas auaritiam & luxum. Ibi hæc:

*Nec satiatu erat. gravidis freta pulsa carinis
Jam peragrabantur: si quis sinus abditus vltra,
Si qua foret tellus, quæ fuluum mitteret aurum,
Hostis erat.*

Grauidas carinas haut satis probo; & puto germanum esse, *Grauis freta pulsa carinis*. Nempe Pontus & loca, per quæ Iäson cum suis ad aureum vellus. Quod sequitur in oratione Cæsaris,

*Sanguine Germano sexagintaque triumphis
Esse nocens cæpi. quamquam quos gloria terret,
Aut qui sunt qui bella volunt? mercedibus emptæ
Ac viles operæ, quorum est mea Roma nouerca.*

id sumptum est à Scipionis voce liberâ, qui in mediâ concione: *Taceant*, inquit, *quibus Italia nouerca est*. quasi diceret libertinos aut externos & nec sanguine Romanos esse.

CAP. XI.

Liuij locus emaculatus.

Non satis cum fide retulerunt Patribus Decemviri, si fida hæc Liuiana, lib. XXI.

Decemviri libros Sibyllinos adire iubentur. qui inspectis fatalibus libris, retulerunt patribus, quod eius belli causâ votum Marti foret, id non ritè factum, de integro atque amplius faciendum esse:

& Ioui

& Ioui ludos magnos & ædes Veneri Erycinæ ac Marti vouendas esse.

Nam ubi, obsecro, Marti votum aliquod factum? Euolue priora omnia, nō reperies: etsi Liuius in eiusmodi rebus nimis quam curiosus. Ego reperio votum anno antè factum, ex libris Sibyllinis, à C. Atilio Serrano Pratore, si in decem annos respublica eodem stetisset statu. Narrat Liuius libro superiore extremo. Nec ambigo quin huc iam aspectum. Id autem votum non Marti propriè, sed Ioui aliisque diis factum. Imò statim ecce varij dii nominantur, quibus votum id instauratum, Marti nullâ mentione. Credo igitur rectè hîc emendatum iri: *votum antè foret*. errore illo nato ex adhæsiōe litterulæ, suppositoque Marte, quia videbant Martem in manibus, &

Omnia iam belli trepido concussa tumultu.

CAP. XII.

De veste militari: publicitus ea data. Sagum, lacerna, Panula, Armilansæ. De colore vestium militarium disceptatum.

DE veste domesticâ & urbanâ multi multa; de militari, nisi quâ Imperatores & duces spectat, * *ὡς ἐν τῷ μνημονίῳ ἔχω*, vix * *quæ mea memoria est.* quisquam, aut cursim & saltuatim. Quare facturum operæ pretium me puto, si quæ circa ea mihi notata sunt, vno velut missu hoc capite exhibeo. Hæc igitur missa donatâque olim è publico, vt clarè Polybius: & ferè (pluries in Liuiō videmus) *Tunica ac Togæ*. atque illæ quidem grandiore semper numero. vt in Liuiō, lib. XXI. *Vestimenta exercitui deerant: ea quoque haud segniter curata res. mille ducentæ Togæ breui spatio, duodecim millia Tunicarum missæ.* & alibi. Quæ causâ disparitatis? quòd Togæ honestioribus tantum missæ, vt equitibus, Centurionibus, ac talibus; gregarij tunicâ contenti fuerunt, & super eam fortasse sago. Sagum quidem militaris vestis. atque ita Polyænus de Scipione ad Numantiam: *Ἐκέλευε ἡμαρτὶν χεῖρας σιγίρα Γαλατικῇ, καὶ ὁπλοῦς αὐτοῦς ἐν πομπῇ σιγίραν μελαίναν*: *Iussit eos vti veste sago Gallicano, & ipse*

ipse primus nigrum sagum fibulâ sibi induit & adstrinxit. Inde toties lectum: Ad saga ire, in rebus turbidis: quasi omnes tunc milites pro re natâ. Lampridius in Alexandro: *Depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus, omnes non ad castra, sed ad diuersoria iuerunt.* quasi non ultra nempe milites. In Italiâ autem, & Vrbe imprimis, aliter se res habebat, quàm in prouinciis & castris. Nec enim decere videbatur ille ferox habitus dominam terram & Urbem. Capitolinus in Antonio: *Per Brundisium Veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit: nec vnquam sagati fuerunt sub eo milites.* Eâ de causâ Excubiæ Palatinæ togatæ, vt in Taciti 1. Histor. *Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet.* Legimus item *Lacernas militum & Penulas.* In Propertio:

Texitur hæc castris quarta lacerna tuis.

In Ouidio:

Mittenda est domino, nunc nunc properate puella,

Quamprimum nostrâ facta lacerna manu.

Domino, marito militanti. gratiores nempe hæ vestes, à muliebri vel amatâ aliquâ manu. In Scholiaste Persij: *Lacerna pallium fimbriatum, quo olim soli milites velabantur.* Benè, olim. postea enim Urbani pallium Lacernati esse cœpere; quidam etiam super Togas. De Penulis autem, Suetonius Neronis cap. XLIX. *Irrumpenti Centurioni & penulâ ad vulnus appositâ.* Seneca De Benef. III. cap. XXVIII. *Quò te penulati isti in militum & quidem non vulgarem cultum subornati?* Tertullianus de milite suo: *Idem grauissimas penulas posuit, reuelari auspiciatus.* Per penulatos autem istos Seneca feruos ad lecticam intellegit, ac militarem in modum vestitos significat, colore etiam rufo: de quo Martialis in Lemmate, Canusinae rufæ:

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rubris,

Et placet hic pueris militibusque color.

Trebellius in Claudio: *Tunicas ruffas militares.* Tertullianus huc aspexit, in eodem milite: *Et nunc sanguine suo ruffatus, spe calceatus.* quasi iam non veste & penulâ, sed sanguine ruffus. Si Isidoro credimus, veteres etiam hoc colore vfi. *Ruffatâ sub Consulibus Romani vfi sunt milites, vnde etiam Ruffati vocabantur.* Idem videtur ex fragmento Varronis apud Nonium in Torques: *Tela dextrâ*

dextrâ vibrant, ruffati emicant. Est omnino de militibus, legendumque, & micant. Notum quid sit *minari* & *micare telis.* Sed dicet aliquis: quid in Imperatore & Licetoribus eximium, si omnium vestes simillimè tinctæ? In procliui est soluere hunc nodum, propter discrimen inter ruffum & coccineum colorem, qui proprius Imperatoris erat, & vnde facile internoſcebatur. Pertinet huc Cæsarianum illud Commentario VII. *Accelerat Cæsar, vt prælio interſit. eius aduentu ex colore vestis cognito.* Non enim fides satis auctor Horatij Scholiastes ita scribens: *Romani milites in bellum euntes, coccineis sagis utebantur, vt ne quis vulneratus terrorem incuteret sociis.* vbi pro ruffo coccineum vsurpauit. Sed an hoc tantum de velitibus, quos chlamydulâ tectos fuisse scimus? in obscuro res sita est. Græci certè, & maximè Lacedæmonij τῆ φοινικίδι militiae sunt vfi. Aristoteles apud Suidam: *Ἀριστοτέλης δὲ φησὶ ἡγεῖσθαι τὰς Λακεδαιμονίους φοινικίδι τοὺς τὰς πολέμους, τὸ το μὲν, ὅτι τὸ δ' ἡρώας ἀνδρῶν τὸ το δὲ, ὅτι τὸ τὸ χρώματος αἵματῶδες ἢ τὸ αἷματὸς ῥέουσας ἐδίκευ καὶ ἐφεγγεῖν.* Aristoteles ait Lacedæmonios puniceâ veste ad bella vti, tum quia color ille virilis, tum quia sanguineum illud in tincturâ sanguinis ipsius fluxum assuefacit contemnere. Plutarchus & aliis Græcis tunicas puniceas attribueri videtur, cum de Philopemone scribit, cum milites suos adornatos & instructos voluisse Græcis ostendere, & in theatrum duxisse ἐν τῇ ἐφεγγεῖ τῆς χλαμύδος καὶ τοῖς φοινικῶς ὑποδύεσθαι in sagulis militaribus & puniceis tunicis. Idemque de Macedonibus, in Æmylio: *visos eos ἀσέπτοντες ἐν χρυσοῖς ὅπλοις καὶ νεύροισι φοινικίσιν: micantes in aureis armis & vestibus nouis puniceis.* Silius hoc & Carthaginienſibus tribuit:

—— Rubra velamine vestis

Ars erat in pugna visum oculuisse cruorem.

Has tales *Armilausas* videntur posteri dixisse. Paulinus Nolanus de quodam improbius vestito, epist. XII. *Minimè monachali caligâ & veste, cum præterea facie non minùs quàm Armilausâ ruberet.* Iterum epist. VII. *Sibi ergo ille habeat Armilausam suam & suas caligas.* Scholium vetus in Iuuenalis illud, *viridem thoraca: id est, Armilausam prasinam, vt simia.* Emendo ἐν παρέρῳ, aut simile. Sed ille alterius coloris etiam facit. Isidorus eo præterito de nomine & formâ sic ait: *Armilausa vulgò vocata, quòd antè & retrò diuisa atque aperta est, in armos tantum clausa, quasi Armiclausâ.* Iam verò

* militare
calceamen-
tum.
* indocti
verumq;
Romanarū
expertes.

Caligam, quod ait Dio, * *σεπτιωνίων ὑπόδημα* fuisse sciunt omnes qui non prorsus * *ἀμαθείς καὶ ἡδὲ Ρωμαίων ἀγρόσοι*. De *Calceis* autem clauatis nihil dicam, ne actam rem agam. Pertractauit enim eam, vt ipse mihi confirmauit Iosephus Castalio IC^{us} morūque & litterarum veterum benè doctus. Sed & formam, quò vulgetur, è fornice Constantini diligenter exprimi curauit. Et oculis pænè ingerunt Iosephus *ἀλώσεως* lib. v i i. cap. i i i. & Imperator Leo, qui & vsum addit clauorum: *Calcei peditum fastigia antè acuminata ne habeant. Necessum verò est paucis quibusdam clauis firmari calceos, quos carphia appellant. Ad varios enim vsus id vtile est; in primis ad itinera facienda.*

CAP. XIII.

Occultior significatio vocis commeatus, & exempla.

Commeatum veteres vsurparunt pro plurium simul nauium appulsu, quemadmodum hodie Galli, *la flotte*. Monuerunt id antè viri docti; quod reliquum est, exemplorum copiam ego dabo. Cæsar lib. v. *Duobus commeatibus exercitum reportare constituit.* Hirtius de bello Africo: *Rabirium mittit ad accersendum secundum commeatum.* Suet. in Nerone: *Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant.* Apul. lib. x i. *Metam. Ecce litteræ de noui commeatus prosperâ navigatione.* Symmachus lib. v i i. epist. l x v i i i. *Nobis tardior Africanarum nauium commeatus incutit curas, & sterilitas conditorum.* Et rursus, lib. x. ep. l. *Edita ratio est vectigalium, quæ Hispaniensis atque Alexandrinus inuehere debuit commeatus.* Pro eo Martialis, Ausonius & Sidonius Græcanicâ voce sunt vsi, *cataplus*: de quâ solens suo more, id est perquam eruditè, vir plenus litterarum, & qui verè * *ἀεὶ ἀνεγνῶν* *ἀνδρίας* venisse dici potest, Isaacus Casaubonus, in Animaduersionibus Suetonianis. Simili notione cōmeatus dicitur, cum manus iuncta terrâ iter facit, quod Turcæ appellant *Carauan*nam. Apul. lib. v i i i. *Vt luce clarâ, & die iam prouecto, & sole florido, vitantes vndique latentes insidias, cum & ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non laciniatim disperso, sed cuneatim stipato commeatu difficultates illas transabiremus.*

* ad culmē
eruditionis.

CAP.

CAP. XIV.

Soleis feminarum inserti clauis, gemma. Calcei purpurei, interpuncti, auratis pralati. Crepida arata. Calcei pedum quasi vincla.

DE calceamentis militum quia suprâ mentio leuiter mihi facta, facile animum induxi de paganorum etiam dicere; sed pauca, sed aliis, vt opinor, indicta. Nam de calceis lunatis, lineis, albis, coccineis, auratis multi meminerunt. Sed & de baxeis, peronibus, mulleis, vdonibus, foccis, cothurnis. Præteritis igitur his talibus, clauos dico calceis nō modò militum, sed etiam mulierum, insertos. Patet è Clemente Alexandrino Pædag. lib. i i. cap. x i. *περὶ ὑποδήσεως: Παρεπλήσισαι δὲ καὶ περὶ τὰς ὑποδέσεις εἰς τὴν αἰ ἀλαζόνες, ἢ πολλὰ βλακείαν καὶ ταῦτα ἐπιδεικνύμεναι. διὰ τοῦτο αὐτῶν τὰ σανδάλια ἐκείνα, ἐφ' οἷς ἔστι τὰ χρυσὰ ἀναθήματα. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥλους ἐλικοειδῶς τοῖς καττύμασιν ἐγκαταρτέειν ἀξίον.* Similiter autem in calceamentis superba arrogantesque femina magnam ostendunt mollitiem. Turpia quippe sunt illa sandalia cum aureis ornamentis. Sed & clauos circumcirca soleis infigere æquum censent. & an non ex auro? quales aliquando vel gregariis militibus. Iustinus lib. x x x v i i i. de exercitu Syriæ regis Antiochi, non Magni illius, cui bellum cum Romanis, sed è posteris eius: *Argenti certè auriq; tantum, vt etiam gregarij milites auro caligas figerēt, proculcarentq; materiam, cuius amore populi ferro dimicant.* Caligas enim inter calceamenta fuisse, confessa res ac manifesta: nimisque mirum quòd vir doctus ita braccas appellatas censet. Non autem hîc stetit luxus; itum est vltèrius, & gemmæ quoque calcatae. Curtius de Sophite lib. i x. *Vestis erat auro purpuraque distincta, quæ etiam crura velabat; aureis soleis inseruerat gemmas.* Flau. Vopiscus de Carino: *Habuit gemmas in calceis.* Sed non magnum hoc in Principibus. Plinium audiamus lib. i x. cap. x x x v. *Affectantque iam & pauperes, licetorem femina in publico vnionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis focculis addunt. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per vniones etiam ambulent, satis est.*

H 2

est. Et Spartianum in Elagabalo: *Semiamirica facta sunt S^ca ridicula de legibus matronalibus: quæ quo vestitu incederent, quæ cui cederet, quæ ad cuius osculum veniret: quæ pileto, quæ equo sagmario, quæ asino veheretur, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ sellâ veheretur, & utrûm pellicâ, an osseâ, an eboratâ, an argentatâ, & quæ aurum vel gemmas in calceamentis haberet.* Difertè etiam dicit Clemens Alexandrinus dicto capite & libro: Χαίρειν ἐν ἑατέον τὰς ἐπιχρύσεις καὶ ἀγάλιδας τῶν σανδαλίων ματαιοτεχνίας. Vale ergo dicendum est aureorum & gemmeorum sandaliorum artificijs. Et Tertullianus de Orientalibus: *Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ de fastidio Parthorum & Medorum ceterorumque gentilium suorum coram matronis erubescens, nisi quod nec ad ostensionem ferè habentur. Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginae suae solius gladius sub sinu no- nit, & in peronibus uniones emergere de luto cupiunt. denique iam gemmatum habent, quod gemmatum esse non debet, si non comparet: aut ideò comparet, ut neglectum quoque ostendatur.* Unde minus mirandum videri debet quod Herodotus memoriae prodidit, Ægypti reginis magnæ alicuius urbis redditus pro calceario assignatos. Notabile etiam quod calceos purpureos pluris fecerunt quàm auratos, & supra omnes, interpunctos: ob artificium, ut opinor, atque manupretium. Epictetus in Enchiridio: Μέρον κτήσεως τὸ σῶμα ἐκείνου, ὡς ὁ πῦρ ὑποδήματος. ἀνὴρ μὲν οὐδὲν ἔτι τέλει ἔχει, φυλάττει τὸ μέρον· εἰ δὲ ὑπερβῇ, ὡς καὶ κρημνὸς λοιπὸν ἀνάγκη φέρεσθαι. καὶ θάπερ καὶ ὅτι τὸ ὑπόδημα, εἰ ὑπὲρ τὸ πόδα ὑπερβῇ, γίγνεται κατὰ χρυσὸν ὑπόδημα, εἴτε πορφυρεὺς, εἴτε κεντητὸν. τὸ γὰρ ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ τὸ μέρον ὅρ- οῦ ἐκείνους ὅσων. Modus pecunie corpus est unicuique, ut calcei pes. Si igitur in eo institeris, modum seruabis, sin præterieris, iam veluti per præceptum te ferri necesse erit. ut & in calceo: si ultra pedem progressus fueris, fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde interpunctus. Eius enim quod semel transierit modum, nullus est terminus. Neque verò tace- dum de crepidis æratis, de quibus apud Tertullianum: Si phi- losophus in purpurâ, cur non & in baxeâ Tyriâ calceare? nisi aurum minimè Græcatis decet. atquin alius & sericatus & crepidam æratus incescit: dignè quidem, ut bacchantibus indumētis aliquid subtimiret, cymbalo incescit. Mirus lusus & luxus in re calceamentorum, quæ Musonio philosopho memoratissimo pedum quasi vincla sunt & impedimenta. Verba ipsius excerpimus è Stobæo: Καὶ τὰ γὰρ ὑποδή-

De habitu muliebri.

De Pallio.

ὑποδήματα τὸ ἀνυποδέτεν τὰς διωαμύρας κρεῖττον. κινδυνώδεις γὰρ τὸ μὲν ὑπο- δεδέσθαι, καὶ διεδέσθαι ἐν γυμνασίοις. ἢ δὲ ἀνυποδησῶν πολλὰ ἀλυστῶν πῶς καὶ δύσκολων παρέχει τοῖς ποσὶν, ὅταν ποικιλιῶσι ὥσιν. ὅθεν καὶ τὰς ἡμετέρας ὁρᾶν ὅσων, καὶ χρωμένους ὑποδήμασιν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τῇ ἀθλήσει τὰς δρομῆς καὶ ἀνὴρ διωα- μένους σῶζεν τὸ τάχος εἰ δέοι ἔχειν αὐτὰς ἐν ὑποδήμασιν. Ac nudis pedi- bus incedere melius est, quàm calceatum. Propemodum enim dixerim calceatum esse perinde ac vinctum & constrictum esse. sine calceis au- tem valde expediti & agiles sunt pedes, præsertim si adsit usus. Vnde tabellarios videre est non uti calceamentis in itineribus; atque ex athle- tis cursores celeritatem eandem non seruare, si currendum est calceatis. Dignum hîc certè notatione de tabellariis, & quod apud Sucto- nium est de classiariis, excalceatos eos cursitasse, cùm ab Hostiâ & Puteolis Romam pedibus per vices commearent. & fortè etiam, quod pænè præterieram, de calceis virginum aliis atque mulierum. Innuit sanè & indicat Tertullianus de nouis nuptis ita scribens: Iam & consilium formæ à speculo petunt, & faciem mo- rosiorem lauacro macerant: forsitan & aliquo eam medicamine interpo- rant, pallium extrinsecus iactant, calceum stipant multiformem, plus instrumenti ad balneas deferunt. Quid singula persequar? Solemnem manifestæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem. Sed de his iam satis est: Quod restat, restant alij, qui faciant palam.

Lib. De ve- land. virgi- nibus.

CAP. XV.

De numero copiarum Rom. ad Cannas. Liuius ex Silio emendatus.

Variatum ab antiquis scriptoribus circa numerum arma- torum, qui in castris Romanis, cùm pugnatum ad Cannas. Liuius ad eos inclinat, qui septem & octoginta millia & ducen- tos fuisse scripserunt. & ab hac ferè parte Plutarchus, nisi quod auctiore paullum numero ab eo ponuntur μυριάδες ἑννέα διοχίλων ἀνδρῶν δέσσει· duo denonaginta virorum millia. Polybius magis distinctè, πεζῶν εἰς ἑκατὸ μυριάδας, ἵππεως δὲ μικρὰς πλείους τῆς ἑκα- χιλίων, recenset. Appianus numerum imminuit: & facit πεζῶν ἐπὶ τριακισμυρίων, ἵππεως δὲ ἑκακισχίλις, peditum septuaginta millia, equitum sex millia. Quod mirum, quoniam ille idem paullò antè lectas

H. 3

vult

vult nouas quattuor legiones. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, inquit, κατέλεγον τέλη
 ὅσων τείσαται. Si ita est, profectò octo legionibus rem ges-
 ferunt: ergo pluribus quàm millibus septuaginta. Præter Ro-
 manas Italasque copias, auxilia etiam regis Hieronis fuerunt, Li-
 uio quidem ad mille. Paullò infrà: *Itaq; misisse mille sagittariorum*
ac funditorum aptam manum aduersus Baleares ac Mauros. Sed Si-
 lius mihi pænè persuadet, legendum hîc, *111. mille*, quia nimis
 exiguæ & non pro regiâ munificentîâ copiolæ illæ fuerint, & di-
 fertè ille sic tradit:

Addiderat ter mille viros, in Marte sagitta

Expertos, fidus Siculâ regnator ab Aetnâ.

Mendum autem esse potest in Liuiio; non potest in Silij versu.

C A P. XVI.

Veteres haut semper ad legem Grammaticorum
scripsisse; eiꝯ rei exempla.

VErè profectò Fabius, aliud esse Latine, aliud Grammaticè
 loqui. Nam sunt in optimis auctoribus, quæ vtique non
 ferant Grammaticorum leges. Tale in Agellio, lib. i. cap. xiv.
Multis magnisq; rebus, quæ bene ac beniuolè fecisset. Quas, oportuit,
 inquit alius: ille verò negat, & vsurpat iterum lib. i v. cap.
 xviii. *Quàm fuerit altus animo atque magnificus, & quâ sui con-*
scientiâ nixus, pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit, declara-
tum est. Etiam ille

Romanâ primus Crispus in historiâ:

Abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Ad rem sci-
 licet ipsam, non ad vocolam attendere nos voluerunt. Atque
 hoc σολοικοφανές Generis est: ecce Casuum & Inflexionum. Agel-
 lius lib. i. cap. xxv. Idcirco ex iis, quibus dixi, vocibus. Lib. i i. cap.
 xxvi. *Sed in iis tamen coloribus, quibus modò dixisti.* Nónne ex lit-
 teratoriâ lege, quas & quos vtrobq; oportuit? At veteres, & præ-
 fertim Comici, pleni talium. Etiam in Historicis reperire est. In
 Hirtio, De bello Africo: *Dum hæc ita fierent, rex Iuba cognitis Cæ-*
saris difficultatibus, non est visum spatium conualescendi. Eiusmodi
 quoque

quoque illud IC^a L. xxvii. ad L. Aquill. *Si quis seruum con-*
ductum ad regendum mulum, commendauerit ei mulum: ille ad pollicem
eum alligauerit. Denique multa talia, quæ si autumem omnia,
 nimis longus sermo sit. & hæc satis, siue ad refellendos quosdam
 seruiliter Grammaticos, siue ad reprimendos alios audacter ni-
 mis Criticos, quos in memoriâ semper habere expediat, * ἀκίνητε * non mo-
 uenda ne
 moueant.
 μη κινέιν.

C A P. XVII.

Agellij duo fædissima stigmata sublata.

AGellius cautè, si quis alius, meditatèque scripsit. Secus ta-
 men videatur è lib. i. cap. vi i. vbi disputat de verbis istis
 Indefiniti modi, *Dicturum, Facturum.*

Qui modus, inquit, neque in numeros, neque in personas, neque
in genera, neque in tempora distrahitur (vetus editio, *distribui-*
tur) *sed omnia istæ vnâ eademque declinatione complectitur.*

Nam quòd scribit, verba eiusmodi non distrahi in numeros,
 in personas, in genera, in tempora, non est vacuum noxiis. Prio-
 ra quidem vera sunt; de temporibus verò cur addit? Profectò pa-
 lām * ἐξω τῆ ἀληθείας est, omnia tempora vnâ eademque declina- * falsum.
 tione his verbis comprehendi. Vnicam tantum significationem
 habent * τῶ μέλλοντος; in præsens aut præteritum non torquentur. * futuri
 Aliter autem est in numeris, personis, generibus, ad quæ omnia
 se aptant. Rectissimè igitur tria hæc verba, *neque in tempora, à*
libris priscae editionis absunt, & proculdubio glossmata sunt &
additicia. Barbaries & stribligo videtur cap. i. lib. xv.

Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum, sed pericula sunt
longè maxima. si quid autem possit remedij fore, vt ne tam adsi-
duè domus Romæ arderent, venium herclè dedissem res rusticas,
& urbicas emissem.

in eâ videlicet lexi: *si quid possit remedij fore.* Emendo, remedij ferri.

CAP. XVIII.

Vlpianus explicatus de Sparsionibus equorum.

Quid Spartor?

QUod apud Vlpianum est, De his qui notantur infamiâ
 l. i v. *neque agitadores, nec qui aquam equis spargunt*, igno-
 miniosos haberi, id ego non de vulgari aliquâ sparsione, aut ad
 recreandos equos, accipiendum arbitror, etsi Alciatum iuris &
 humanitatis consultissimum in hac sententiâ fuisse video; sed de
 sollemni quâdam & cum religione, imò superstitione, con-
 iunctâ. Nam fuisse mos videtur, ut, quoniam Circenses sacri lu-
 di erant, honoriq̃ Deorum dicati, equi certaturi prius lustra-
 rentur, & aquâ è certo loco petitâ spargerentur. Fidem huic rei
 peto è Charisio, lib. i. *Ad equas, an ad aquas vocari, dici debeat,*
quæsitum est. Qui ad aquas dicunt, enarrant quòd ex luco Camenarum
aqua religiosa afferri solebat, purificandi causâ. Sed melius Ad equas,
quòd olim greges equorum in Circum inducebantur, ibique per popu-
lum cursu aquabantur. Qui etsi in alteram opinionem abit, tamen
morem clarè satis ingerit, quem nos spectamus. Fallor valde,
aut hunc ritum in mente habuit, & profanam hanc aquam aliâ
*aquâ damnauit Hilario vir sanctus: de quo * D. Hieronymus*
narrat, cum Italici cuiusdam, qui Christianus erat, equi Circen-
ses dæmoniacis imprecationibus tardarentur in cursu, eum ac-
cessisse Hilarionem. qui cum aliquamdiu recusasset rei tam in-
eptæ operam dare, tandem, inquit, rogatus à fratribus qui aderant,
scyphum fictilem, quo bibere consueuerat, iussit aquâ impleri, eiq̃ue tra-
di. Quem cum accepisset Italicus, & stabulum, & equos, & aurigam
suum, & hedam, carcerumq̃ue repagula aspersit. eoque facto plenè vi-
ctoriam de aduersario est consecutus. In lapide veteri inter offi-
cia Circensibus deputata etiam inuenio SPARTOREM. an pro
SPARSORE? an potius à Sparto id nomen ductum, & ad Circi
metarumque dealbationem munus pertinuit? Nam in Glossis
ita scriptum, Spartum, λουαλα ἐν παύσει.

v. i. Parerg.
cap. i. i.

* In vitâ
Hilarionis.

CAP.

CAP. XIX.

Percutiendi verbum rariore significatu.

Percutiendi verbum vsurpatum pro illo occidendi. Sucto-
 nius in Caligulâ, cap. i. i. *Hostem cominus sæpè percussit.* Ca-
 pitolinus in Antonino Pio: *Nullus sub eo Senator percussus.* Vo-
 piscus in Auidio Cassio: *Percutite me, si audetis, & corruptæ di-*
scipline facinus addite. Idem in Numeriano: *Aprum Præfectum*
Pr. ostentans percussit. Victor in Tarquinio Prisco: *Filium trede-*
cim annorum, quòd in prælio hostem percussisset, pretextâ & bullâ do-
navit. His omnibus locis (credo & aliis) palàm est *Percutere* τὸ
 φερέειν valere. Quid mirum? optimo etiam Latinitatis æuo, οἱ πο-
 νεῖς, *Percussores.*

CAP. XX.

De tunica interiore disceptatum. Ovidius, Plutar-
chus, Agellius explicati.

Non sum profectò * φιλοζῳος, nec, ut quidam, animi mor-
 bo vel petulantia, sed studio veritatis, alienos interdū er-
 rores patefacere & proferre cogor. Scribit Lazarus Baifius, quod
 Lacanis vitio dabatur, & vnde * φαινομένης per iocum dictæ fue-
 runt, id ipsum à Romanis etiam virginibus factitatum: & ut si-
 ne circuitione loquar, tam his quàm illis in vsu fuisse tunicas
 vtriusque laterum inconsutas & apertas, ut inter eundem & in
 omni celeriore motu nudum femur appareret. Dij vestram fi-
 dem! vnde hoc in mētem tanto viro, quod nemo fando audiuit,
 -- *neque vsquam fictum neque pictum neque scriptum in poematis?*
 Nimis certè mirum esset, neminem vnum eorum, quorum Sa-
 tyras, Amores & Epigrammata legimus, tam bellam lasciuien-
 di iocandique occasionem arripuisse: sed & omnes seueros illos
 Censores, qui vitia carpentes ac malos vrbis mores, alia quæ in
 vestitu peccarentur, perquam graphicè descripserunt, hīc om-
 nino

* reprehendi amās.

* qua femo-
ra ostēdant

I

nino mutos fuisse & elingues. Nam quòd Ouidium citat, vercor ne auctoritatem hic defugiat. Versus eius, quibus pugnat, hi sunt ex lib. i. De arte:

*Pallia si nimum terra demissa iacebunt,
Collige, & immunda sedulus effer humo.
Protinus officij pretium, patiente puellâ,
Contingent oculis crura videnda tuis.*

Hinc ita ratiocinatur: Si tunicae utrimque confutae fuissent, colligendo vel attollendo pallio crura conspici non potuissent: nisi quis dixerit, leuatam unâ cum pallio tunicâ, quod magis amen-
tis fuisset quàm amantis. O plumbeum pugionem! Usque adeo-
ne mirum & absonum fidei, dum officiosus iste amatorculus pallium sedulo colligit, motâ simul, vel adhærente tunicâ, puel-
læ pedes imâve tibias leuiter aspici? Nam de femore quâ intel-
ligi rectè possit, quod potius delapso pallio quàm collecto per
apertam tuniculam apparuisset? Huc accedit, quod de cruribus
Poëta dicit, quæ infra genua. Neque verò de Vestalibus hîc agi-
tur aut Sabinis, quas in animo Baesium habuisse credo, sed leni-
bus istis & in misericordiam pronis, quæ facile ignoscant,

— si quid flagrantius actum est.

Cum autem auctoritate Plutarchi moueri se negat, haud equum
certè facit. Nam fidissimus & * ἀξιόπιστος ille scriptor discrim-
men hoc in vestibus inter Lacedæmonias & Romanas virgines
clare ostendit. Ipsum audiamus: Ἐπὶ δὲ μάλλον ἢ περὶ τὰς παρθένους
φυλακὴ κατέσχευται τῶ Νουμῶ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κότμιον. ἡ δὲ τῆς Λυκέργης,
παντάπασι ἀναπεπλεγμένη καὶ θῆλεις ἔσται, τοῖς ποιηταῖς λόγον παρέχουσα. Φαι-
νομυρίδας τὸ γὰρ ὡπλὲς ἀποκαλεῖται, ὡς Ἰέλικος, καὶ ἀνδρομανεῖς λοιδορεῖται, ὡς
Εὐριπίδης. Præterea cura puellarum ad pudorem muliebrem & vere-
cundiam magis à Numâ restricta est; Lycurgi soluta prorsus & aperta
iocandi materiam Poëtis præbuit. Φαινομυρίδας enim vocant eas, velut
Ibycus, quòd incessu coxas retegerent, & ἀνδρομανεῖς, quasi virosas, ut
Euripides. Et paullo post de eisdem Lacænis, ut differentiam ma-
gis declararet: Τὰ γὰρ ὅτι τῆς παρθενικῆς χιτῶνος αἱ πτέρυγες ἐκ τῶν ἀνερρε-
μένων κατέσταν, ἀλλ' ἀνεπύσσοντο καὶ συνανεγύμνουσαν ὄλον ἐν τῇ βαδίσει τὸν
μυόν. Sanè virginum tunica imâ non habebant pinnae confutas, sed
explicabantur, & totum incessu aperiebant femur. Satin' hæc sunt
plana ac certa? Et tamen doctissimus ille vir alia nobis omnia
(si diis

(si diis placet) persuadere conatur. qui cogitare certè debuerat,
non semper verum veterem illum versum,

* Τὸ δοκεῖν καὶ τὸ ἀληθεῖν βιάζονται.

neque omnes adeò fungos, ut si quis mero meridie tenebras esse
dixerit, continuò credant. Tale enim hoc est, quod contra Plu-
tarchum tam acriter defendit, qui tamen auxiliariè habet Agel-
lium affirmantem lib. vii. c. xii. Romanos feminis solis vestem
longè lateque diffusam decorum existimasse ad vlnas cruraque aduersus
oculos protegenda. Nam si crura tegi voluere, certè etiam femur atq;
adeò nullæ apud eos φανομυρίδες. Sed quàm hoc vanum, tam cer-
tum & exploratum hæce tuniceas mulierum interiores sæpè per
humeros & summa brachia inconsutas paucisque clavis siue
sphæculis (aureis fortè & gemmeis in beatioribus) atque inter-
dum etiam vno tantum, connexas fuisse: quo, cum vellent, so-
luto, tunica tota ad pedes nullo negotio defluebat. Bono fanè
modo præut quàm hodie, cum interulæ non exui facile possunt,
quin obiter (bonâ veniâ dixerim) & os & nares delibent. Pluri-
mæ sunt statuæ, quibus, si opus sit, hoc probemus: duæ sint in-
star omnium, altera Romæ ipsius in hortis Cæsiis, altera Deæ
cuiusdam, in domo Farnesiorum.

Iconismus duplicis statuæ tunicata hîc inferendus.

CAP. XXI.

Περίεργια & curiositas Pauli 3ου.

ANnibalem ægrum oculis elephantò vno, qui superfuerat,
quòd altiùs ex aquâ exstaret, in Etruriâ vectum Liuius
narrat. Vnum superfuisse etiam Ioannes Zonaras memoriæ pro-
didit in pugna ad Trebiam, & hîc quoque Polybius. Quare fa-
tis mirari non possum, Paulum Iouium historiæ suæ hoc velut
antiquarium Emblema * inseruisse: In valle superioris Arni quâ
Annibalem olim transisse ferunt: certissimo argumento, quòd ibi Ele-
phantum

* Opinione
vel veritate
si vim facit.

Lib. xvii.

phantum ossa ab aratoribus hac ætate reperiantur, quas bestias multo gelu Alpium correptas amiserit. Nam si pensiore iudicio rem trutinemus, vana ac futilis hæc observatio; leuissimumque, vel nullum potius, quod ille grauissimum & firmissimum censet, argumentum. Primum enim, quomodo illic elephantum plurius ossa, cum superstes vnus tantum? Deinde quis ei dixit, eum ipsum hîc periisse, cum vix per caliginem rationem itinerum Annibalis videamus, & adhuc incompertum inexploratumque sit, an per illam vallem transferit Annibal? Vereor fanè, ne stultiuidi illi fuerint aratores, plûsque fortasse viderint, quàm quod viderunt. Potuerunt tamen verè eruisse elephantum ossa; verum aliorum, qui postea in Italiâ ad ludos & spectacula. Nam bellatores illi & Annibalici non in illo trans Glauim tractu.

CAP. XXII.

In Agellio glossemata quadam expuncta.

AGellij Noctibus (quas non nisi cum Romanis rebus, vlla nox obliuionis sepeliet) lib. III. cap. XII.

Laberius in Mimo libro primo, qui Salinator inscriptus est. vett. libri: in Mimo vel primo. Certo certius est adtextum esse à scriptore hæsitanti, primo scriberet, an Mimo. Itaque tollo & *ἐν πρώτῳ, vel primo.

Lib. VII. cap. I. disputatio est super errore Cefellij Vindicis in Enniano versu exponendo; sed is ipse non est expers errore. Verba:

Hos autem versus Cefellius sic accipit, tamquam si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram, debortatur. quod cum facit, æquale cor putat habere me ei: quàm stultum esse me credit, cum id mihi persuadere vult?

Nam Cefellij mentem quomodo hîc vides? Obscurat eum declaratione istâ suâ Agellius, non illustrat. Puto legendum: quod cum facit, quale cor putat habere me, & quàm. Patet ex ipso versu Ennij, quem Periphrasis hæc exponit. Sed & in eo quoque vitium, atque omnino scribendum:

Annibal audaci cum pectore de me hortatur.

Inf.

Insitione & Tmesî priscis crebrâ.

Lib. X. cap. XXVIII.

Tubero in Historiarum primo scripsit, Ser. Tullium regem P. R. cum illas quinque classes Juniorum census faciendi gratiâ institueret.

An Iuniorum modò illæ classes? imò etiam Seniorum. Delenda ea vocola, nisi palàm imperitiæ Tuberone arcessis.

Lib. ult. cap. ult.

Aut memoria adminiculatio, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior.

Ponit callidè & rectè ea quæ sunt in ipsius libris. Sed quid est illa delectatior motio? nugæ: & legendum, delectatior in otio. Si scripta nostra, inquit, talia sunt, vt iis effici reddique possit aut oratio solertior, aut in otio & remissionibus delectabilior, aut in ludo iocòque liberalior. Vide connexum sententiæ totum.

CAP. XXIII.

Dissensus scriptorum in annis imperij Titiani.

PER mihi mirum est, dissentire & variare sic scriptores in annis imperij Titiani. Nam Suetonius (cuius fidem & accuratam scribendi rationem ignorat nemo) excessisse, scribit, in eadem, quâ pater, villâ, Idibus Septembris, post biennium ac menses duos diesque XX. quàm successerat patri. Dionis compendium quoque omnia eadem: Ἡρῆς δὲ δύο ἐτὴ καὶ μῆνας δύο, ἡμέρας τε ὀκτώ, καὶ ἡμέρας. At Eutropius imperasse ait biennium ac menses octo, dies XX. Aurelius Victor hinc quoque stat, dicitque, biennium ac menses ferè novem. Sex igitur menses amplius hi, quàm Suetonius & Dio. Eusebij verò Chronicon, in nonnullis quidem exemplaribus, largius: Titus regnavit annos tres & menses duos. In quam sententiam it Aufonius, vbi ex professo annos ætatésque Principum recenset:

Ter dominante Tito cingit noua laurea Ianum.

Mirum certè factum est, in tam illustri re & Principe tales esse dissensiones. Quòd si verè annotatum à Suetonio, Vespasianum obiisse in nono Consulatu suo, VII. Kal. Julij, verissima fanè eius

computatio de annis mensibusque Titi. Quid autem causæ, quamobrem alij seorsum ab eo sentiant; exputare non possum: præsertim cum illi fides habenda, qui * σύγγρον Tito, vel certe ætati eius suppar.

CAP. XXIV.

Suus numerus Suetonio restitutus.

IN Suetonij Nerone extremo:

Denique cum post x x. annos, adolescente me, exstitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam favorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut vehementer adiutus, & vix reditus sit.

Numerus corruptus & iusto maior videtur. Longa enim hæc latitatio in x x. usque annum: & quam refellit Zonaras in Tito: *Ἐπὶ ταῖς*, inquit, *καὶ ὁ Ψευδονέρον ἐφάνη δὲ Ἀσιανὸς ὢν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερέντιος Μάξιμος* *οὕτως δὲ πρὸς Νέρονι καὶ τὸ εἶδός τε καὶ τὸ φωνή.* καὶ γὰρ καὶ ἐμιμνήσκετο. ἐν τῇ Ἀσίᾳ πᾶσι προσποιήσατο, καὶ ὅτι τὸ Εὐφράτην προσχωρῶν, πολλὰς πλείους ἀνιέρησεν. καὶ τέλος ὡς Ἀρταβανὸν τὸν Πάρθων κατέφυγεν ἀρχηγόν δὲ καὶ δι' ὀργῆς τὸν Τίτον ποιέμενός τε, ἐδέξατο τόν, καὶ καταγαγεῖν ἐς Ρώμην παρεσκευάσθη. Sub eo Pseudo-Nero exstitit, qui Asianus erat, nomine Terentius Maximus, facie verò & voce Neroni persimilis. atque etiam citharâ caneat. Is in Asiâ quosdam sibi adiunxit, & ad Euphratem progrediens longè plures conciliauit. Denique ad Artabanum Parthorum regem confugit, qui Tito infensus recepit eum, & Romam reducere statuit. Non alibi tam expressè res hæc tradita. At enimvero si sub Tito hæc fraus, quis dubitabit, quin denaria nota superet in Suetonio? Atque ita initio Titiani imperij falsus hic Nero fuerit. Breuiter de eo Tacitus initio Historiarum, ubi hunc quoque motum tangit, inter præcipua scriptionis suæ argumenta: *Mota propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio.*

CAP.

CAP. XXV.

*De sacris Apicibus, eorumque materiâ & formâ. Gale-
rus, Albogalerus, Apiculum. Varronis lectio de-
fensa.*

CVm pridem antiqua fori Romani monumenta curiosis oculis arbitrarer, plusculum me tenuit apicis siue pillei sacerdotalis elegans forma, quæ in zophoro trium columnarum ad radices cliui Capitolini. & hac occasione domum post paul-
lò reuersus scidas & aduersaria non indiligenter excutere cœpi. Multa quidem in illis, verum, ut sit, sparsim & confusim anno-
tata. Sed & aliqua superuacua: quibus de industriâ præteritis, elegi quædam, & ut ita loquar, edecumaui, quæ maximè facere ad rem propositam viderentur, leuiterque digesta capite vno complexus sum. Apex itaque sacerdotum est insigne, dictus ab eo, quòd comprehendere antiqui vinculo apere dicebant. unde aptus is qui conuenienter alicui iunctus est. Hæc Festus. Is autem duplex fuisse videtur, alter Flaminum, alter Pontificum, imò aliorum item sacerdotum. Communiter enim & ἱερῶς à Festo sacerdotum insigne appellatur. Et Pacatus, in laudatione Theodosij: *Insignes apicibus sacerdotes.* Sed & de Saliis Dionysius: *Τὰς ὑψηλὰς ἀπικας ὀπνεύμενοι τὴν κεφαλὰν.* Apices qui appellantur capitibus imponen-
tes. Nec Athenæus aliò referendus: apud quem ita Larensius (siue is Romanis Laurentius fuit): *Πίλοις τε τὴν κεφαλὰν περιέμεδα τῶν θεοκρατῶν δερμάτων δασεῖς.* Pilleosque capitibus imponimus è pel-
libus ouillis densos. Nam Laurentius ille inter Romanos Ponti-
fices aut Sacerdotes. Ita enim idem Athenæus de illo: *Καθίστα-
μενον ὅτι τῶν ἱερῶν καὶ τῶν θυσιῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου βασιλέως.* Prepositum sacris sacrificiisque à Marco Imperatore. Capit nempe argumen-
tum frugalitatis Romanæ, quòd etiam tunc inter sacra Pilleis istis Ouillis vterentur, prisco ritu. Atquin Ouilli pillei, apices sunt. Festus in voce Tutulus: *Quidam pilleum lanatū esse dicunt, quo Pon-
tiffices vtuntur.* Vides lanatum. nec enim corium nudum erat, sed cum suâ lanâ: & ideò δασεῖς, densos, crassos, Athenæus dixit. Isi-
dorus: *Apex est pilleus sutilis, quo sacerdotes gentiles utebantur.*

Sutilis,

Sutiles, nimirum è pellibus, vt dictum. Idem ostendit & *Galerum* appellatum: *Galerum*, pilleum ex pelle casæ hostiæ factum. Et Apuleius in Apologiâ: *Diogeni pera & baculus*, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus *galerum*. Ergo sacerdotes etiam habuere, eoque referenda insignia Apicis in C. Iulij Cæsaris, Cn. Domitij & aliorum numis, qui exstant. Nam viris doctis & antiquariis nihil accedam, qui Flaminij Iuliani notam esse volunt. Quid? an ille Flamen? numquam inauguratus fuit: destinatus tantum, & à Sullâ statim priuatus. Itaque Pontificatum eius maximum notat. De pilleo Flaminis Varro tradit, propriè *Albogalerum* appellatum: *Flamen solus habet Albogalerum*, vel quod *maximus*, vel quod *Ioui immolatâ hostiâ albâ fieri oportet*. Ergo videtur ille solus album Apicem gestasse, alij alius coloris. Præterea pilleo *Flaminum* (verba Festi) adfigebatur apex virgula oleagina. Sed & discrimen erat in ipsâ gestatione. Nam ὁ Φλάμεν (ait Appianus i. Ciuil.) πιλοφορεῖ μὲν αἰ, ὅς δ' ἄλλων ἱερέων ἐν μόναις πιλοφορέντων ταῖς ἱερουργίαις. *Flamen solus apicem semper fert, cum reliqui sacerdotes tantum in ipsis sacris*. Notabilis hic locus & ad differentiam & ad firmandos apices omnium sacerdotum. Formam eorum fuisse scribunt κωνοειδῆ siue metalem. Dionysius: Πίλλες ὑψηλὰς εἰς χῆμα συναρμόνους κωνοειδῆ, & ἑλλεινὲς κυρτάσας καλῶσι. *Pilleos altos in formam coni coeuntes, Græcis Cyrbasias dictos*. Varro: *Tutulati dicti hi, qui in sacris in capitibus habere solent vt metam*. Quæ scriptura videtur ferri posse, neque temere ablegandum, in *sacris*, in quibus eorum maximè vsus. Sed & Festus de metâ: *Tutululus pilleus lanatus metali formâ*. Et ad stipulantur numi antiqui: nescio an lapides; certè non ij, quos ego quidem vidi. Nam hi pro metali faciunt pænè semicircularem. Ac ne quis oculorum meorum fidem timeat, rem ipsam testem dabo: lapides, inquam, ipsos ex archetypis expressos, quorum alter in arce Capitolinâ, alter in fornice Fabiano.

Addam

Addam tertium insignem artificio cultuque, & ex orbe conoque mistum. Est is, de quo capitis initio dixi, in cliuo Capitolino, fulmenque & oleæ ramum habet. Quare facillè adducor, vt credam, Flaminis esse *Dialis*: maximè cum aliquorum sententiâ, quibus album ego calculum adiicio, reliquæ templi sint, quod Augustus in cliuo Capitolino (P. Victore teste) Ioui Tonanti consecrauit. Cum enim *Palladius id negat, quia tam culta tamque ornata structuræ ratio non competit sæculo Augusteo, sanè oculos in occipitio habuisse videtur, nec Epigraphen operis legisse, quæ restitutum esse dicit. Superest de Apiculo: *Apiculum*, inquit Festus, *filum quo Flamines velatum apicem gerunt*. Sed fortè caligarunt exscriptorum oculi. Seruius enim, *Apiculum*, ait, *quo Flamines velatum caput gerunt*. Dicit caput eo velari, non ipsum apicem, & referri possit ad ea quæ idem alibi: *Flamines in capite pilleum habebant, quod cum per æstus ferre non possent, filo tantum capita religare cœperunt. nam nudis peritus capitibus incedere nefas erat*. Dionysius etiam respexisse huc videtur, cum scripsit Flamines gestasse *ωιδὸν καὶ σέμματα*, pilleos & filamenta. An & Statius Poëta?

* Lib. de
Archite-
cturâ.

K

Lanea

Lanea cui Phrygijs coma flaminis.

Liuius enim filum, quo Feciales vsi, *lanea velamen* appellat. etsi ad apicem referri quoque potest, sicut hoc Virgilij:

Lanigerosque apices. —

Non possum tacitus præterire, apicem pro pilleo à Cicerone vsurpatum, i. De Legibus, cum ab aquila Tarquinio apicem impositum scribit, qui Liuius pilleus est in eadem re siue miraculo narrando. itemque quod Appianus i. Εμφυλ. de Merula notat, apice deposito, venas sibi incidisse, quod Flaminem apicatum mori nefas.

*Interferendus hic Iconismus Apicis in lapide
clui Capitolini.*

CAP. XXVI.

Iuuenalis emendatus, & secus quam vulgò enarratus.

NON satis est ad meum stomachum Iuuenalis illud Sat. vi.

— *altera laeum*
Extendit, pectusque comas & voluit in orbem.

& genuinum Poëtæ esse existimo, *pectusque comas*: id est complicat & concinnat in anulos. Eadem Sat. quod est,

— *nondum Græcis iurare paratis.*

Per caput alterius.

explicant de periuriis; ego, quamquam Græcorum ingenia morésque ea non abhorrebant, ad adulationem potius refero, notarique puto Græculos eius æui, qui passim in magnis domibus, & per salutem aut Genium heri sui iurabant. scilicet eundem iis honorem, quem Diis aut Principi habentes. Iam ad illud,

— *periit libraria, ponunt*

Cosmetæ tunicas,
Librariam intellegi volunt, quæ exscribit dominæ libros. Sed an non palmam demus Glossulæ Pythæanæ? *Libraria, lanipendia*: quæ ancillis nempe distribueret appenderetque lanam. & inde Pensa. Post deinde:

Inter-

*Interpres legum Solymarum & magna sacerdos
Arboris ac summi fida internuntia celi.*

Referunt hoc omnes ad nemus Egeriæ, quod inhabitabant Iudæi. Suprà:

*Omnis enim populo mercedem pendere iussa est
Arbor, & cietis mendicat silua Camenis.*

Mihi suspicio de sensu magis arcano, & cum irrisu Sacerdotem arboris dici, quia Iudæi censebantur in templo colere vitem.

CAP. XXVII.

Suetonius & Dio, siue potius Xiphilinus, leni correctione in gratiam reconciliati.

NVLLA re veritas altius mergitur, quam dissensu dissidióque librorum. Hic lectorum

— *animos nunc huc, nunc diuidit illuc,*
nec quicquam cuiquam accredere omnino finit. Interdum tamen conciliari pax potest, neque semper * ἀπορροή hoc bellum. *irreconciliabile.*
Et fortassis tale inter Suetonium & Dionem, siue potius Xiphilinum, quæ de factionibus agitatorum auctis à Domitiano scribunt. ille quidem sic: *Duas Circensibus gregum factiones aurati purpureique panni ad quattuor priscas addidit.* hic autem contrà, non de purpureo, sed argenteo panno: *Τοῖς δὲ ἀργυροῦσι δὲ οὐ γένετα, τὸ μὲν χρυσοῦ, τὸ δὲ ἀργυροῦ ὀνομάσας, ἀεγπατίσιν.* Aurigarum duo genera adiunxit, quorum vnum aureum, alterum argenteum appellauit. Certè vnus syllabulæ mutatione res confiet, si πορφυροῦ reponere audemus. Si id religioni habemus, dicendum est, insignem fuisse errorem aut supinitatem in exscribendo Xiphilini. Nam argenteus color albus est, atque iam antè Factio albata. In Cassiodoro quattuor colores prisci nominantur, sed cum corruptiunculâ: *Prasinus virenti verno, Venetus nubila hiemi, roseus aestati flammæ, albus pruinoso autumno dicatus est.* Legendum, *russus*. Nam *roseus* profectò minimè, qui ad purpureum accedit. & in codice Columniano, *russus vel roseus*, hæsitante librariolo scriptum; ac passim in lapidibus, FACTIO RVSSATA.

K 2

CAP.

CAP. XXIX.

In Scholiaste Iuuenalis vetus scriptura integrata.

Scholiastem Iuuenalis veterem Petrus Pythæus, multis ornamentis ingenij, virtutis, honoris præditus, magno rei litterariæ bono vulgavit; sed multimodis corruptum & hiulcum. pluscula ipse sanauit; pauca nunc ego. Sat. i. ad illa verba

— cum verna Canopi

Crispinus. —

Crispinus. Niliacus, vnus de Consulibus Liciniæ, ac de plebe Ægypti fuit, magnarum postea Romæ facultatum.

Grauiissimo vulnere magno aliquo fomento medendum est. Apage igitur Consules istos Liciniæ, quos ego nec vnquam fuisse nec vsquam gentium arbitror; eorūque vicem reponere, quod germanum auctoris: vnus de consodalis Licini ac de plebe. Vult quippe cum altero illo præpotenti nebulone Licino iunctum olim sodalicio fuisse, de cuius item opibus alij multa. Sat. v. de Sarmento:

Quare per ludos, qui ibi primus xlv. ordinibus sedit, hæc à populo in eum dicta sunt:

Aliud scriptum habet Sarmentus, aliud populus voluerat.

Digna dignis. Sic Sarmentus habeat crassas compedes.

Rustici, ne nihil agatis, aliquis Sarmentum alliget.

Lego: per ludos quibus primitus xlv. ordinibus sedit, id est cum primum pro equite ausus & inter equites sedere. Iocorum autem vulgarium argutia in eo, quod velint hunc falsum equitem non eo loco, sed seruili ergastulo dignum. Primus versus ludit in scripti nomine. Nam, vt eques esset, Censorium scriptum emerat Sarmentus. Ita in vitâ Horatii priscâ legitur, eum quæstorium scriptum comparasse. Et Cicero in Verr. lib. i. i. clarè ostendit, cuius è libertinis, numulis corrogatis decuriam scribarum emere licuisse. Habet igitur, inquiunt, Censorium scriptum; at populus voluerat, vt in fronte scriptus & stigmatias ergastulorum more esset. In fine quoque eius Scholij iocus est, quem explicamus:

Jam autem senex coactus auctionare, cum interrogaret conscriptum

ptum quoque Censorium venderet, non infacetè bonæ se memoriæ esse perditæ.

Scribo: cum interrogaretur, cur scriptum quoque Censorium venderet; non infacetè bonæ se memoriæ esse prædicauit. Sarmenti hic iocus: rogabatur, cur Decuriam quoque, id est Scriptum venderet. Bonæ memoriæ sum, inquit, quasi diceret, Scripto non egco, omnia commemini sine scripto. Pro corollario capitis addam hunc Sat. x. versum,

Exsilium & carcer Minturnarumque paludes.

vbi Scholiastes:

Marius fugit, & latuit in Gallis, in Minturnarum paludibus. Monstrum: an ibi, id est in mediâ Italiâ Galliæ? Corrigendum sine dubio, in calamis. Plutarchus: καὶ πῖσαι καὶ δῖσαι ἐν χειρὶ πόλιν ὡς δὲ τὸ πῖσον ἐπέβαλλε τῷ τε καλὰ μὲν πολλὰς καὶ ἄλλης ἐπιφέρον ὅλκας ὅσην καὶ ἐν: Et loco cauo propter amnem demittere se iusso (Marius) multam arundinem iniecit, aliamque materiam agcessit leuem.

CAP. XXIX.

Iulij Frontini de Strategematis pluscula loca sanata.

Vtilem fanè operam homines doctissimi in Iulium Frontinum contulerunt, remque è malâ meliusculam fecerunt. meliusculam inquam, non optimam, quod etiam nunc aliqua reperiuntur parum lauta, quæque cinerem quærant. Strategematum lib. i. cap. xii.

Scipio ex Italiâ in Africam transportando exercitum, cum egrediens nauem prolapsus esset, id quod trepidationem afferebat, constantiâ & magnitudine animi in hortationem conuertit. Et ludite, inquit, milites, Africam oppressi.

Velim: Ludens, inquit, milites Africam oppressi. Lib. i. i. cap. i. v.

C. Sulpicius Petreius Consul contra Gallos dimicaturus.

Imò verò, Peticus Consul. quod cognomen Sulpiciæ genti, & in historiis obuium. Eodem libro, cap. v. 28.

Iapyges P. Licinio Proconsuli pagos quoque sub specie deditio- nis obtulerunt, qui recepti & in postremâ acie collocati terga Romanorum ceciderunt.

Emendat non nemo: *paganos quoque*. At ego, *paucos quoque*, malim. Illud quoque pertinet ad exemplum præcedens de Annibale. Lib. III. cap. II. 7.

Epaminondas Thebanus in Arcadia, die festo, effusè extra mœnia vagantibus hostium feminis, &c.

De verbo, *vagantibus*, incertat animum meum Polyænus in eadem re narrandâ. Ait enim feminas istas bibisse *ἀγρί μεθύειν*, usque ad ebrietatem, & mox exiuisse *ἐν τῇ νύκτι πρὸς τὸν ἑσπέρου*, ad quoddam nocturnum sacrificium. Itaque bacchari iis aptum, & bacchantibus huic loco. Sed ego fortasse hîc satago, & quod dicitur, *ἀνδρῶν πρὸς τὴν γυναῖκα* non certè in eo quod subiicio. Cap. VII. 6.

* lupi alas
quarito.

Clisthenes Sicyonius ductum aquarum in opidum Criseorum ferentè rupit. mox affectis siti restituit aquam elleboro corruptam, quâ usus profluvio ventris decipiens cepit.

Scribo: *profluvio ventris deinceps cepit, vel deficientes cepit.* Cap. IX. 8.

Philippus in obsidione cuiusdam maritimæ urbis binas naues procul à conspectu contabulavit, superstruxitq; iis turres: aliis deinde turribus adortus à terrâ, domibus propugnatores distrinxit, turritas naues à mari applicuit, & quâ non resistebatur, subiit muros.

Quis adeò Pyrrhonius, ut pronuntiare dubitet, hoc loco vitium esse? Tollimus id diuisione vocum: *dum ibi propugnatores*. item, cōuersione Præteriti in Præsens, *distingit, pro distrinxit.* Cap. X. 4.

Idem, ut Saguntinos eliceret, rarâ acie ad muros accedens, &c.

Resistamus ad limen. Quis ille idem? Hannibal? certè is præcessit, sed alius ab eo qui Saguntinos deuicit. Nam Hannibal est qui in Sicilia bellum gessit, & Himeram urbem cepit, ut ibi narrat. Quomodo ergo idem qui cum Saguntinis manum conseruit? Certum est exscriptorum virtute & magisterio deprauatam scripturam, atque adeò Criticam opem aduocandam. In duabus autem positus sum sententiis: una, quod legendum, ut *Segestanos eliceret*, notam Siciliae gentem: altera, *Item, Hannibal ut Saguntinos*. Ita repetendum Hannibalis nomē sit, omissum quasi superuacuum à tēporum hominumq; parum gnaris. Cap. XVII. 2.

Velius Præfectus Romanorum, arcem Tarentinorum tenens misit ad Hasdrubalem, &c.

Credo, *Linus præfectus*, si hæc quidem gesta, ut apparet, bello Punico

Punico secundo. Nam constat è Liuiο aliisque, hunc præfuisse arci, opido per socordiam eius amisso.

CAP. XXX.

Adoratio sacra purpuræ. Non omnes ad eam promiscuè admissi. A Constantio cœpit, & hodie etiam in usu.

Inter amplissimos honores, quibus Principes ætas posterior affecit, adorandæ purpuræ fuisse comperio. Ammianus lib. XV. Susceptus tamen idem dux leniter, adactusque, inclinante negotio ipso cernices, adorare solemniter anhelantem celsius purpuram. Idem lib. XXI. Verum cum primitus visus, adorandæ purpuræ datam sibi copiam aduertisset. Sed quid hîc adorare purpuram? non aliud quàm tangere eam, & ad os veneranter admouere? Declarant sequentia in Ammiano. Cum enim ille (captiuus Lucilianus) securum hoc facto se putaret ac Principi reconciliatum, subiecit iste: Hæc verba prudentia serua Constantio. Maiestatis enim insigne, non ut Consiliario tibi, sed ut desinas pauere, porrexi. Appellat autem Maiestatis insigne porrigere purpuram hanc dare osculandam. Colligas idem ex altero loco, superius paullo: Inter complures alios honore confpicuos, adoraturi Imperatorem peregrè venientem ordinantur etiam ex Tribunis insignibus. Cum igitur à Mesopotamiâ reuersus Constantius hoc exciperetur officio, Amphilocheius quidam ex tribuno Raphlago ausus paullo petulantius stare, ut ipse quoque ad parile obsequium admittendus, agnitus est & prohibitus. Nam ordine scilicet admissi fuerunt ad sacræ purpuræ tactum. Idem Ammianus de Thalassio inimico: Quo adorare adesseque officio inter honoratos prohibito. Sic etiam olim salutatione prohibebantur. Suet. Vesp. cap. IV. Mos hic non admodum vetus; sed à Constantio (si Ammiano fides) ortus. Eodem libro XV. Vrsicino ingresso Consistorium offertur purpura: atque ita ante Principis pedes supplicem statuerunt externorum Regum ritu, cum semper antea ad similitudinem iudicum salutatos Principes legerimus. Sed & hodie hæc Adoratio in usu: tangendi inquam vestem & ad os admouendi. Quod certis autem

tem & honoratioribus tantum personis sacrae purpuree tactus permissus fuerit, quasi beneficii loco, vel ratione tituli, praeter Ammianum toties hic citatum, Cassiodorus in Variis satis declarat: Lib. x i. Ep. x x. de Primicerio: *Quapropter spectabilitatis honore suffultus inter Tribunos & Notarios venerandam purpuram adoraturus accede.* Iterum Ep. x x x i. de eodem: *Inter domesticos & protectores sacram purpuram adoraturus accedat.*

CAP. XXXI.

Qui Diui fratres in Lampridio. Vopiscus correctus.

Lampridius in Elagabalo: *Lapides qui Diui dicuntur, è proprio templo; Dianæ Laodiceæ simulachrum ex adyto suo, in quo id Orestes posuerat, auferre voluit. Qui sunt hoc loco Diui? An Diui fratres, id est Castores? Argumentum ex Eusebio, qui Domitiani rebus adnotat: Multa opera Romæ facta, in quibus Capitolium, Forum transitorium, Diuorum porticus. Atqui Domitianus inter alia Castorum templum instaurauit, siue additis porticibus ornauit. Martialis lib. i x. Epigr. i v.*

Quid loquar Alceiden, Phœbumque piōsque Laconas?

Addita quid Latio Flauia templa polo?

Sed animus mihi pendet, ampliūque deliberandum cenfeo.

Vopiscus in Probo:

Orbis terrarum non arma fabricabit, non annonam præbebit: vobis habebuntur aratra, equus nascetur ad pacem: nulla erunt bella, nulla captiuitas.

Pro statu pacifico, quem describit, & quia sequitur de equo, non malè, * τὸν ἐμὸν βοκόων, legatur, *bobus habebuntur aratra.* Nam id inter præcipua pacis munera, terram coli, nec aut boues abripi, aut aratra in enses verti.

* pro mea opinione.

CAP.

CAP. XXXII.

E. J. Frontino pluvia vitia sublata.

Frontinum mihi fodes corrige, lib. i v. cap. i i i. r. *M. Catonem vino eodem, quo remiges, contentum esse traditur. Satis enim liquet id esse alienum occupasse, proque eo mittendum in possessionem verbum egisse. Et cap. v. 7.*

Sempronius Tuditanus & C. Octavius Tribunus militum, omnibus fufis ad Cannas, cum circumfederentur, suaserunt commilitonibus, ut stringerent gladios, & per hostium præsidia erumperent secum. de cunctantibus duodecim omnino equitibus vel perditibus qui comitari sustinuerunt repertis, incolumes Canusium peruenerunt.

C. Octavius illum Tribunum — qui sit homo, nescio,

Neque noui: neque natus, necne is fuerit, id solidè scio, quoniam ignotus planè & innominatus aliis est scriptoribus. Hoc igitur dubium me dabat, an nō scriptum olim, Tuditanus è leg. octauā Tribunus militum. Solent enim, ubi plures legiones, ad discrimen numerum addere & designare, in quā quisque Tribunus. Liuius, Cæsar, & alij. Sed nil demuto, præter, Tribuni militum. Nam de Sempronio liquidò constat. Etiam illa vitiosa, duodecim omnino eq. bonoque periculo corrigas è Liuius: DC. omnino equit. Nam tot numero fuere, qui comites se dederunt animoso huic Tribuno. Eodem cap. exemplo penultimo: 1. 22.

Æginenses, cum à Vialotis liberi & coniuges caderentur, præoptauerunt spectare supplicia pignorum suorum, quàm à Romanis desicere. Palmerius ingeniosè quidem & acutè emendat, à Baotiis. Ego tamen præoptem, ab Ætolis. Nam de horum acri & sæuo cum Romanis bello libri & historiæ loquuntur. Sed nec à scripturâ nimium recedimus. Cap. ult. 32.

C. Cæsar cum in partibus Pompeianis magna equitum Romanorum esset manus, eaque armorum scientiâ milites conficeret, ora oculosque eorum gladiis peti iussit.

Sermo ille inquinatus: milites armorum scientiâ conficere. Coniiciamus ex ipsâ re gestâ: sui que armorum scientiâ militis consideret.

L

CAP.

CAP. XXXIII.

De Claudiani versibus aliquot, coniectura.
Numeri militares.

COr & cerebrum pænè mihi finditur, quoties apud Claudianum in oratione Romæ lego:

Asi ego quæ terras humeris pontumque subegi.

Quis enim bambalio sic loquatur? virtute, manu, copiis, quidvis potius dicendum erat. Itaque sine controuersia *τὸ humeris* ^{* ad cornus} ** ἐς κόρυμβας*, quod aiunt, mitti debet, cuiusque vice aliud rei conuenienter assumi. Quid autem potissimum? Mihi quidem

^{* Diuisus nunc huc animus nunc voluitur illuc.}
^{* bonum sonum habens.}

^{* διχα θυμὸς ὁρῶρε} *ἔνθα καὶ ἔνθα.*
Nam *armis* quidem idoneum sit, at nescio quomodo non satis ^{* εὐφωνον}, & à scripturâ longulè diffitum. Numeris autem, pro cohortibus & copiis militaribus, cum benè aures implet, tum à libro minùs nihilo discedit. Sed vereor, ne quis hoc tanquam inusitatum proscribat, eoque Claudianum vsurum fuisse neget. quod tamen facere non sunt veriti cum Vlpianus & Paullus Iurisperorum coryphæi, tum politissimus ille Secundus. Nam Tertullianum & Optatum Mileuitanum in medium non voco. Quid, quod hoc verbum circa Claudiani tempora frequentissimo in vsu? Patet ex Sozomeno: *Romanorum cohortes, quæ nunc numeri nuncupantur.* Itaque causam non video, cur id tantopere abhorruerit, qui satis liber talium, atque adeò religioni non habuit, *absentare, madidantes, podager pro podagrico*, & huiusmodi quædam vsurpare. Verumtamen si rectius quis reppererit, dabo manus.

^{* Nā certi habeo nūc huc & illuc fluctuans.}

^{* Ἵσμεν γὰρ ἐδ' ἐν θανάτῳ, ἀλλ' ἀλώμεθα.}
Apud eundem eodem libro:

Hoc erat in fratres? medio discordia Mauro

Nascitur, & mundus germanaque dissidet aula?

Ita libri vulgati, præter eum qui nouissimè Lutetiæ prodiit, habentem: *Hoc erat? in fratres m. d. M.* Vtriq; nōne præstet?

Hoc erat in fati? m. d. M. N. & m. g. dissidet aula?

Paullò post:

Restitit

*Restitit in speculis fati, turbaque reductus
Librauit geminas euentus iudice vires,
Ad rerum momenta cliens, seseque daturus
Victori. Fortuna simul cum morte pependit.*

Postrema hæc non facio tanti. Quæ tamen emendem, consilij certi parata gutta non est. Vt tamen deuorem, quod aliquamdiu circumrodo, quid si mente pro morte scribamus? Hoc nunc placet,

Nec magis ferendum quod subiungitur:

vix hæc amentia nostris

Excubiis; nedum puero rectore quiescet.

De præteritis enim sermo. quare valeat *τὸ quiescet*, ei que succedat *quiesset* per *συνοπλῶ* pro *quiesisset*.

--- * quando melius reperire hant est mihi quicquam.

CAP. XXXIV.

De cultu sacrarum arborum. Longè lateq; diffusam
hanc superstitionem fuisse, & in Conciliis sæpè damnatam.

Mirum ingenium, magna vis superstitionis: nihil tam ineptum & absolum fidei, quod non persuadeat; nihil tam indignum ac turpe factu,

quod non mortalia pectora cogat.

^{1. Superstitione}
Hæc nemora, hæc arbores quasi sacras, imò Deorum sedes, colui iussit. Plin. lib. xxi. cap. i. *Arbores fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant.* Maximus Tyrius Ser. xxxviii. *Κεῖται δὲ θεῶν ἱερὰ Διὸς, ἄγρια δὲ Διὸς Κελ- πιδὸν ὑψηλὰ ὄρεα.* Iouem Celta colunt, Iouis autem apud eos simulachrum alta quercus est. Liuius: *Et hæc, inquit, sacrata quercus & quicquid Deorum est audiant.* Quintil. lib. x. *Quasi sacras vetustate quercus adoramus.* Itaq; vittis & lucernis eas colebant. Prudentius ii. contra Symmachum:

Et quæ fumiferas arbor vittata lucernas

Sustinuit, cadit vltatrici succisa bipenni.

Sed & vota ad eas nuncupare & tabellas appendere solebant. Ouidius ix. Metam.

L 2

Stabat

* lucis nēpe

Stabat in his ingens annoſo robore quercus
Una nemus: vittæ mediæ memorēſque tabellæ
Sertaque cingebant, voti argumenta. potentis.

Isidorus hunc morem tangit, nec intellegit. Lib. xvii. cap. vi.
Lucus eſt denſitas arborum, tropo per Antiphrasim, eò quòd non luceat,
ſive à luce, quòd in eo lucebant funalia. Vel ceret propter vlmorum tenebras.
Non herclè ob vlmorum tenebras, ſed ob cultum. Et hac quoq; fini religioſi viatores ad eas gradum tanquam ad alicuius Dei vel aram vel ſimulachrum liſtebant. Apul. Flor. i. Neque enim iuſtius religioſam moram viatori obiecerit aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel etiam colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatuſ, vel ceſpes libamine humigatuſ, vel lapis vngvine delibutuſ. Quemadmodum autem exuuias ferarum, ſic hoſtium etiam ſpolia ſæpè hîc deponebant. Liuius i. Ibi ea (ſpolia) cùm ad quercum paſtoribus ſacram depoſuiſſet. Lucanus i.

Qualis frugifero quercus ſublimis in agro,
Exuuias veteris populi ſacrataque geſtans

Dona ducum.
Non dantur ſed dantur quæ dantur opor aut ſunt ſunt.

De anathematis præterea legimus contra faſcinum appenſis, & pro fructuum prouentu: apud Suidam in *ἀνὰ τὸν αἶμα*. Ad ſumnam, tanta diuinitas ineſſe credebatur, vt eas lædere ac violare extremum nefas ac piaculum haberetur. Exempla compendifacio, quibus opera Poëtarum plena ſunt. Porro autem latiffimè vagata eſt hæc ſuperſtitio, nullamque ferè gentem intactam & intemeratam reliquit. De lucis Baali apud Samaritas & alios quàm frequens ſacris in libris mentio? De Græcis Italiſque mitto dicere, ne vel eadem iterare, vel vulgaria & peruagata nimis adferre neceſſe ſit. De Indis Curt. lib. viii. Deos putant quicquid colere cœperunt, arbores maxime, quas violare capitale eſt. De Gallis Maximus Tyrius ſermone ſuprà allegato. Lucanus de luco Maſſilienſium lib. i. etiam victimas iis caſas docet:

Omnis que humanis liſtrata cruoribus arbor.

De Germanis Tacitus: Lucos ac nemora conſecrant, Deorumque nominibus appellant. Idem de Suenis: Stato tempore in ſilvæ auguriis patrum & priſcæ formidine ſacram omnes eiſdem ſanguinis populi legationibus cœunt. Et xx. Ann. Ciuilem Barauos ſacrum in nemus

mus conuocaſſe tradit. Chronicon Vrſpergenſe de Saxonibus: 8. Saxonibus. Frondofiſ arboribus, fontibus exhibebant venerationem. Althameruſ vult Hercyniam ſilvæ ab Hercule, Martianum nemuſ, vulgò nigram ſilvæ, à Marte nomen habere: & aliuſ, Trebocof ſive Tribocof populum, quaſi Treybuchioſ, à tribuſ fagiſ antiquâ religione ſacriſ. Adeò verò penituſ hæc perſuaſio ſe fixerat, vt ſæpiuſ à ſanctiſſimis viriſ & Synodiſ damnata vix euelli ſtirpituſ ex animiſ hominuſ potuerit, & ad poſtrema pænè tempora peruenerit. Contra eam D. Auguſtinuſ De tempore Sermon. cccxli. Quicumque in agro ſuo aut villâ aut iuxta villam aliquas arbores aut aras vel qualibet ſana habuerit, vbi miſeri homineſ ſolent aliqua vota reddere, ſi non eaſ deſtruxerit vel ſucciderit, in illiſ ſacrilegiſ, quæ ibi facta fuerint, ſine dubio particeps erit. Et Concil. Carthag. v. can. xv. Placuit ab ſmpp. gloriſſimis peti, vt reliquiæ (gentiliuſ) non ſolùm in ſimulachriſ, ſed in quibuſcumque lociſ vel luciſ vel arboribuſ omnino deleantur. Arelatenſe ii. Si in alicuiuſ preſbyterio infideleſ aut faculaſ accenderint, aut arbores aut fonteſ vel ſaxa venerentur, ſi hæc eruere neglexerit, ſacrilegiſ ſe reum eſſe cognoſcat. Sacriuaſ arbores eaſ vocat Concil. Antiſiod. can. iiii. Non licet inter ſenteſ aut arbores ſacriuaſ vel ad fonteſ vota exſoluere.

CAP. XXXV.

Frontinuſ De Aquæductu. duobuſ lociſ correctuſ.

DE libelliſ Aquæductuū non ſine cauſâ dubitari poteſt, an eiſdem ſint Frontini, qui Strate ematuſ collegit. Prior enim & emendatioſ in illiſ videtur ſermon. Vicia tamen, vt ſit, ac menda quædam irreperunt. quale eſt hoc lib. i.

Martia autem parte ſui, poſt hortoſ Pallantianoſ, in riuū qui vocatur Herculaneuſ, deicit ſe per Cælium. Ductuſ ipſiuſ montiſ viſibiuſ nihil vt inferior ſubminiſtrant, initur ſuprà portam Capenam. Si enim ductuſ ille per montem Cælium, quomodo eo inferior? Corriſgo: Ductuſ ipſiuſ montiſ viſibiuſ nihil, at inferioribuſ miniſtrant, finitur ſuprà portam Capenam. Sententia eſt: Aqua Martia etſi per Cælium ducta, tamen colli illi non ſeruit, ſed tota & illibata fertur ad loca ſubiecta.

Libro secundo:

Nam cum oriatur Anio supra Trebam angustā (scribo Augustam: estq; Treba opidum Latij Plinio & Ptolomæo notum) seu quia per saxosos montes decurrit, paucis circa ipsum opidis obiacentibus cultis, seu quia lacus altitudine velut depuratur, &c.

Legerim: circa ipsum opidum obiacentibus cultis. Pauci, inquit, agri culti aut vomere scissi adiacent opidum Trebam: ideoque purior illic Anio, quoniam luti nihil trahit, aut radit è cultis ripis. Hæc enim causâ est, cur infra Anio sit turbidior, quod (verba eius sunt è lib. I.) terras cultas circum se habeat, soli pinguis, & inde ripas solutiores. Vel possit etiam legi, paucis circa ipsum opidum. id est, opidum paucis, Comicâ phrasi.

CAP. XXXVI.

De pueris ac puellis alimentariis.

Morem hunc, etsi satis memorabilem, vix est ut putem à quoquam antehac libatum. Et ideo pro bono me facturum existimo, si caput hoc ei dicaero. Fuerunt pueri puellæque tenuiores, eisque cum alendis tum erudiendis annui redditus, vel ex ærario fiscove, vel è priuatorum donis & legatis: idque partim misericordiæ causâ, partim in honorem & cultum Augustorum Augustarumve; sed cum sexus discrimine, & ut illorum nomen pueri, harum puellæ referrent. Quæ diximus, subiectionum aspectu locorum patebunt. Et primo quidem de pueris Martianus ad leg. Falc. Dni Severus & Antoninus rescripserunt, pecuniam relictam ad alimenta puerorum Falcidiæ subiectam esse: & ut idoneis nominibus collocetur pecunia, ad curam suam reuocaturum Præsidentem provincie. Et iterum lib. I. De legatis: Si quid relictum sit ciuitatibus, omne valet: siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta, vel in eruditionem puerorum, siue quid aliud. Sed & lapis antiquus:

DIVO
ANTONINO
AVG. PIO
ALIMENTARI

De

De puellis autem Iul. Capitolinus, in Antonino Pio: Puellas alimentarias in honorem Faustine Faustianas constituit. In M. Antonino Philosopho: Novas puellas Faustianas instituit in honorem uxoris mortue. Et de his vetus exstat numus, quem videre fuit in Musæo viri nobilis & tertium Antuerpiæ iam Consulis Nicolai Rokoxl; tum etiam omnibus hoc loci videndum dare. Est enim vir ille, si quis alius, in commune bonus, publicorumque commodorum, quæ publicè, quæ priuatim, admodum studiosus: ac proinde & rei antiquariæ & omnis elegantie thesauros, quos habet amplissimos, tam liberaliter omnibus recludit, ut quæ optimo iure sunt ipsius, ea publici iuris esse videantur. Huius igitur beneficio prodit in lucem hic numus, ad Capitolini loca nimis quàm accommodatus, & ex quo supplere simul & emendare possis eum, cuius epigraphen tum mancam tum vitiosam Adolfus Occo publicauit.

Sed hætenus de pueris puellisve seorsim; videamus qui coniungant. Facit Paulus I C^{us} libro iam allegato de Legatis, qui locus insignis, & eâ re totus hîc à me transcribendus: Ciuitatibus, inquit, legari potest etiam quod ad honorem ornatumque ciuitatis pertinet. Ad ornatum: puta quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit. Ad honorem: puta quod ad munus edendum venationemve, ludos scenicos, ludos Circenses, relictum fuerit. hoc amplius, quod in alimenta ætatis puta infirmæ (senioribus, vel pueris, puellisq;) relictum fuerit; ad honorem ciuitatis pertinere respondetur. Faciunt quoq; Spartianus & Capitolinus. ille in Hadriano: Pueris ac puellis, quibus etiam Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit. hic in Alexandro Seuerò: Puellas & pueros, quemadmodum Antoninus Faustianas instituerat, Mammæanas & Mammæanos instituit. Adhæc lapides antiqui, Traiani vnus, alter Antonini Pij:

IMP.

IMP. NERVAE. TRAIAN. AVG. T. AELI. HADRIANI
GERM. P. MAX. TRIB. ANTONINI. AVG.
POTEST. COS. IIII. P. P. PII. PONT. MAX.
NOMINE. PVERORVM TRIB. POT. XIII
PVELLARVM QVE IMP. II. COS. IIII. PP.
VLPIANORVM FILIO
EX. S. C. P. PVERI. ET. PVELLAE
ALIMENTARI

Tertius elegantissimi doctissimique Secundi nostri, quem honoris eius causâ L. M. describo.

C. PLINIVS. L. F. OVF. CÆCILIVS
AVGV. LEGAT. PROC. PR. PROVINCIAE. PONT
CONSVLARI. POTEST. IN. EAM. PROVINCIAM. ET
IMP. CÆS. NERVA. TRAIANO. AVG. GERMAN
CVRATOR. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPARVM. ET
PRÆF. ÆRARI. SATVRNI. PRÆF. ÆRARI. MIL
QVÆST. IMP. SEVIR. EQVITVM.
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICÆ.
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER.
ADIECTIS. IN. ORNATVM. H. S. CCC.
AMPLIVS IN TVTELA. H. S. CC. T. F. I.
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H. S. XVII. LXVI. DCLVI. REI
INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT. PERTIN
AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMENT. PVEROR. ET. PVELLAR. PLEB. VRB. HS. . .
IN. TVTELAM. BIBLIOTHECÆ. H. S. C.

Nec omittendum quod ipse Plinius Ep. IIX. lib. I. annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicetur, & educationis eorum munus commendat, vtilissimūq; appellat. quod quidem non absimile orphanotrophorum muneri videtur, cuius in Codice Iustiniano Constitutionibusque Principum aliquoties mentio. Adhæc in lapidibus reperire est hæc talia:

QVÆST. ALIMENT.

Q. ARC. PVBL. ET. PEC. ALIMENTAR.

QVÆ. AER. ET. ALIM.

CVRATOR REIP. ALIMENT.

Verum an hæc ad frumentariam modò distributionem pertinerint, an & simul nostram hanc rem alimentariam respexerint, in medio relinquam. Sed nec plura concenturiabo, ne fortè puti-

putidum & ἀμείζονα me quisquam esse clamet. Vnum Dionis locum appingo, quo Traianum ita liberalitatem suam diffuisse constat, ὥς καὶ τὰ πόλεις καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν αἰσίων τοῖς πολλὰ καὶ ἐν ὅλοις. vt etiam opidis Italiae multa, ad puerorū alimenta, contulerit.

CAP. XXXVII.

In Claudiano diuinationes. Dissensus à viro docto.

IN Claudiano, de bello Getico:

Vulneribus pars nulla vacat, incisaque cuncti

Gloria sædatis splendet iactantior oris.

Stephanus Clauerius iuris & humanitatis consultus qui Commentario Poëtam hunc illustrauit, hos versus ita vulgauit. Rectè præut quo pacto passim: *recisaque cunctis*. Tò *cunctis* enim certè est * ἀποβλήτων & nulli rei, cum de vno mentio fiat. Quia ta- * reiiciendū.
men omnes ferè libri sic habent, orta mihi suspicio, adulteri-
num & * ὑποβλήτων esse pro *contis*, id est lanceis aut hastis, qui-
bus illæ gentes usæ, & vnde καὶ τὸ βέβη dicti. Iul. Pollux lib. I. * suppositi-
Onomast. Examina Lector, & omnes in vtraque parte calculos

pone. Ἐρίσθη δὲ κύβος. Lib. I. I. in Eutropium:

Subter aduantes tituli nimiaque leguntur

Vel maribus laudes: claro quod nobilis ortu;

Cum viuant domini? quod maxima praelia solus

Impleat; hoc patitur miles? quod tertius urbis

Conditor; hoc Byzas Constantinūque videbunt?

Ita locum hunc, si quis alius, corruptissimum R. P. Mart. Antonius Delrius egregiè iam olim emendauit. A quo tamen abit Clauerius, & in tertio versu edit, *Coniua & Domini*; in sequenti, & *pariter miles*. Quid hoc aliud, quàm inuentis frugibus ad glandes redire?

— * ἢ μάλα τὸ τοῦ ἔπος νημερτὲς ἔειπε

vir ille in omni doctrinæ genere eminentissimus, probamq; planè scripturam in integrum restituit. Cum autem in eius explanatione Clauerius per Dominos ipsos designari dicit Imperatores, * Οἷς καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείνονα τὰς νοήσας.

Non enim illi omnium Domini, sed Eutropij tantum, à quibus fastiditus & venum datus fuerat, intelligi debent, hac sen-

M

tentiâ:

tentiâ: nihil ineptius esse vel intolerabilius, quàm quòd ille genus & longos iactet natales, cuius adhuc domini sint superstites, sub quibus seruitutem eum seruasse constet. * Τοῖονδ' ἐμὸν φρόνιμα, &, audeo dicere, omnium, qui animum aduertunt. At secundo loco, quò minùs ab impressâ librorum orbitâ recedamus, exarari possit, & patitur miles.

De I v. Consulatu Honorij:

Quæ sub te vel caussa grauis, vel iudicis error?

Nec legitur dubiis quis litibus addere finem

Iustior, & mersum latebris educere verum.

Ita libri excusi; sed melioris notæ MS. in Bibliothecâ Vaticanâ:

Quæ sub te vel caussa grauis, vel iudicis error

Neglegitur? dubiis quis litibus addere finem

Iustior, & mersum latebris educere verum?

Vtrum concinnius, palàm esse puto. De nuptiis Honorij & Mariæ: ———

blando spirantem numine ceston

Cingitur, impulsos pluuiis quo mitigat amnes,

Quo mare, quo ventos irataque flumina soluit.

Cui non suspecta hæc ταυτολογία? an aliud amnis à flumine?

Puto fulmina non flumina γήσιον auctoris esse, idque, eiecto sub-

ditio, suam in sedem reducendum. Sic apud alios, iracunda ful-

mina: fulminis ira. Sed horum talium iam sat est; imò vereor,

ne nimis multum.

* Οὐ γὰρ πῶς πάντας χειζόμενος τὰδ' αἰείδα.

Nec ad omnium hæc palatum: &, vt maximè sint, cauendum

tamen, * μὴ κορὸς ἐλθὼν κίση, vt ait Pindarus. Nam quod verissi-

mè Poëta princeps;

* Πάντων μὲν κόρος ἔστι καὶ ὕπνου καὶ φιλόποτος.

Μολπήs τε γλυκερῆs καὶ ἀμύμονος ὀρχημοῖο.

& breuiter idem Lyricus, * Κόρον δ' ἔχει καὶ μέλι.

ERRATA.

pag. 2. lin. 14. lege ὕμν. pag. 7. l. 2. καλλιερῆσαι. ibid. συνεληλυθότας.

pag. 35. in marg. supposititium. pag. 68. lin. 13. Glanum.

PHILIPPI RVBENI

A D

IVSTVM LIPSIVM

POEMATIA.

GVILIELMO RICHARDOTO
IOAN. RICHARD. PRAES.
FILIO

ACADEMIÆ DVACENÆ

CANCELLARIO.

Audes IVSTI LIPSI, cuius
memoria mihi sacrosancta,
quò potius eant, quàm ad te,
GVIL. RICHARDOTE, quem
vnum omnium libentissimè
lecturum existimo? Persua-
det hoc eximius ille tuus erga *τὸν μακαρίτην*
amor, ac debitus ille quidem cùm meritis eius
& virtuti, tum affectui, quo te prosequeba-
tur, panè singulari. Talem certè fuisse iuxtà
mecum tenent omnes, quos in eodem illo
contubernio Felicitas intimè iunxit; &
etiamnum probè meminerunt, quanti te
semper fecerit vir ille omnium calculo ma-
ximus, quotièsque & quàm pleno ore re-
ctam indolem, suauissimos & optimos mo-
res, ac mirificum in te studium virtutis &
litterarum commendarit. Sed quid opus in
his priuatam conscientiae fidem interponere,

quæ tot litteris ac publicis testata monimen-
tis patent? Ad tuam in me beniuolentiam
venio, quæ spem mihi facit, quemadmodum
amanti res etiam minimæ, quæ ab amatâ pro-
ficiſcuntur, in amore & deliciis; ita meum
hoc qualecumque munusculum aliquo pe-
nes te loco fore, communisq; potius amici-
tiæ, quàm sui pretij æſtimatione ponderan-
dum. Sed neque longior hac in parte ero,
pluribûſve, quid cauſſâ meâ vel volueris vel
feceris, enarrabo. *Satis magnum alter alteri thea-*
trum ſumus. Rogabo tantum, ſpem hanc vti
meam ratam facias; ac ſi verba rem, quod fa-
cilè video, non exæquant, id non ſolum in-
fantia meâ, ſed & amplitudini viri adſcri-
bas, cuius hæc præcipua laus, *dignè laudari non*
poſſe. Qui vel parua vel mediocria aggredi-
tur, niſi fauet Euentus, reprehensionem fa-
cilè incurrit;

— *in magnis vel voluiſſe ſat eſt,*
& conatus etiam in laude. Eſſi ne conabar
ego quidem, neque tam longè ſpem meam
porrigebam. Non enim ipſe me prorſus
ignoro, nec ex eâ ſum litteratorum notâ, qui
ſimul ac verſum pedibus inſtruxerunt, in
Heliconem continuo ſe veniſſe putant.
Quod damus officium eſt, & omitti ſine
culpâ non poteſt. Iuſta DOCTORI noſtro
ſolui-

ſoluimus, ac dolori, quem ex eius obitu ce-
pimus, multò grauiffimo, poſtq; tam lon-
gam intercapedinem etiamnum recenti, piè
parentamus. Sed & ſoluimus quod debe-
mus: ſi quidem ille ſoluit, qui cùm ſoluendo
non eſt, memorem atque gratum animum
præſtat, ac nomen publicè profitetur. Quid,
quòd ipſe LIPSIVS, huius conſilij olim fun-
dus & ſubſcriptor? Notum id tibi, GVIL.
RICHARDOTE; & vt aliis item ſit, ecce Epi-
ſtolam eius teſtem. Cur autem ELECTIS
hæc adiicio? Partim quòd Ampliſſimo PA-
RENTI dignus eo FILIVS aptiſſimè ſubiungi
videatur, partim faſtidij, quod illa Lectori
fortean attulerint, leuandi & abſtergendi.
ad morem videlicet ſcenicorum, qui reficien-
dis auditorum animis aliud argumenti in-
exodio plerumque promunt & aſſumunt.
Si fallor, & quod aiunt, * κακὸν τὸ κακὸν ἰσχυρῶς, ^{* malum}
^{malo curas}
voluntatem tamen ſtadiumq; gratificandi
non ingratum fore confido. Benè vale,
& viue.

IVSTVS

IVSTVS LIPSIVS

Guil. Richardoto & Phil. Rubenio suis.

A Bitis, imò abistis, & Vale illud, etsi mœstis, dicendum tamen fuit. O quando iterum Salue? Eritne ut videam, & viuum? Voueo:

*Et non antè mihi claudantur lumina morte,
quàm ego vos brachiis istis claudam & astringam.*

*Quorum ego manantes oculos & saucia vidi
Pectora:*

nec meis quidem illis ficcis, aut hoc illæso. Sed ite & redite felices, Italiam videte, ingenium polite, iudicium formate. Nam ego, cum Attio

Probis probatos potiùs quàm multis velim.
Nostis æuum, vanitatem, luxum, delicias, ineptias:

— non ita Romuli

Præscriptum & intonsi Catonis:

neque hercules meum, ut tot annos audistis. Sed heus, tu Rubeni, nubem illam doloris circumfusam Carmen tuum * *ὑπο-
καθελον* nonnihil dispulit, ô dij boni, bonum. Palpo non te percutio, sed cum Syracusio,

* Os plenū
eu mellis
habes.

* *Πληρες τοι μέλιτος τὸ καλὸν ῥήμα.*
ô os Gratiarum & Musarum! Vulgari potest, siue à te siue à me, sed vulgari. Visne ut ego per Moretum? promptiùs fecero, nisi sint laudes meæ, & quidem superfluentes. Sed vale, mi amice,

* quem su-
per omnes
diligō ami-
cos. Vt ca-
pit hocce
ἐπισημ.

— * *τὸν ἐγὼ πᾶσι πάντων τῶν ἐταίρων*

Ἰσον ἐμῇ κεφαλῇ:

& caput hoc ipsum tango. Louanij xv. Kal. Oct. ∞. i. d. c. i.

PHI.

PHILIPPI RUBENI

CARMEN

Apobaterion & Eucharisticum

AD

IVSTVM LIPSIVM

Doctorem & hospitem suum.

*R*gône sollicitos vacuum per inane precatus
Ventorum volucres animæ, ^{fortinæ} scævæ potestas
Ceca Genl rapuit, nec celi ad lucida templa
Fervida se faustâ penetrarunt alite vota?
Ergo igitur Diuûm sunt ^{templa} pulvinaria frustra
Culta mihi, cunctâsque petitâ ritè per aras

Pace Deum multâ genua incerata tabellâ?

Hæc sortis promissa, hæc coniectoris apellæ

Responsa, & celo, Phœnicum more, sereno

Conscia secreti scrutantis sidera fati?

Hoc volucrum cantus, hoc præpetis omina pennæ,

A leuâ cornix, dextrâ Phæbæius oscen,

Multaque præterea, quibus immoderata cupido

Prona adhibere fidem, signorum leta notabant?

Heu spem fallacem! heu vanos similitia visus

Ludibria, in mentes hominum quos nocte soporâ

Limina candenti mittunt perfectâ elephantio!

N

Non

Non adeò nuper toto spem corde sinuque,
 Ceu minimè dubiam, ceu cælitus affulgentem,
 Amplexus, curaque animum defixus in vna,
 Italiam mea vota, tuis sed MAXIME LIPSI
 (Ah frustra!) auspiciis ac ductu penè videbar
 Jam premere, & ^{ab septem montibus} septemgeminae miracula Romæ
 Per nebulam, quæ fas, mihi cognita, cominus ipsis
 Jam lustrare oculis, cupidoque morantia longum
 Sæpè representans animi mens gaudia (quid non
 Illa potis, quas non species ingignere rerum?)
 Vel sacro fixum lateri, vel ponè sequentem,
 Usque indiuiduum fantis fingeat ab ore
 Pendere, atque avidis haurire tot aurea dicta
 Auribus, & largo deductos flumine riuos.
 Nunc multum diuersa soli cælique docebas
 Ingenia; vt mutantur & hæc labentibus annis,
 Quæque olim tellus culturam dura negabat,
 Quæ neque Pomonæ neque Bacchi munera norat, ^{sed hæc tunc præcipue}
 Jam facilis domino, nec in vlllo tempore mendax
 Largiter & Bacchi & Pomonæ munera fundat;
 Fluminaque Arctoi quæ victa furoribus axis
 Sæpius iniectâ ceu compede torpescabant,
 Non interrupto labantur libera cursu:
 Nunc, quibus hic vastus distinguitur vrbibus orbis,
 Haut secus ac paruis in grandi corpore nævis:
 Quæ quibus emineant inprimis opida rebus,
 Quæ populis legum, quæ sit variantia morum,
 Quæ rerum regniue vices, vt in omnibus ortus
 Occasusque, suis vt quæque obnoxia fati:
 Nunc decora Italie veteris, sub flore virorum:
 Hic villam & magno prætoria culta colono:

Hic

Hic exspiratum caua per tectoria sulphur;
 Nec procul inde lacus ac frigida piscinarum
 Balnea, & illustres busta asseruantia manes:
 At fragmenta alibi cuneata ingentia molis,
 Deque triumphatis eductos gentibus arcus:
 Quæ lapsantem aram, quæ crebrâ fulta columnâ
 Tecta Deum: grandes dehinc mirandâsque ruinas,
 Ac fortunatam testantia rudera Romam.
 Hæc in delitiis & amoribus: illa voluptas
 Titillare animum, seu cælum Phosphoros albis
 Seu furuis Nocturnus equis alterna subirent.
 His dapibus pascebam oculos, hæc mattya tamquam
 De Superum missas inhiabam sigmate partes,
 Cum velut hospitij ius & genialia sacra
 Aut fidi numen violassem Sigalionis,
 Ipsis à labris tam dulcia scitamenta
 Fugere, & medio flos Bacchi euasit ore.
 Jam cælum sublimis & aurea sidera adibam
 (Sæpè iterare iuuat, iuuat indulgere dolori)
 Cum velut ille olim facinus puer ausus inausum
 Remigio liquide defectus in aëre penna,
 Aut Hyperionius vibrati fulminis ictu
 Excussus patriæ Phaëton temone quadrigæ,
 Votorum summo de vertice præcipitavi:
 Cum soli carpenda via est (quæ Diique Deæque
 Hæc Tropica?) illunc ceu per caliginis vmbra,
 Quod duce deiectus tali, qui nocte vel atrâ
 Lumen, qui mihi turba fuit per sola locorum.
 Usqueadeone igitur miseris mortalibus agrè
 Proueniunt votina? adeò sors altera passim
 Obuia? candidior tam rarò calculus exit?

N 2

Inunc,

I nunc, & vultu Fortunæ crede sereno.
 Nimbos ille parat nimius nitor, illa procellas
 Sævas illa hiemes pellacia blanda minatur.
 Sed quid agis, quod me laxis spatiatu habenis
 Prouehis affectus? Summi Prætoris in albo
 Sic erat, & solido, cui fata insculpta, metallo.
 Quod statuit, nos velle decet, cælique negata
 Decreto vanâ non suspirare querellâ.
 Quin, quod & officij ratio nunc postulat, & mos,
 Triste vale potius facio? quin dicere grates
 Accingor tibi SVMME VIRVM? nam reddere dignas,
 Et grande hoc tecum pariando expungere nomen,
 Tam pote, flammigeræ quàm more volucris, in ora
 Intonsi radiata Dei, cùm pleniùs orbem
 Peruolgat, cùm iam medio aurigatur Olympo,
 Inconnuam aciem & rectum fixisse obitum:
 Quàm velut æriam referentia pennis potentum
 Corpora naturam, superam volitare per æthram;
 Errare aut instar animantium Nerinorum
 Molem per liquidam & spatiosi terga profundi.
 Quid tibi, si tabulas inspexis, debeo, quid non
 Debeo? tu modicâ inuictum freta cæca carinâ,
 Non ad Erythreo latitantem gurgite prædam,
 Aut spolia illa nouæ noua Colchidos, aut Eoï
 Messesque mercèsque soli; sed ad optima rerum,
 Ad pretiosum animi censum cultumque parandum,
 Dirigis, vt speculâ nocturnum lumen ab altâ,
 Ardentisque astrorum ignes, quibus arboris vnctæ
 Nauita per tumidum moderatur Nerea gressus.
 Tu tamquam ignotâ passim regione vaganti
 Sponte tuâ certam monstras rectamque viarum.

Quæ

Quæ sacros patet ad latices & Musica labra,
 Ac breuiore isthinc quasi tramite ducit ad illa
 Edita doctrinâ sapientum templa serenâ.
 Ad summam, angusto describam vt pluria gyro,
 Tu satus Iæpeto, tu Maia filius almæ,
 Tu bonus ille mihi Genius, qui noxia missus
 Munera Pandora cumulo pensare bonorum,
 Nectareum rectæ mentis cratera propinat.
 Quid sanctum patuisse domus, quid in ipsa receptum
 Tecta loquar? quæ Musæo communia cætu
 Musarum antistes colis, & mediocria quamuis,
 Maiestate tui supra omnia culmina, supra
 Cæsarea ambitiosa altè fastigia tollis:
 Tecta, mihi præ quæis tua vileat incluta Zeno
 Porticus, ac tantum complexa Academia nomen,
 Aut clarum variæ doctrinæ laude Lyceum,
 Cuncta togatorum facunda aut atria patrum.
 Nec dispar nostræ reliquæ sententia turbæ.
 Quamuis ante alias tibi dedita factio plaudit,
 Cui propius spectasse datum; tamen insimul omnis
 Hic causæ fauor, hæc plenæ vox vna theatris.
 Inuidiæ victor ferruginei que veneni
 Omnibus es, LIPSI, mirabilis: omnia iunctim
 Puncta caput docti te constituere senatus.
 Quin tua te veterum panè obstruxisse triumphat
 Ætas luminibus: quin tanto Belgica alumno
 Turritum cælo caput infert, iamque vetustæ
 Helladis Italiæque excelsos æquat honores.
 Quid mirum? vt vario diuersa per ostia lapsa
 Se gremio latæ confundunt Tethyos amnes,
 Vuida maternis libantes oscula Nymphis:

N 3

Sic

Sic tibi (mira fides) cunctorum mista bonorum
 Copia, sic largus mentem confluxus inundat;
 Quæque alios hominum vix singula disque parata
 Condecorauerunt, in te stipata relucet.
 Omnia solus habes: labris Dea Dædala Peitho
 Insidet, atque suos instillat mellea succos.
 Doctrina & virtus pariter (prò pulcra synoris!)
 Illa augusta tui sacraria pectoris ædem
 Delegere sibi: quoquò vestigia flectis,
 Quicquid agis, certo sequitur pede dia Minerva,
 Nec secus in quouis felicem dirigit actum,
 Nestora quàm Pylum, Laertiademque heròæ.
 Illa etiam à primis vagitibus amplexata est,
 Afferuitque suum: mox omni sedula curâ
 Commisit Phæbo & Phæbi formare puellis.
 Hinc de Pieriâ facias seu verba cathedrâ,
 Quouis cumque animos Alcides Gallice ducis:
 Siue premas calamum, calamo felicius illo,
 Quem donum Cephalo dederat Latonia virgo,
 Quidlibet assequeris; quidquid venare, potiris.
 Hinc, ut Amalthææ Nympharum munere cornu
 Jugiter & pomis & odoro flore repletum,
 Omnigenas tu mentis opes semperque vigentis
 Ingenij fœtus autumno perpete fundis,
 Qui sæclis prosint pòst omnibus, & longæ
 Non metuant vmquam cariem tabemque senectæ.
 Quid stabilis vitæ ratio, nec discolor vllâ
 Parte, nec in vario variantes tempore mores?
 Sed placidi semper, faciles duraque remoti
 Tetricitate; quibus tantum non prodigus, omni
 Te vulgas populo, tua passim æraria pandis.

Quid

Quid Decor, & suavi quæ cuncta lepore venustat
 Componitque pari Gravitatis Gratia librâ?
 Nempe palàm studuit Natura ostendere in vno,
 Quem voluit cunctis cumulatam excellere rebus,
 Unde satum mortale genus, quo semine oriundum,
 Quoque tenuis prodire queat, quæque vltima creta.
 Sed quid tam vastum laudum inconsultus in æquor
 Labor, & obsequio tenuis te lædo Camenæ?
 Non sunt apta meæ tam grandia vela carinæ;
 Nec verò alterius, totam licet ille Aganippen
 Hauserit, inque iugis Parnassi exegerit æuum.
 Non magè Vlyssæum cuiusquam viribus arcum
 Quàm domini curuare fuit, nec Pelian vllis,
 Præter Achilleos, pronum vibrare lacertis;
 Quàm tua fas alij consummatissima verbis
 Ornamenta sequi. condignè te tua tantum
 Musa canat; cuius completi angustia mentis
 Haut valet, effari nec linguae possit egestas.
 Ten' igitur numero nos allegisse tuorum,
 Dignatum mensæ secreto? mène beatum
 Hoc apice & tanti mactatum culmine honoris!
 Qui mihi communis cum paucis, qui mihi fasces,
 Qui toga cum sellâ rutilans prætexta curuli.
 En quibus astringar vincloꝝ nexibus: en queis
 Vndique circunder nodis, quos nec ducis anceps
 Æmæthij ferrum, nec vis Vulcania soluat.
 Verùm, age, caelestem qui duxti largius ignem,
 Caestes imitatus opertos inspice sensus,
 Inspice, quâsque agimus penito tibi pectore grates,
 Ponderibus perpende suis, & prompta probetur
 Ac veterem iuxta morem deuota voluntas.

Nec

Nec porrò vulgata fiet mihi fabula fraudi,
 Fabula fuscæ culpâ sublata animarum,
 Hac modo grata tenus benefacta existere, citra
 Dum spem soluendi consistunt; longius autem
 Progressa in tenues euanida spargier auras.
 Dum vivo & video, dum copula coniugiumque
 Corporis atque animæ diuort lignara vigeant,
 Nulla erit hac nobis aut cura aut cautio maior,
 (Per lapidem deiuro Iouem, per numina Phœbi
 Et quarum cluet hic præses præstēsque sororum)
 Quàm ne sancta tui reuerentia claudicet hilum,
 Quàm tua ne minimo violetur gratia naevo.
 Sin mala me tantum manus, & cui (prò pudor!) ingens
 Hoc mundi Chaos atque ipse est obnoxius æther,
 Ipsa suos etiam submittit Delia fasces,
 Æmonie pestis (quod abominor) insatuaret,
 Extremoque meam turparet crimine vitam:
 Te Dea, te vindex scelerum Rhamnusia testor,
 Infaustamque Aten, damnatorumque ministras
 Immites operum Eumenides, cuiusque daturum
 Ultrò me noxæ generi, quæcumque volentem
 Supplicia hausurum: Siculi tunc æra iuuenti,
 Tunc formidatos tunicæ flagrantis amictus
 Nullus defugiam: tum dirum Ixionis axem,
 Augentemque famem dapibus, secundaque pœnis
 Viscera, cum vestris deprecamur Belides urnis.
 Sed meliora Dii, sed ter monstra illa nefasque
 Despuo: quæ fieri tum demum posse putabo,
 Æternâ cum lege Dei cumque ordine verso
 Naturæ, tellus cælo diffusior, astra
 Inferiora globo terræ, cum flumina retro

In caput alta suum salsis à fluctibus ibunt.
 Quòd si non prorsus similem popularibus vsti
 Memnonis, Eoiæque colentibus vltima mundi,
 (Quæis atro noctis sunt ora imbuta colore,
 Lucida cum primi nascentis tela diei
 Excipiant, primi radiatum insigne salutent)
 Et claro iubare & radiorum luce propinquâ
 Nonnihil ille meus me Cynthius illustrarit:
 Ac velut hoc solum regio suprema calefcit
 Aëris, ætheriæ quòd sit contermina flammæ,
 Fors itidem sacer hanc glaciem tepescerit ardor,
 Vicinûsque leuem stricturam diderit ignis:
 Si non hoc animi, quod lumine conseris, aruum
 Depositum fallit, siquid lætamine longi
 Percoctum studiû, commentandi que subactum
 Vomere, venturis frugum profuderit annis
 (Si modò venturos Lachesis mihi neuerit annos)
 Quantulacumque tuis rationibus illaturus
 Semper ero, LIPSI: septem quodque ille Sophorum
 De numero petiit Milesius hostimentum,
 Tu mihi tu solus memorabere fundus & auctor.
 Te, te prælatum cunctis mortalibus vnum
 (Sic dextrum mihi numen, & hæc ad cœpta secundum)
 Eximio quodam cultu venerabimur, vni
 Calicolum ut Regi fortissimus Æacidarum,
 Certo cratere & proprio libabimus auro.

IN EIVSDEM NATALEM.

CASTALIOS quisquis fontes & Musica labra
 Accessit, liquidoque rigavit nectare mentem,

Cecropiæ pia turba Deæ, cui dedita mens est
 In Sophiæ studiis, & pura in corde voluptas;
 Eia, agedum, niuco iam quisque insignis amictu,
 Incinctusque comas edera & Parnasside lauro,
 Letitiæ vultum mihi sumite, sumite cultum.
 Tempia Deum reſerate, coronatasque recenti
 Flore aras ^{in celis} nubes Panchæi turis inumbret.
 Lux agitur, verè quam signet candida Eôi
 Bacca maris, festis & fasti lucibus addant;
 Lux bona, LIPSIADEN cui doctior imputat orbis;
 Lux magna, humanis quâ sese obtutibus ipsi
 Vulgauere Di. Summo nam venit Olympo,
 Et dignata suo terras est corpore sancto,
 Casta puerperis ^{parientibus} quæ præſidet Ilithyia, ^{Lucina}
 Ut maturatis prodiret nixibus infans.
 Ipsa videbatur cari præuerrere patris
 Officium, manibusque suis de matre rubentem
 Tollere & altrici protendere dia Leuana.
 Innuba quinetiam Pallas, doctique Heliconis
 Numina se pueri voluerunt sistere cunis,
 Atque haurire oculis, qui mox suus esset alumnus,
 Et famâ reliquis sic antistaret alumnis,
 Ut matutinos præſtinguit Lucifer ignes.
 Si qua fides, ternas huc se penetrasse sorores ^{Arctæ}
 Narrant, atque aliis subtemen nentibus aureum,
 Præmonuisse vnâ diuino carmine Clotho,
 Qui vagitantis splendor, quàm clara futura
 Fama foret, quantumque olim voluentibus annis
 Musarum studiis portenderet incrementum.
 Hic puer, illa inſit, hic erit velut ætherius Sol
 Desubito exortus, qui peplum soluet opacæ

Noctis,

Noctis, & in clarâ mortales luce locabit.
 Per quem, sopita fuerant quæ turpiter artes,
 Pulchrius exsurgent, Augustei que resument
 Maiestatem æui: per quem squallore remoto,
 Absterſoque situ, scriptorum sæcla priora
 Veros induerint habitus veteremque nitorem.
 Gaudete illustres animæ, si quid modò, si quid
 Jam sapitis, sensusque aliquis Acherunte sub imo est.
 Aurea mens illi, vox dulcis tincta Suadæ
 Nectare, & omne genus rara ac miranda bonorum
 Congeries: vno se pectore cuncta recondent.
 Varronis memini, docti memini Arpinatis;
 Sed taceo. & tacuit cum dicto præscia Diua.
 Salue cura Deum. Sed & o mea maxima cura
 Ac desiderium: quem suspiramus, & vsque,
 Ingenti quamquam dispescimur interuallo,
 Visibus hinc animi tuimur tamen omnituentis.
 Hæc tua lux & amœna tibi & genialis agatur,
 Antiquumque tuum obtineas. nam scimus, & vnâ
 Commemini tecum festum hoc agitare suauē,
 Vitigenumque hilare Genio libare liquorem.
 Ferrea non animi delibent tempora pacem,
 Non vis morborum, non ærumnabile bellum,
 Et nostræ, heu, minitans patriæ res vertere fundo.
 Fortè breui meliora sequentur, moxque futurum,
 Ut tantis stet pausa malis, aliquisve Deorum
 Hos patriæ fluctus, hos tranquillauerit ætus.
 Namque vices rerum (tua sit fas dicta referre
 Hoc signata animo) sunt; & quæcumque geruntur
 In terrarum oris, rapido ceu turbine semper
 Versantur, nihilumque loco consistit eodem:

O 2

Ac

Ac veluti variat faciem Oceaneia Tethys,
 Nunc hiemante mari, caloque minantibus vndis,
 Nunc iisdem placidis & leniter equore strato,
 Hæc itidem alternare volumus & vertier vsque
 Fati lex æterna atque immutabilis ordo.
 Ipse vnus sapiens sibi constat: cumque minetur
 Horrida tempestas supra caput, ille futuri
 Securus fruitur presentibus; ac pote quantum,
 Curasque luctusque animorum cæca venena
 Declinans, placidum tranquillumque exigit æuum:
 Secreto assimilis mundo summum aëra supra
 Lunaremque globum, quem numquam grando niuesque
 Horrificant, numquam vis fulminis ignea flammæ,
 Non agitat Boreas, non imbricus Auster; at vnum
 Obtinet ac nullâ violatum nube serenum.
 Seria sed valeant hodie valeantque seuera:
 Absit sollicitus sermo, nec fabula mœsta
 Obscurâ nitidam temeret ferrugine lucem.
 Nulla hodie occurrant atri vestigia luctus,
 Obscæuetque nihil. per sudum nulla vagentur
 Nubila, siluifragus requiescat flamma Caurus,
 Atque ingens placidum stagni stet more profundum.
 Desinat argutam Pandione nata querellam:
 Desinat & lessum coniunx miseranda Ceycis.
 Ipsam arefcentem spectet Sipyleia pubes
 Tantalida, & lachrimam stupeat non depluere vllam.
 Largior at solito laticum fluat Aënius fons,
 Et plus Pierij saltus siluæque virete.
 Omnia lætitiæ sint nostræ adfinia: fausta
 Passim verba sonent, plausus atque omnia læta.
 Hoc ius, hoc fas est: tu porro candide sæpe

Natalis

Natalis redeas; tu feste & fauste dierum,
 Jucundumque habeat seris te LIPSIVS annis,
 LIPSIVS Adriaci qui vincere pulueris annos
 Pluriaque est dignus viuendo condere sæcla.

QUERELLA ABSENTIÆ.

Quid me nunc Urbis strepitum fumumque quiete
 Mutasse & celo liberiore iuuat?
 Quid ruris secreta, quid optata otia prosunt,
 Et sopor ad fontem lenè strepentis aquæ?
 Quò mihi natiuos prati ridentis odores,
 Quosque leui spirant à pluuiâ segetes?
 Quò liquidas auium voces per frondea tecta,
 Cum matutino rore madescit humus,
 Si procul à Musis, abs te cultissime LIPSI,
 Dego rudes inter dissimilesque mei?
 Si te mens animi miserè cupit & suspirat?
 Quo nil Sol spectat doctius & melius:
 Humanam suprâ qui mensuramque modumque es,
 Atque ita sim felix, Numinis instar habes.
 Quicum vnâ quoties, aurâ inuitante Fauoni,
 Grudia non celeri culta pererro pede,
 Sermonemque bibo suspensis auribus omni
 Conditum Sophiæ Pieridumque sale,
 Sermonem Hybleo stillantem melle, quod ipsa
 Adspersit Peitho, quod Venus & Charites,
 Protinus exiit quicquid dolet, atque animo omnis
 Prorsus amarities & scabitus fugit,
 Quicquid & internam pacem delibat, ab herbâ
 Ceu Lacedæmonia lætificante Helenes;

O 3

Inque

Inque vicem purâ pectus dulcedine tangor,
 Quæ sit vel dulci dulcior ambrosiâ:
 Catibus & qualem caelestibus assumptorum
 Percipere Heroum credibile est animas,
 Concilio Divum cum Jupiter ora resoluens
 Resque hominum pandit fataque tam varia:
 Sollenni aut epulo, cum quâ præclara Deorum
 Dona canunt molli voce Heliconiades,
 Quâ tenerum argutâ testudine carminis auctor
 Carmen mobilibus temperat articulis.
 O niueam quæ tanta reducet gaudia lucem!
 O mihi felicem terque quaterque diem!
 Quod si fatorum lex durior intercedet,
 Summaque habent summi numinis imperia,
 Me longè externas aliquando diuidere oras,
 Expertemque tuis, ah, facere alloquiis,
 Tum nec arena Tagi me tota, nec aurifer Hermus
 Thesaurique inuent diuitis Arabia:
 Nec magè Sidonio saturata murice vestes,
 Lectaque Erythraeis bacca sub æquoribus:
 Nec domus ampla, ubi eburque renideat atque argentum,
 Et ferat auratas Asra columna trabes,
 Assidue populo quæ concelebretur, & omni
 Mane salutantum perstrepat officiis:
 Quicquid & est horum, quæ Janus summus ab imo,
 Nec nemo è vulgo suspicit atque stupet.
 Hæc alius cupiat atque æstimet, improba quanti
 Ambitio taxat stultaque auaritia,
 Quæ neque curarum strepitum mentisque tumultus
 Sedant, & repetit perfida sæpè Dea.
 At mihi sit (Voti summa hæc) te, PRIMA VIRORVM,

Simplice

Simplice vel cultu, sis ubicumque, frui:
 Sis ubicumque, domum seu perpetuò urbicam habebis;
 Seu, dudum quod aues, avia rura coles:
 Seu certum, in patriâ sortem quamcumque manere,
 Siue erit illa bona, siue erit illa mala:
 Seu potius, statione alibi te condere tutâ,
 Dum venti ponunt, dum fera lenit hiems.
 Tecum ego nam possim vel regna niuosa Aquilonis,
 Aduersi fines vel penetrare Noti;
 Et siue Hesperios stabile est seu visere Eöos,
 Visere & Eöos, visere & Hesperios.
 Ergo iam vallésque mihi collésque valete,
 Aruaque quæ vestit iam refecanda Ceres.
 Ergo silua vale, cuius ego tutus in umbrâ
 Defendi capiti torrida solstitia:
 Silua vale, toties quâ nulli debita curæ
 Moraque cum fragis legimus & cerasa,
 Capripedésque salax Faunos genus & Satyriscos
 Vidimus arte vagas prendere Hamadryadas.
 Ite procul teneris cum sætibus, ite capelle,
 Jam vestri satias me tenet ac pecoris:
 Non ego vos posthac pendentes rupe videbo,
 Bucera nec vallem sæcla per irriguam.
 Sed neque vos alacri iuuenes contendere cursu,
 Missilibusve scopum figere arundinibus:
 Nec molleis choreas, nudâ cum rustica surâ
 Virgo leues scitè subsilit ad numeros.
 LIPSIVS antistat rebus longè omnibus vnus:
 Hoc omnes vno sunt mihi deliciae.
 Hic nos te subigat Rhodopeiæ deferere Orphen,
 Atque Amphionia dulce mælos cytharæ:

T

Tu quamvis blandus auritas ducere quercus;
 Hic lapides cantu mouerit & scopulos.
 Ac veluti Clytien Sol aureus, atque Erymanthis
 Fugiter Herculeum stella trahit lapidem:
 LIPSI me virtus rapit incluta, & obstupescit
 In se admirandis figit imaginibus.

IN SENECAM A I. LIPSIO
 RESTITVTVM.

Antiqui monimenta Sophi, quo sidera tangit
 Et Pandionis vrbs Martia certat Athenis,
 Indignis affecta modis, multisque pudendum
 Manca & hiulca locis; sed & aspera vulnera passa
 A Criticorum obelis & auari dentibus cui
 In medio leti quasi limine versabantur,
 Jam tineis deuota epulae blattaque voraci.
 Non tulit hoc, reliquis tacite mussantibus, ardens
 LIPSI ADAE virtus, quae passim sternere monstra,
 Quae coniuratas acies atque agmina contra
 Barbariae ire solet, totamque immane furem
 Ac tumidam imperio & late dominantibus armis
 Versa fugam dare terga subegit, & excellentes
 Restituit Latio ciues, orbique magistros.
 Ille atrox prodire nefas haud passus, & hocce
 Tam detestando temerari crimine seclum,
 Occupat auxilium, & notas accingitur artes:
 Noxia quibus gangraena ac tabida serpere pestis
 Desuit ulterius: quibus cruda & hiantia late
 Sicut Apollineis coierunt vulnera succis:
 Stigmata quibus faciesque cicatricosa recessit,

Inque

Inque vicem nitida illa ac germanissima forma,
 Carmine ceu magicae ve redit Titanidos herbis.
 O sacer, o magnus LIPSI labor, optima leto
 Eripere, integramque colum & noua condere fata!
 Nam verè mors est geminata atque altera Parca
 Scriptorum interitus: quibus auctor quippe superstes
 Ipse sibi, Fameque aeternum viuit in ore.
 Scilicet hi fructus, haec praemia digna laborum,
 Bis Stygios innare lacus, bis turpia monstra
 Formidare Erebi, nec fungi simplice fato.
 Verum haec ut paueant alij; tibi nulla timenda
 Magne tamen LIPSI: te tutum viuida virtus
 Inque alios praestat pietas: tibi nescia ledi
 Membra, tibi nullo corpus penetrabile telo:
 Quale tuum Perhabe, tuum Neptuniae Cycne.
 Si non ergo nigris miscentur cuncta fauillis,
 Si mens, ut certum, cineri bustoque superstes,
 Desuper ex altae mortalia despicit arce,
 Quis tibi nunc, ANNAE, videnti talia sensus,
 Quidve modo est animi, cum praestantissima cernis
 Ingenij monimenta tui, iam paene sepulta,
 Ac tristi cinesaeta rogo, dubitata tueri
 Astra & succiduo melius splendescere cultu?
 Cum prodire iterumque virum volitare per ora
 Scripta tui sanctos animi testata recessus,
 Unde velut diti fluxerunt aurea venae:
 Scripta, quibus sacro Virtutis pectora thyrso
 Percussa extimulas, pulchroque Cupidine honesti
 Vel supra Alpinas inflammas algida ninguetis.
 Virtutem solam dum concinnare beatos
 Posse doces: hanc & tranquillam in luce locare

P

Et

Et veris cumulare bonis, quæ turbine nullo
 Fortuna excutiat, quæ firma & fixa perennent:
 Cetera quæ vulgum capiunt ceu grandia, parue
 Esse rei, fucum titulo faciente decoro.
 O ter & ô quater hoc felicem in vindice! quo se
 Porget ab Occasu rediituum nomen ad Ortum,
 Nullaque venturis dispendia sentiet annis.
 Corniger vt quondam Laurente Numicius ora
 Ænean Anchisiaden iam cærule celi
 Sidereasque domos spectantem mortis ab omni
 Labe prius liquidis in fontibus expurgauit:
 Vt Thetis in mæsti nimium solatia nati
 Nectaris ambrosiæ confuso rore iacentem
 Imbuit Actoriden, & cassum lumine corpus
 Integrum ad seros tumuli seruauit honores:
 Ille tibi quicquid luteæ superabat ab vda
 Eæcis humo, quicquid reliquum contagis inessef,
 Eluit, æternaque dedit vernante iuuentâ
 Securum immanes cui contemnere vires.
 At benè te, LIPSI, benè te, cui cura mereri
 De multis benè, & officiis commune iuuare:
 Qui velut astrorum dominus, velut ætherius Sol
 Ingenij radiis ardentibus abdita claras,
 Obnuptasque altâ soluis caligine mentes.
 Te lemniscatæ decora ambitiosa coronæ
 Gemmatique premant orbes: tua tempora mille
 Circumeant laurus: tibi ceræ & magna elephantia
 Congeries, varij tibi pondera vasta metalli
 Et picturatis animentur marmora venis:
 Omnis te celebret Phæbi Chorus: ingeniorum
 Omne tibi cesset genus, & persolvere tamis.

Mer-

Mercedem meritis immixtis certet habenis.
 Ipse quidem parua facio tibi pauper acerrâ,
 Vilibus & Samiis ad nudi cespitis aram;
 Sed puris herclè manibus, sed pectore casto.
 Ac veluti cum magna caput contingere signa
 Altèeducta vetat moles, tum ponitur imâ
 In base florentis donum sollemne coronæ:
 Sic nos tantarum ad fastigia surgere laudum,
 Temporaque & sacros inopes incingere crines
 Floridula ante pedes deponimus hæc tibiserta:
 Serta, mihi nuper quæ concinnata reductâ
 Phocidos in conualle sub umbrifero Parnasso.

ALTERVM APOBATERION.

ERgo tanti erit è patriæ decedere flammâ,
 Ac fortunatas rursus adire plagas?
 Tanti erit æternâ sedem mihi figere in vrbe
 Inque clientelâ principis esse viri,
 LIPSIUS vt linguatur? hic editus ex Jone ramus?
 Palladis hic mystes atque Heliconiadum?
 Qui me præcipuo complexus amore, parentem
 Tantumnon operâ consilioque gerit:
 Quem præter cunctos ego diligo, proque parente
 Obseruo atque pijs prosequor officiis.
 Dispice sis anime, & totum benè discute tecum,
 Nilque inconsulto quicquam age consilio.
 Nam temerè quisquis rem cœptat & impete ceco,
 Turpiter hunc paullo pòst piget atque pudet.
 Omnia sunt pensanda, vagi nec fluminis vnda
 Stultè intentato est ingrediunda vado.

P 2

Sed

Sed quid ego hac toties nequicquam vulnera tracto?

Quid toties unum hunc me refero ad scopulum?

Nil iam nil horum me fallit, & omnia mecum

Sapè volutavi corde animoque prius.

Sentio quæ faciam dispendia, quo cruciatu

Mæstum hoc afficiet me modò discidium,

Cùm lacrymis sparsus rorantibus osque genasque,

Triste inclinatâ voce iterabo Vale:

Ut desideris post factum ingentibus iectus

Ipsè accusabo meque meumque abitum.

Sed tamen est fundus mihi LIPSIVS: ille futurum

Utibile atque in rem deputat istud iter.

Imò etiam iurat, melior sibi sanguis & atas

Esset, in afflictâ non fore diu patriâ;

Sed grata exsilia & felicia quaesitum,

Quæ Diui nondum deseruere, loca.

Hoc hoc auspicij satis est, non vos ego vates,

Non ego vel lituos templaque vestra morer:

Non ego pensi habeam, pecudum quid fibra minetur,

Quid creperi fati provida cantet avis.

LIPSIVS est nobis augur, Chaldeus, haruspex:

Hic mi de celo servat, hic exta spicit.

Huic ego dum lito, Phœbe tuos ignoro profatus:

Nil mihi cum monitis Juno Moneta tuis.

Nec caussa est, illum cur credam abeundo relinqui;

Pectore gestabo tempus in omne meo:

Et cùm disjunget tantum terræque marisque,

Mente indiuiduus, mente ego iunctus ero.

Semper inerrabit sermonum vena Venusque:

Semper inhærebunt aurea tot monita.

Quin etiam coram velut aspectare videbor,

Et

Et dicam, Sic fert ora, manus, oculos:

Morumque effigies occurret, & illa suavi

Temperie lenis lataque serietas:

Illud nescio quid mentes inflectere præsens,

Et capere, vt magico saga ministerio.

Nec me deficiet quosuis accurrere Belgas,

Pænula quosque teget, caussa quosque teget,

Omnibus atque habitis post rebus, querere id vnum,

Dicite dum, Rectè LIPSIVS an ne valet?

Ingenueque oculos ipsi debere fatebor,

Atque adeò nexu & mancupio esse suum.

Euentura loquor: spirare absistite venti,

Nil vobis seritur, nil nebula aëria.

Sic longum mihi iter Dii fortunate viales,

Quod grauibus me angit sollicitudinibus:

Sic tutò Alpinas mihi sit transcendere rupes,

Et calo atque solo reddier Italia,

Pacatâque olim patriâ carisque fruisce,

Et cessare meis vsque Heliconiasin.

LACRYMÆ IN FVNERE

IUSTI LIPSII.

Ferales numeros & lamentabile carmen
 Egro animo, nigrâque obseptus nube doloris
 Ordior. An ^{f. Apollinem} Cyrham mihi fas atque antra mouere
 Delia? an ^{f. Dianam} Aônias precibus ambire sorores?
 Et ius & fas est, nec enim parua vmbra cietur;
 Manibus, heu, lacrymas LIPSII damus, illius olim
 Mystæ Phœbe tui, atque tui, Polyhymnia, cætus.

P 3

Ergo

Ergo seu rupes vos Thespia, siue biuertex
 Parnassus, doctæve tenent iuga sacra Heliconis,
 Seu nemorum ramosa domus, secretaque sanctæ

Castaliæ, secreta animis gratissima vestris,
 Sufficite infando vocem ingeniûmque dolori.

O nostrum quondam LIPSI decus! ô mihi cari
 Patris amate vicem, quis te rapit, heu, mihi liuor?
 Quis festinatis, heu, sic intercipit annis?
 Siccin' abis nostri sidus mirabile sæcli,
 Siccin' abis, nec te post vsurpare licebit
 Amplius hisce oculis? non auscultare loquentem,
 Et dignas adytis voces dimittere in aures?
 O Atlantiade, & cum virgine Phœbe patrimâ,
 Vos decuit, decuit vos intercedere iussis
 Fatorum & vestro noxam defendere alumno:
 Quod nil Cecropiæ tulerunt præstantius arces, ~~Atque~~ ^{Atque} ~~Grecia.~~
 Nil Latium vetus atque nouum, nil Gallia triplex.
 Qui dignus Pyliæ cui contingere metas,
 Atque omni tandem posito senioque sitûque
 Esonis in morem reuiescere, siue solai. ^{Orid. lib. 4.}
 Saltem cygneam si vocem & iussa fuisset
 Excipere, atque aliquod supremo tempore fungi
 Triste ministerium: si prono colligere ore
 Effugientem animam, caligantésque propinquâ
 Claudere morte oculos, mæstûmve subire feretrum,
 Solamen tanto sit lenimenque dolori.
 Nunc est omni expertis fomento plaga, nec vllâ
 Ad sanum coitura die: nunc prorsus in ima
 Viscera totum ensem & vitæ secreta recepi.
 Nec certè Egiden grauioribus externauit
 Lucibus interitus letûmque parentis acerbum,

Quam

Quam me nigra dies properatâque funera LIPSI.

Nam quamuis nullâ consanguinitate propinquum,

Hic me non alio complectebatur amore,

Quam si sanguis ego verè ipsius: omnia nobis

Unus erat, quæ laua mihi simul omnia Diua

Abstulit. O vbi nunc amor ille & cura paternâ?

O vbi spes, vbi votorum mensura meorum?

Arx vbi præsidiumque meum? quo sospite ouabam

Toto animo, calumque manu contingere rebar:

Pampinus vt palmesque tener, cui grandior vlmus

Firma pedamenta & ramorum fulcra ministrat,

Mox animos tollit, mox dulcis cogitat vnas:

Ah, quis apex animi nunc internuncius ibit?

Quis dubio responsa dabit? quis fulgidâ cæcis

Errorum in tenebris præpandet lumina menti?

Quis varios ægri sedabit pectoris æstus

Dulcibus alloquis, postliminiôque reuersum

(Si quando hoc voto Superis damnabimur æquis)

Excipiet, blandisque premet mea colla lacertis?

O calum! ô tellus! ô falsipotens Neptune!

Omnia mi periere, illi cum lumen ademptum,

Qui mihi lumen erat; iam nox manet atra dolorum,

Omnia iam tristi mihi tempora felle madebunt.

Nec me sacra iuuent, quorum percussus amore

Antè fui, valeant mea quondam gaudia Musæ.

Tantum flere lubet, luctum pro LIPSI O amabo,

Et rudibus cantabo modis lacrymabile carmen,

Quale vel Alciones in littoribus desertis,

Vel sub populeâ modulatur Daulias umbrâ,

Pignora cum nido detraxit callidus auceps.

Ipsa cum socio Charites grege Fontigenarum

Tant

Tam cari capitis queritantur præcoque fatum
 Et gemitu & lacrymis & luctifono concentu,
 Castaliisque timent posthac ne fontibus humor
 Desit, & assuetas silua arida deneget umbras.
 Adde & Musarum comites, & quotquot ubique
 Virtuti Sophiæque litarunt, omnibus agrè est,
 Omnes excessu LIPSI tenerè illacrymarunt.
 At misera ingeminans lugubres Belgica lèssos
 In celum & Superos liberrima verba profundit
 Dirumpitque sinus, nudataque pectora plangit,
 Aut deturpatos laniat sibi puluere crines,
 Luctu amens, tumuloque inconsolabilis hærens.
 Elysium contra Chaos & iucunda virecta
 Fortunatorum nemorum tanti hospitis ergò
 Latitiâ plausuque fremunt: hunc agmina stipant
 Semideum Heroum: hunc certatim vndeundique magnæ
 Aduolitant animæ, mirabundæque pererrant
 Luminibus tacitis, sociumque adiungere gaudent:
 Haud aliter quàm cum feto patris edita busto
 Prodit auis, magni tendens per inania mundi
 Ad Ptolemæas Arabum de finibus oras,
 Alituum coit omne genus, solisque volucrem
 Attonita denso circum agmine conglomantur.
 Salue supremum Suadæ illibata medulla,
 Doctrinæ Sophiæque penus, clarissima prisci
 Fax æui, & veterum scriptorum acerrime vindex,
 Humano propè maior, & egregium indulgentis
 Naturæ specimen, LIPSI optime maxime salue,
 Supremumque vale, facilisque hos pectore ab imo
 Depromptos gemitus atque illatabile murmur
 Accipe, si mea non odiosa ingrataque quondam

Musa

Musa fuit; si te mappam mittente, tuisque
 Auspiciis primum spatia hæc decurrere cæpi.
 Accipe quod præstare Diis hic manibus vnum
 Officiosa potest pietas, quæ soluere iusta
 Mens agra ac magno valet oblimata dolore.
 Posterius cum me patriæ fors prospera reddet,
 Cottidie tua busta salutaturus adibo,
 Et benè, mi Doctor, repetam placidèque quiescas:
 Cottidie flores ferti simul atque soluti
 Plenis spargentur calathiscis, vrnæque felix
 Myrrhæ & Achemenio semper stillabit amomo.
 Semper apud memorem meritorum gratia stabit,
 Et sincera tui reuerentia. Non potes vllos
 Parca ferox magno fines præscribere amor,
 Non potes; ipsa suis paret mens legibus, omni
 Libera hero, nullis docta inservire lupatis.
 Quid libri? quid scripta? quis illis marmora & altos
 Pyramidum sumptus animosæque conferat æra?
 Hæc ferro, hæc flammâ fugitiuorumque caduca
 Ictibus annorum, nulla illis tempora, nullæ
 Sunt metæ: quæuis leget ac mirabitur ætas.
 Namque olim Genio sunt nata Diisque secundis,
 Sæpius & dio rore imbuit alma Iuuenta.

Tantum est: nec istis de Herœe nostro, quod eò
 non pertineat, adiici quicquam decorè posse vi-
 deatur. Corollarij tamen vice attexam Elegeidion ad
 suauissimum & optatissimum fratrem meum: non
 musteum illud quidem atque recens, sed ante trien-
 nium, cum in Italiam ex Hispaniâ traiceret, ad eum
 missum.

Q

missum. Discupio enim aliquod hîc exstare amoris
& grati in ipsum animi monumentum, qui tum artifi-
ci manu, tum acri certoque iudicio non parùm in
Electis me iuuit.

AD PETRVM PAVLLVM RVBENIVM
nauigantem.

Non sic Aemonio trepidauit mater Achilli,
Cùm Laertiadæ cognitus indicio
Pro Menelaëâ sumpsit bella horrida causâ,
Et præceps arces iuit ad Iliacas:
Non sic dilecti discrimine mota mariti
Penelope, Graiæ fama pudicitiae,
Spumantem quoties Maleam atque Capharea saxa,
Jöniiqûe audit tanta pericla maris:
Nec sic Aëgeo posuit qui nomina ponto
De caro Thesei sollicitus capite,
Dum soluit patriis à littoribus Pyrei,
Androgeoneis manibus inferiæ:
Quàm modò magna tui diuexat cura meum cor,
O mihi vel luce hac frater amabilior.
Tyrrhenum te nunc parua trabe currere marmor
Et maris, heu, fluxæ credere te fidei!
Nunc ubi ventorum vis horrida debacchatur,
Infestisque hiemant equora sideribus.
Ah, gemat æternum, qui primus, naue paratâ,
Ausus in immenso velificare salo.
Hinc nos ludibrium facti pelagique notique:
Hinc immaturæ mortis aperta via.

Hectora

Hectora qui magnum sæpè & Phrygia agmina contra
Inuictò steterat cum Telamoniade
Locrorum ductor, nimia vi mersus aquarum
Littoreis iacuit fæda rapina auibus.
Et tibi, quâ cunctis mortalibus antistabas,
Quid versutia, quid provida mens, Ithace,
Jönio in magno valuit? longè tibi longè
Tum fuit, heu, dolus & callida consilia.
Nec tibi litterula, mi frater, nec tibi quidquam
Vena vigorqûe acris proderit ingenij:
Nec manus artifices effingere docta figuras,
Ac vel Apelleis pingere par tabulis.
Diuqûe Deaqûe omnes, qui cæli lucida templa,
Qui terram colitis, qui mare nauigerum,
Et vos ante alios, Tyrrhenum quos penes æquor,
Ferte salutare (namque potestis) opem.
Formidata rati defendite sidera, nimbos
Quæqûe solent, pelagi quæqûe ciere animos.
Æoliam rabiem metuat malè barbarus atrox,
Et cui non puræ sacrilegæqûe manus.
Ille nigri fremitum ponti horreat: ille minantes
In cælum fluctus pallidus aspiciat.
At tibi nec subitis quid peccet motibus Auster
Nosse sit, & quantus detonet Oärion,
Nec miserâ tacito iam mussante arte pauore
Optatos trepidè quærere Tyndaridas;
Sed ridente salo & modicè vibrantibus vndis
Leniter adspirans aura secunda ferat,
Grata coronatâ dum admotâ ad littora prorâ,
Æquoreis votum dissoluatur heris.
En erit, ut veniat lux hæc properantibus horis,

Q 2

Hic

Hic radiet niveis Delius alitibus?
 En erit, vt fratri curram obuius, & venienti
 Fecunda hæc manuum vincula vt iniiciam?
 Tum mihi fulua Tagi venient sub tecta fluenta,
 Eoique legam dona opulenta maris.
 At nunc, heu, misero peracescunt omnia: nulla
 Non mala, te rursus dum potior, patior.
 Quin etiam studia hæc, quæis nil acceptius antè,
 Et quascumque odi delicias animi:
 Solis & ipse parum, mihi crede, est lucidus orbis,
 Luridaque obtusis cornibus ipsa soror:
 Obscure astrorum, quibus æther pingitur, ignes;
 Ipsi etiam melli fellis amaror inest.

CENSURA,

PHILIPPI RVBENI Electorum Libros duos,
 eiusdemque ad IVSTVM LIPSIVM Poëma-
 tia, ab eruditione & elegantia commendo, ac pu-
 blicâ luce & lectione digna censco. Antuerpiæ, Id.
 Nouembr. M. DC. VII.

Laurentius Beyerlinck S.T.L. Ecclesiæ Cathe-
 dralis Antwerp. Canonicus & Censor.

SUMMA PRIVILEGII

ALBERTI ET ISABELLÆ CLARÆ EVGE-
 NIÆ, Archiducum Austriæ, Ducum Burgun-
 diæ, &c. Serenissimorum Belgicæ Principum, Priui-
 legio cautum est, nequis *Philippi RubenI Electorum*
libros duos, eiusdemque ad IVSTVM LIPSIVM
Poëmatia, præter voluntatem Ioannis Moreti, typo-
 graphi Antuerpiensis, intra sexennium excudat, aut
 alibi excusa in inferioris Germaniæ ditiones impor-
 tet, venaliave habeat. Qui secus faxit, confiscatio-
 ne librorum, & alia graui poena mulctabitur: vti la-
 tius patet in litteris datis Bruxellæ xv. Nouembris
 M. DC. VII.

Signat,

Buschere.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Ioannem Moretum.

M. DC. LXX.

